

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

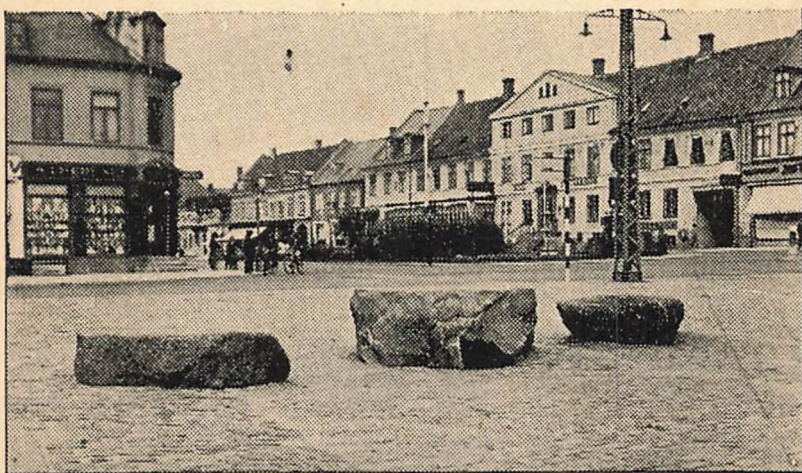
Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J. V. CHRISTENSEN

RINGSTED

FRA SAGA- TIL SAMTID

1935

J. V. CHRISTENSEN

RINGSTED
FRA SAGA- TIL SAMTID

UDGIVET AF

JOHANNE CHRISTENSEN

RINGSTED
FOLKETIDENDES BOGTRYKKERI
1935

J. V. Christensen.

FORORD

Da min Mand i sin Tid afsluttede dette Arbejde om Ringsted, var det hans Mening, naar hans Blad „Ringsted Folketidende“ havde trykt det som spredte Artikler under Titlen „En ny Historie om en gammel By“, da at sammenarbejde disse og afslutte dem med en Skildring lige op til de sidste Tider med „det nye Ringsted“s Udvikling efter Købet af Klostret og St. Bendts Frilæggelse og udgive det hele i Bogform. Han har selv paa Manuskriptet til den første Artikel kaldt den: „Ringsted fra Saga- til Samtid“ samt før Indledningskapitlet „til en ny Ringsted-Historie, der berører hele Midtsjælland“ skrevet, hvad jeg her gengiver med hans egne Ord.

„Det er c. 20 Aar siden jeg gennem „Folketidende“ udgav den første Skildring til Ringsteds Historie, kaldet „Af Ringsteds Saga“. Bogen har været udsolgt i den sidste halve Snes Aar. Og det er betegnende for Interessen, at den antikvarisk naaede op i den femdobbelte Pris af, hvad „Folketidende“ solgte den for. Jeg har nu begyndt paa Udarbejdelsen af sidste Afsnit af en ny Ringsted-Historie. Naar den bliver færdig til Offentliggørelse kan endnu ikke siges med Bestemthed, da Forundersøgelserne er meget omfattende. Men for at give „Folketidende“s Læsere en Forestilling om Arbejdets Natur, gengiver vi i vort Julenummer Optakten til dette Arbejde: Indledningskapitlet om Byens Begyndelse paa Midtsjællands øde, skovklædte Mark.“

Min Mand naaede ikke at fuldføre sin Plan. Men selv om den endelige Afrunding af Arbejdet ikke har fundet Sted, har jeg følt det som min Pligt imod ham at udgive Artiklerne samlet i Bogform, for at det Stof, han har samlet gennem mange Aars flittigt Arbejde, ikke skal lide Dagbladsartiklers Skæbne: hurtig Glemsel og Død, men blive bevaret til mulig Glæde for nulevende Ringstedere og andre Interesserede og til Støtte for senere Forskere.

Ringsted, September 1935.

JOHANNE CHRISTENSEN

Tingstenene paa Ringsted Torv.

DEN ÆLDGAMLE BY, DER NÆVNES BAADE HOS SAXO OG SNORRE I OLDKVADENE

Tænk det altsammen borte: By, Bane, Vejanlæg — og der laa en dobbelt Bakkeknude spaltet af en Sø. Mod Syd, Nord og Øst grønklædte Sletter med tæt eller spredt Skovvækst. Mod Vest Aaens mægtige Dalfure, hvor Issmeltningens Strøm en Gang gik, og hvor Vandet bredte sig om Tuer og i svovlboblende Stillevandsflader, med Busk og Krat op ad Skraaningerne, med lysaabne Egeskove paa begge Sider af Aaen.

Oldtidens Dyreverden fyldte Naturen med sine barske Lyde.

Men der kom en Tid, da den første Jægers Baal flammede i Skovbrynet, da den første Nomade brød frem med sin Kvæghjord, da den første Agerdyrker satte „Krogen“, Oldtidens ældste Plov, i den haarde hvidlerede Jord, da det første Korn spirede, kastet af Menneskehaand.

Alt dette er uden Dato, skjult for vort Blik, kun anet. Men saa snart Mennesker i større Tal begyndte at færdes i Sjællands Indre,

blev dette Sted et Midtpunkt. De første usikkert sporede Vejlinier krydsedes her.

BYGDEN

I sit spændende Studium over Oldtidsbebyggelsens Karakter har H. V. Clausen placeret Stedet som Midtpunktet i den ene af de store „Bygder“ — spredt bebyggede Omraader, der har præget Sjælland ved Oldtidens Højdepunkt —, den Bygd, han kalder *Midtsjællandsbygden*, som skilles fra Stevnsbygden ved Skov- og Bakkebræmmen Haslev—Giesegaard—Svenstrup, fra Sydsjællandsbygden ved Broksø og Holmegaards Moser og Stenskov, fra Vestsjællandsbygden ved Skov- og Søbæltet omkring Sorø. Gamle Bebyggelser er sprunget frem paa dette Omraade — brunsorte Træhytter eller lerklinede Huse.

Da der opstaaer et *Samfund*, binder Vejlinierne en Sløjfe paa det Sted, hvor Ringsted er opstaaet. Og Stedet bliver centralt for stedse større Omraader, centralt for saadanne Handlinger som Gudsdyrkelse, Retsafgørelse og Politik.

STENENE

Tre mægtige Sten, graa og barske som den Oldtidsgrund, hvoraf de én Gang er løftet, nu med plane Overflader af Aarhundreders Slid, ligger endnu paa Byens Torv. *Tingsten* kaldes de. Kun ganske enkelte Steder i vort Land er noget lignende bevaret. Et Vidnesbyrd om deres Betydning er det, at Forestillingen om, at de laa der for noget, sikkert har bevaret dem mod de truende Hammerslag, bevaret dem ogsaa i Tider, hvor de ikke har spillet anden Rolle end at være Disk for Torvehandlende, der kom til Bys. En udtalt Formodning om, at de overhovedet aldrig skulde have været andet end Torvesten, modsiges dels af den hidtidige af Videnskaben nærede Opfattelse, dels af den stedlige Tradition, som man ikke helt kan se bort fra, og dels endelig af den tungtvejende Omstændighed, at Byens oprindelige Torv sikkert har ligget østligere i Byen (det nuværende „Lilletorv“, der har ligget nær den oprindelige Sognekirke og midt i Byens gamle *Algade*).

Kvadrater til et *Tavlspil* er indridset i den største og midterste af disse Sten. Mundtlige Overleveringer kives om, hvorvidt de stammer fra Svenskekrigenes eller fra den engelske Krigs Tid. Muligvis er de

indhuggede Streger langt ældre. I Aarhundreder har Drengetræsko eller sømbeslaaede Støvler slidt paa dem; men de har ikke kunnet udslettes.

VILDBASSEN

Et Samfund af Bønder har været Bostedets første Indbyggere. Med deres primitive Redskaber har de for første Gang vendt det stive hvide Ler, der ligger lige under det nuværende Muldlag. Et tre Meter tykt leret Dyndlag i en nu af Opfyldninger næsten udslettet Fold mellem to Bakkedrag fortæller om *Søen*, af hvilken den sidste Rest endnu ligger i den saakaldte „Klosterhave“. I det gamle, nu muldagtige Dyndlag Syd for Torvet fandt man saa sent som i 1927 under en Udgravning i en Gaard i Søgade en Flintøxe; omtrent samme Sted fandtes ved den samme Udgravning de søndrede Rester af et Kranium, der efter Tandbestanden at dømme maatte være af et Vildsvin. En Hilsen fra Aartusinder tilbage — hvem véd: et Vildsvin, som med en Stenalder-Ringsteders Øxe i sin Pandebrask er søgt ud i Sumpen og sunket ned. Det er maaske sket omtrent samtidig med, at den Urox, hvis Skelet nu staar i Zoologisk Museum i København, er sunket i Skovmosen ved Stokholte, en god Mil V. f. Ringsted.

KÆMPENS KRANIUM

Navne, dels bevarede i gamle Dokumenter, dels endnu huskede, som *Munkehave* og *Tirslund*, Skaanings- (d. e. *Skovnings*), *Stubagre* og *Hesselskøvs Aas*, alle fra den gamle Bymark, fortæller om Skovstrækninger, som nu er forsvundne. End ikke de Steder, der gennem lange Tidsrum bar disse Navne, kan mere bestemmes med fuld Sikkerhed. Kun om Munkehave véd man, at det var en Skovstrækning V. f. Byen paa Bakkehødet mod Aaen. Jordoverfladen danner nær Ringsted en statelig Bue mod Vest ned mod Aaen. Længere mod Nordvest, ud mod den nuværende Hagelbjerggaard, bliver den i ældre Tid mere moseagtige Flade ud mod Aaløbet bredere. Her strækker enkelte højere liggende Grusrevler sig gennem Terrænet. Her fandt man omkring 1925 i en Aas en Begravelse med et ufuldstændigt Skelet, hvis enormt store Hovedskal henledte Tanken paa Fortids Kæmper. Hovedskallen

blev en Tid opbevaret i en Gaard, men er senere nedgravet. Skov og Krat har i de Tider bredt sig over dette Terræn. Muligvis var denne Skov en Del af de Skovstrækninger, der fik deres Bekomst i Midten af 1600-Aarene, en Rest af den *Tirslund*, der nævnes fra gammel Tid, og for hvilken den historiske Forfatter Pastor P. Severinsen mener at have fundet en forklarende Lokalitet, der er bevaret til vore Dage, nemlig den saakaldte *Tidselbro*, som fører over Gørlev Aa, en Binaa til Ringsted Aa mellem den nu delvis udtørrede Gørlev Sø og Udløbet Syd for Haraldsted Langesø. *Tidsel* skulde da være en Omdannelse af Tirslund, eller, som det ogsaa nævnes: Tislund. Arthur G. Hassø anfører, at Broen i 1751 nævnes *Tisle Bro*, og at Aaen, Broen fører over, kaldes *Tisle Aa*. Selv om man m. H. t. de omtalte Skovstrækningers Omfang bevæger sig paa noget usikker Grund, har man dog i en af de foretagne Vurderinger og Beskrivelser af Ødelæggelserne under Svenskekrigen et veltalende Vidnesbyrd om Skovens Fylde endnu til Midten af 1600-Aarene. I de Skovstrækninger, der fandtes Vest og Nordvest for Ringsted, nemlig „Munkehave“, „Mølleløkken“, „Nørrehave“ og „Hestemarken“, viser Undersøgelsen iflg. samme Kilde, at ca. halvfjerde Tusinde Træer, deriblandt en betydelig Bestand af ældre Ege, er hugget og ført bort; en Del Træer er brændt paa Roden.

BLODOFRET

Talen er her om gammel Skov. Og det er, som sagt, muligvis *Tirslunden* fra Hedenold, der fandt sin Skæbne for Svenskerne. Men kan Tirslundens Sted fastslaaes som en Kendsgærning, saa har vi ogsaa Vidnesbyrdet om, *hvor* det hedenske Helligdomssted en Tid har været. *Tyr* eller *Tir* — Krigernes Gud — synes at have været Hovedguddommen, da Lunden fik Navn. Senere har Gudsdyrkelsesformerne vel skiftet. Men det er en fastslaaet historisk Kendsgærning, at i lange Tidsrum har Ringsted eller Steder i dets nærmeste Omegn været det Sted, hvor der hvert tredie Aar holdtes en stor Offerfest — et *Blot* — for Øen Sjælland, og hvert 9. Aar et Blot for et større Omraade, formentlig for „Landene“ i det østlige Danmark, rimeligvis foruden Sjælland de sydlige Øer og de skaanske Lande, hvilke sidste dog siden udskiller sig med selvstændigt Offer- og Tingsted nær ved Sundkysten.

„De Menneskeofringer, som Guderne krævede, blev her fuldbyrdede, Krigslanger, hvis man havde dem, fra Herrederne bragtes hertil Tyvene og Morderne, i Nødsfald føjedes hertil Trælle“. (E. Arup).

Ud af dette egentlige Agerdyrkersamfund maa der da tidligt have løftet sig særprægede Nydannelser, *et Præsteskab* (Goderne), *Købmænd*, som tidligt bliver nødvendige, hvor mange Mennesker samles, og endelig en verdslig Myndighed, en *Landestyrer* med hele hans Tilhør af Væbnede og Retskyndige.

NAVNET

Staar vi da her ved den, der har givet Stedet Navn? Har det haft et andet Navn tidligere? Er Forledet i Navnet paa Byen et Høvdinge- eller Kongenavn? „Konge“ forstodes jo i hine fjerne Tider noget anderledes end i senere Tider. *Navnet* Ring møder vi paa et af de første Blade i Saxos Danesaga; denne *Ring* nævnes som en ædelbaaren Sjællandsfar, der rejser Oprør mod visse Foranstaltninger, truffet af en af Sagnkongerne. Skimter vi her Oprindelsen til Navnet?

Fra et andet Udgangssted sætter „*Ældre Edda*“ ind og nævner — litterært — for første Gang den gamle Bys Navn: Kongesønnen Helge — senere med Tilnavn „Hundingsbane“ — fødes. Hans Fader, Kong *Sigmund*, mødes, da han kommer fra Slaget, af det glade Budskab; i sin Glæde lyser han Sønnen i Kuld og Køn,

gav ham Navnet Helge,
gav ham *Ringsted*,
Solfjæld, Snefjæld,
Sigaroldene“ (d. e. Sigersletten),

som det hedder i Olaf Hansens Oversættelse. I en anden Oversættelse skildres de fortsatte Tildragelser saaledes (Trap), da Helge har øvet sin Mandsdaad:

„Kongens Datter skal Du eje
og i *Ringsted* skal Du bo
have Sejr og mange Lande,
da er Kampens Tid forbi.“

Her staar vort ærværdige Bynavn altsaa med Eddaens Ælde om sin furede Pande. Og saa kan vi jo i Ro og Mag grunde videre paa, om en Kong Ring eller i en endnu tidligere Tid en Bonde af dette Navn har rejst sit *Hringstadir* paa den beskedne Bakkeknude i Sjællands Indre. Et Bo af svære Egebjælker, en Gaard eller et Fællesbosted? Den Gaade vil aldrig kunne løses.

Gudmund Schütte har en hel anden Formodning, idet han (i „Hjemligt Hedenskab i alménfattelig Fremstilling“) antyder Muligheden af, at Navnet *Hringsted* er af religiøs-mytisk Oprindelse, idet Hringtegnet er det gamle hellige Soltegn, der fandtes paa Stene ved Oldtidens Helligdomssteder. Ved Samstilling af Navne paa Byer og Lokaliteter i Omraadet Nord for Ringsted udvider han Betydningen af disse Egne som et helligt Midtpunkt i den hedenske Tid. For Fantasien er der et vidt Spil. Og Gudmund Schütte uddyber i Festskriftet til Evald Tang Kristensen (1917) Billedet. Han ser ikke i Navnene Sigmund og Helge historiske Personer; han mener, at Sigmund er en *Odins*forklædning og Helge en *Thors*forklædning, men Formodningen andet Steds om, at de anvendte Navne er digterisk Flikværk uden Virkelighed, vender han sig imod, idet han skriver: „Hringstadir-Riget med Hringsted peger afgjort paa Ringsted, hvor Himmelguden Tyr havde sin Helligdom ved det sjællandske Hovedtingsted Tislund. „Hringr“ er den velkendte Solrune og turde være Soltilnavn. Sigarsvellir er Sletten ved det nærliggende Sigersted, der spiller en Hovedrolle i Saxes Sigar-Sagn“. Schütte ser disse Ting i Sammenhæng med den gamle Soldyrkelse.

Thorkild Gravlund siger det paa en anden Maade i Sysselbogen: „Ud fra Medelsyssel, Midtsjælland, dannedes det første Rige, om hvilket Danmark samledes.“

Utvivlsomt bevæger vi os — historisk set — paa gyngende Grund. Men der er den Sandhed bag Uklarheden, at i de store Opgørstunder i den første Middelalder gaar de politiske Veje Gang paa Gang over Ringsted. Hvad Sagaens Taage lader ane, viser Middelalderens første Graalysning med Sikkerhed: at her omkring sidder i Landsbyerne og paa de begyndende Herregaarde Mænd, der har Evne baade til politisk Tænkning og Handling. Hvide-Ættens Mænd har for Tankerne paa deres eget ikke glemt det store Fælles.

RINGSTED DERUDE

Navnet Ringsted forekommer i sprogligt tilpasset Form ogsaa i andre Lande. Saaledes ligger der i Nordvesttyskland i Landskabet mellem Elbon og Weser, ca. 10 km ret Øst for Bremerhaven, en By med Navnet *Ringstedt*. I det østengelske Grevskab Norfolk ligger omtrent ved den store Nordsøbugt The Wash en By af Navnet *Ringstead* i et Omraade, hvor Vikingetidens danske Udvandring har sat et stærkt Præg paa den stedlige Navngivning. Et Besøg paa Stedet (Sommeren 1930) har gjort det til en Mulighed for mig, at det er sjællandske Vikinger, der har genskabt den gamle sjællandske Bys Navn i de nye Omgivelser; to Steder i Ringsteads Omegn fører Navnet Danish Camp (Danskerlejren), og flere Landsbyer har bevaret den typiske Navneendelse „thorpe“ (svarende til vort „rup“ eller „strup“). Ydermere knytter der sig (ifølge den engelske Skildring af nævnte Egn) stedlige Overleveringer om to blodige Fægtninger mellem Vikinger og Angelsaxer. At en Lavning Øst for det engelske Ringstead den Dag i Dag nævnes som Svenos meadows — „Svends Enge“ — og at der til disse Egne knytter sig Sagn om blodige Kampe, binder paa en mærkelig Maade en Traad mellem Svend Tveskægs Bægerløfte i Ringsted paa Sjælland (om at ville erobre England) og Navnets Tilstedeværelse i disse for hine Tider fjerne Egne i fremmed Land.

Sluttelig fristes jeg til med Hensyn til Navnet at tilføje som en Jævnføring med Tusinde Aars Afstand i Tid og med et Verdenshavs Afstand i Rum, at midtsjællandske Emigranter i Slutningen af forrige Aarhundrede har givet en nu blomstrende Nybygd i Iowa, U. S. A., Navnet *Ringsted*. — Endelig ligger der i Østergötland i Sverig Nordvest for Norrköping og omtrent midt imellem Søen Glan og Braaviken en lille By *Ringstad*. Stedet ligger nær det Omraade, som har givet Braavallaslaget Navn. Og da der i Sommeren 1925 paa dette Sted foretoges Udgravning af en stor Hødingegaard fra omkring Aar 600, rejste dette en fornyet Drøftelse af et tidligere diskuteret Emne: Om Edda'ens Ringstadir skulde være det sjællandske eller det østgötiske Ringsted.

Under den Drøftelse, som fandt Sted, mente man vel, at visse Steds- og Navneforhold i Østergötland kunde gøre det lige saa sandsynligt, at dette Ringstad var „det rette“, som at det sjællandske var det. Men den Omstændighed,

at det sjællandske Ringsted ved Sagatidens Afslutning nævnes som *Kongesæde* for Frode den Fjerde (hin Frøkne), om end skiftevis med Lejre,

at det paa Vikingetidens Højdepunkt nævnes som det Sted, hvor *Svend Tveskæg* efter sin Frigørelse fra Fangenskab hos Jomsvikingerne sammen med disse holder et straalende Gravøl for sin Fader, Harald Blaataand, og giver Bægerløfte om at ville erobre hele England (ca. Aar 992),

at det vitterligt gennem lange Tidsrum har været baade et religiøst og politisk Centralsted,

at det kort efter Kristendommens Sejr giver Plads for et stort Kloster,

at det paa Valdemarstiden nævnes som „Kongeleiv“ (Krongods), og

at det paa Middelalderens Højdepunkt bliver den danske Kongeslægts Gravsted —

alt dette bekræfter Stedets Tradition og gør det afgørende sandsynligt, at netop *dette* Navn Ringsted springer ud af Saganatten og lyser i Oldkvadene.

I DE HISTORISKE TIDERS DÆMRING

Spredte Lysstriber falder gennem Historiens graamørke Dæmring ind over den Del af vort Fædreland, der har Oldtidsbyen Ringsted som Midtpunkt. For den stedlige Befolkning er der noget ejendommeligt ved at se det kendte Sted dukke frem paa den fjerne Baggrund af Sagn, Digtning og Uvirkelighed.

I dette usikre Tidsafsnit staar der i Sagaen en Mand ved Navn *Tjodolf*, der tager Navnet i sin Mund. Tjodolf er Nordmand, Magnus den Godes Mand, en af de Skjalde, der var i Hærfølget, Datidens Krigskorrespondenter, Mænd, der talte i Rytme og Rim og dermed i en Tid, da næsten ingen kunde læse, bankede det, der skulde huskes, ind i Hjernerne.

Det er under de hidsige Kampe efter Knud den Stores og Sønnen Hardeknuds Tid, at Navnet dukker frem. Magnus den Gode har gjort Knuds Søstersøn, Svend Estridsen (Tilnavn efter Moderen) — eller som Nordmændene kalder ham: Svein Ulfsson (Tilnavn efter Faderen) — til Jarl, Vicekonge, i det samlede Rige. Men Svend er for stor til at sidde paa Jarlebænken. Han vil i Kongesæde. Kampen bliver ikke heldig for Jarlen. Og Norges Saxo — Islændingen Snorre Sturlesøn —, der levede et Par Hundrede Aar efter Begivenhederne, har gennem Tjodolfs Kvad, som er blevet bevaret fra Mund til Mund, kastet en vis Samtidighed over Skildringen af dramatiske Tildragelser.

Saaledes kvad Tjodolf om sine Oplevelser paa de sjællandske Sletter: Svend er jaget paa Flugt fra Jylland til Sjælland, forfulgt af Magnus.

Krigerskarerne bryder frem gennem Skove og over dyrket Land. *Tjodolf*, en Mand i Magnus' Hær, kvæder derom:

„Sandt er det, at mange
Mær fra Sjælland spurgte,
hvem som bar Mærket
(blodrøde Skjolde de havde).
Kvinder maatte ile
ind gennem Skovene
Fødderne bar mange
Flygtninger til *Ringstader*“.

Og videre i Skildringen af senere Hærgninger paa Sjælland ved Juletid i Aaret 1043 fortæller *Tjodolf*:

„Jarlen (Svend) maatte vige
i Vinter fra *Kongesædet* . .“

Den norske Oversætter af Sagaen (Gustav Storm) meddeler i en Note, at *Kongesædet* er *Ringsted*.

Svend Estridsen har altsaa haft sit Jarlesæde i Ringsted.

Byens Betydning som det eneste Sted, hvor der er en forventet Mulighed for at finde Beskyttelse mod truende Farer, er da indlysende. Men der findes intet synligt Minde derom af nogensomhelst Art.

Mere ved sin Beliggenhed fjernt fra de altid af Ufærds mænd truede Kyster end ved sine faste Anlæg har Byen haft Betydning. Sjællands Jarl sad her som Kongemagtens Repræsentant. I Fjenneslev sad omtrent paa samme Tid *Skjaln Hvide*, den store Æts Stamfader. Lige udenfor Ringsted paa Torpgaarden „Balstorp“ sad Krigerbonden *Aslak*, der siden under de senere Kampe mellem Danske og Norske (Nisaa-slaget Aar 1062) er Kong Svends betroede Mand — først fører Kampkøllen og rydder Skibene med Rorstangen ved Nisaa og siden sidder paa sin stille Gaard og modtager Aabenbaringer fra Gud. Balstrup, en lille Landsby med gode Gaarde, med et Gadekær, der endnu kranses af Valhallalærens hellige Træ, Asketræet, ligger i Ringsted Landsogn, det gamle „Ringsted Sogn“. Agerdyrkning og Krigerfærd og politisk Kamp gik Haand i Haand i Omegnen af Vikingetidens Ringsted. Her

til Ringsted hastede Rytterne med Budskabet om Kongedøden i *Alsted Skov*, Magnus den Godes Fald paa Jagten — det, hvorom Thor Lange har sat Mindesten i Alsted Kirkes Mur. Svend Estridsen besteg Danmarks Trone; hans Æt beklædte den i lige Linie til Dronning Margrethes Død (1412) og i Sidelinier til 1448, da den Oldenborgske Linie besteg Tronen.

MØNTSLAGNING

Møntslagning var ikke i Oldtiden som nu knyttet til et enkelt Sted i Riget. Landestyrerne lod slaa Mønten, hvor det behagede dem, hvor de havde den dueligste og paalideligste Mand.

Allerede paa Knud den Stores Tid var der *slaaet Mønt* i Ringsted — foruden her paa Sjælland i Slagelse og Roskilde.

Navnet *Ulf on Ricsta* — Ulf af Ringsted — er Navnet paa den første fredelige Erhvervsdrivende paa denne Plads. Han har levet her omkring Aar 1020. Hans Navn er læst paa Mønter, der er fundet henholdsvis i Valby og i Sverig — et Exemplar hvert Sted. Ulf var Knud den Stores Møntmester. Men senere Konger som Knud den Hellige, Oluf Hunger og Erik Ejegod har ogsaa ladet slaa Mønt her. Møntmesteren hed *Alfword*, og en af Mønterne bærer Navnet „Alfword i Ri“ (Forkortelse for „Ringsted“).

Har Sagaen saaledes tidligt antydnet og den ældste Historie betonet Stedets Betydning paa forskellig Maade, maa det erkendes, at der paa mange Omraader er Tavshed. Der findes saaledes ikke blot saa meget som en Antydning af en Overlevering om, hvor den *Kongsgaard* („Kongesædet“), der maa have været i Ringsted, har ligget. Den Grund, der har tilhørt Kongsgaarden, er paa et eller andet Tidspunkt gaaet over i privat Eje. Der findes ganske vist et Skøde af 6. Januar 1576 til Jacob Jørgensen „*paa den Kronens Grund i Ringsted, hvorpaa den da af Anders Reff beboede Gaard staar*“; Talen er saaledes her om gammelt kgl. Gods, men om det har nogensomhelst Forbindelse med Kongsgaardens Grund, henstaar helt i det Uvisse, og *hvor* denne Grund var, haves der heller ikke Antydning af. Saa vi er ikke Sagens Løsning nærmere.

OLDTIDSMINDER

Oldtidsminder, der helt op til vore Dage har en Fortælling om den Egn, hvor de ligger, er faatallige i Ringsteds nærmeste Omegn. Paa Ringsted gamle Bymark et Par Kilometer Syd for Byen, nær Lilleaaen, en Biaa til Ringsted Aa, ligger to anseelige Kæmpehøje. De har intet Navn, der viser længere tilbage end til et Rettersted („Galgebjerg“). I den værdifulde Samling til Forstaaelse af mangt og meget i vort gamle Land, som indeholdes i de saakaldte Markbøger fra 1680'erne, findes der imidlertid optegnet nogle Navne, som giver os Fingerpeg. I „Aamarcken“, netop det Omraade, vi ovenfor har henvist til, findes der en Samling Agre („Aas“), der har Navn efter „Kongeshøj“. En eller anden ældgammel Tradition skjuler sig bag dette Navn. Men vi kan ikke stedfæste Højen. En anden Aas hedder *Dysagre*, ogsaa et Minde om forsvundne Oldtidsmonumenter.

Endelig kunde maaske et Navn paa endnu et Jordstykke være af en Oprindelse, der gav det Tilknytning til visse „Institutioner“ i en ubestemmelig Fortid. Jordstykket nævnes som *Houfmands-Sloden* — en „Slode“ er en Betegnelse for et mindre Jordstykke.

VED HEDENOLDS SLUTNING

Ved Hedenolds Slutning maa vi forestille os Byen Hringstadir som en beskeden Samling Gaarde og Huse af Træ eller Lerklining. Men en *Storgaard* — rimeligvis svære Bjælkebygninger — har givet Bybilledet dets særegne Karakter — Konge- eller Jarlesædet. Og muligvis i nær bygningsmæssig Tilknytning til dette Bygværk har ligget et andet, ligeledes en anseelig Bjælkebygning, *et Gudehov*, i hvilket de store Ofringer paa bestemte Tider af Aaret har fundet Sted under Tilstrømning af Mennesker fra en vid Omegn. Landet var endnu tyndt bebygget. Skovnavne paa Jordomraader, der forlængst er blevet dyrket Land, fortæller om Skovenes Udstrækning i Midtsjælland. Paa de store Samlingstider af religiøs Oprindelse er mange andre Spørgsmaal blevet udjævnedes. Og ved Kongeskifter har Hyldning fundet Sted.

Prof. E. Arup skriver i sin nye „Danmarks Historie“, at Høvdingerne foretrak Krigsguderne Tyr og Odin for mere fredsæle Guder. A. mener vel ikke, at disse Guder betød saa meget for Bønderne og finder —

ikke helt klart — denne Opfattelse støttet af, hvad Stednavnene fortæller. Men som Vidnesbyrd om, at denne Gudsdyrkelsesform dog har haft Betydning, henviser han udtrykkeligt til *Tislund ved Ringsted*, om hvilken By han skriver, at den „*var og blev Sjællands vigtigste Kultussted og derfor Sædet for dets Landsting*“.

Sandsynligheden taler for, at Oldtidens Ringsted har ligget sydøstligt i den nuværende By. Vest for den samlede Bebyggelse har der været en aaben Plads, en Grønning med Fald mod Syd (Byens nuværende Torv) og Vest for denne Grønning har Skovstrækningerne begyndt. I Læ af Skoven, omkring Tingstenene, har de offentlige Handlinger fundet Sted. Og den Del af Gudsdyrkelsen, der i den hedenske Tid har været henlagt til Skov og under fri Luft, har udfoldet sig i den foran omtalte, sluttelig helt forsvundne Skov Nord for Ringsted—Sorø Landevej.

Naar den historisk-topografiske Forsker, Præsten E. Pontoppidan, i sit „*Danske Atlas*“ (fra 1700-Aarenes Midte) taler om Kærethave Skov som Stedet for de offentlige Handlinger og støtter dette paa, at Kærehave skulde betyde „*Kierelund*“ (d. e. Stedet, hvor man „*kærede*“, førte Klagemaal), er dette kun en dristig Fantasi. Kærehave er en *Kærhave*, en Have ved det udstrakte Kær, der har ligget og tildels endnu ligger hen mod Kærup. Og det er sandsynligvis det samme Kær, der har givet Kærup dets Navn (den senere forsvundne Landsby Kærtorp), nu en Herregaard.

*
•
*

Baggrunden for de foran og i det tidligere offentliggjorte Afsnit skildrede historiske Tildragelser paa Grænsen mellem Oldtid og Middelalder er Stedets Betydning i Hedenold. — Dette hedenske Centralsted, hvor de store Ofre af Mennesker og Dyr blev bragt til Valhallalærens barske Afguder. H. F. Feilberg skildrer bl. a. *Midvinterblotet*, Solhvervsfesten med dens mægtige Udfoldelse. Mennesker, der strømmede til *Gudehovet*, som rejste sig paa Bakken, tømret af svære Bjælker, smykkede med Udskæringer. Alt sortsværtet af Røgen, der vælter frem fra Arnestedet og baner sig Vej ud gennem Røgaabningen. Huder og Tæpper, sine Steder isprængt farverige Silkestoffer fra Sydens

Lande, ellers Folkets eget Vadmel, dækker Bjælkevæggens nedre Halvdel. Gudebillederne stænkes med Blodet af Offerdyrene, mens Kødet fortæres. Kødet af Hesten er det kosteligste (derfor blev Hestekød ved Kristendommens Indførelse forbuden Spise). Øllet og Mjøden bruser, og over den voxende Gildestøj løfter sig de førende Mænds høje Stemmer, naar de tømmer „Bragebægeret“ og gør Bægerløfte (en Skik, der holder sig ogsaa i Kristendommens første usikre Tid; sml. Svend Tveskægs Bægerløfte ved Gravøllet i Ringsted over Harald Blaatand).

Gudehovet i eller ved Ringsted maa efter Arten af dets Benyttelse have været et for sin Tid storslaaet Bygværk. Men det var ikke som Sydens Templer, hvis Rester har overlevet Tusinder af Aar, af varigt Materiale. Det har som sagt været bygget af Træ, og det er som blæst bort af Jordens Overflade. Men saa længe det har bestaaet, maa det have været en stor Institution, til hvis Vedligeholdelse og Fornyelse der krævedes økonomiske Midler (Jord). I Ringsteds nuværende Bymark findes ingen Navne, der peger hen imod en saadan Ordning. Men i det op til Bymarken stødende Ringsted Landsogn findes et Omraade kaldet *Gilsagre*, nogle Steder skrevet „Gillisagre“. Om dette Navn har Oldtidsoprindelse eller Tilknytning til senere Tidens middelalderlige Gilder skal lades usagt. Uden Interesse er Navnet ikke i denne Forbindelse.

VEJLINIER

Det er indlysende, at var Ringsted ved Oldtidens Slutning Sjællands vigtigste Kultussted, saa har mange Veje ført hertil, ikke som nu i lige Linier, men snirklende sig frem over de mest vejsomme Steder. Den østlige Vej er til endnu sine Steder som Sognevej. Den gik over Balstrup mod Køge. Den sydlige Vej lader sig vanskeligere bestemme, men har dog utvivlsomt fulgt den nuværende Næstved-Landevejs Hovedlinie. Paa et Kort fra 1808 ses Vejen med lidt anden Linie end nu, mere krøllet. Den vestlige Vej gik over Torped. Den nordlige Vej gik ad Byens nuværende Nørregade — Vejstykket fra Nørregades Port til Benløse Runding, hvor den nuværende Landevej spalter sig mod Holbæk og Roskilde, er endnu i Mands Minde kaldt *Strædet*, en gammel Betegnelse for de centrale Færdselsaarer i Fortiden. „Strædet“s Navn

menes at have Tilknytning til en senere Tid, da „Kongens Hærstræde“ var Stridsmagtens Vej, Kongens Vej. Den var ikke for alle og enhver; thi saa blev den ødelagt og var ufarbar, naar der var haardest Brug for den.

Ringsteds *ældste* nordlige Vej for almindelige Vejfarende er da muligvis den, der gaar mod Nordvest, den saakaldte *Rimmingevej*, der gaar ad Højdedraget langs Ringsted Aa's Østside. Den har i lange Tidsrum kun været Hovvej. Senere laa der en Gaard ved den, „Rimmingegaarden“; denne Gaards Jord blev i 1700-Aarene lagt til Amtstuegaarden, senere inddraget under Klosters Avlsgaard. Men selve Navnet *Rimminge* er efter sin Lyd ældgammelt. De ældste danske Bebyggelser er dem, der ender med Stavelserne „inge“. Muligvis staar vi da i dette Navn Ansigt til Ansigt med et Minde om en gammel Bebyggelse, den første, der har rejst sig paa en ryddet Plads eller i en Lysning i den gamle Skov.

Af disse gamle Veje — oprindelig kun nødtørftige „Færdselsstriber“, traadt af Dyr og Mennesker — har efterhaanden udviklet sig Færdselslinier, og ad disse gamle Veje har Oldtidsfolket og Middelalderfolket søgt ind mod det gamle Centrum for Gudsdyrkelse, Retsafgørelser og Politik — alt maalt med hver Tids Begreb om disse Ting. Her har de mødtes ved Vintersolhverv under det graa og tunge Skydække eller i den flygende Sne; her har de mødtes paa Sommertingene ved Midsummer og Sommersolhverv, naar Skove og Marker stod grønne under den nordiske Sols Lys. — Saaledes begyndte det, og deraf har det siden Følgende udviklet sig.

DEN FØRSTE KIRKE I RINGSTED

Brydningstiden religiøst — Kristendommens Fremtrængen i Danmark — og politisk — Danerigets Samling — har vi ikke direkte Vidnesbyrd om fra Ringsted. Krøniken beretter om, hvorledes Kristendommen første Gang forkyndtes paa andre navngivne Steder i Danmark, men intet om dens første Tider paa dette Sted, der ved saa stærke Traditioner var bundet til den hedenske Gudsdyrkelse.

Digterisk har en enkelt Forfatter (Laurids Bruun) i sin „Absalons Saga“ — aabenbart med Hentydning til den Gang (1904) aktuelle Begivenheder gjort den i Saxos Krønike nævnte *Ole Stam* til Bonde i Midtsjælland (Bringstrup) og med Tilknytning til Navnet *Frosrose* (V. f. Ringsted) digtet denne Mose til at være en Helligdom for en Dyrkelse af Landbrugsguden *Fro* (Asalærens *Freir*), en Dyrkelse, der skulde have holdt sig langt ind i den kristne Tid; men dette er rent Digt uden nogen Art af historisk Hjemmel.

Saasom vigtige Handelsveje til Lands, dels Øst fra — fra det græskromerske Rige over Rusland —, dels Syd fra — fra Landene ved Rhinen og de nederlandske Flodmundinger —, dels Vest fra — naar Vikingefærd blev til Handelsfærd —, gik over Sjælland, har Vejkrydset ved Ringsted ikke kunnet gaa Ram forbi. Hvor Handelsfolk mødtes, fortaltes Nyt. Og mægtigt Nyt var det, der var kommet Syd fra, først spredte Beretninger, siden samlede Fremstillinger af *den hvide Krist's Lære*.

Sikkert har de øvet deres Indflydelse paa det gamle Hedenskabs Gudsforestillinger. Folkesindet var modnet for noget Nyt. Men givet er det, at de, der først nemmede de evige Sandheder, ogsaa har forstaaet, at skulde Sejren vindes, skulde Vedhængen ved ældgamle Forestillinger brydes, maatte de ydre Ting heller ikke lades ude af Betragtning.

Ringsteds *første Kirke* — sandsynligvis en Trækirke — blev rejst paa det høje Punkt, hvorfra den kunde ses viden om i det bakkede

Land, fra Sletterne mod Øst og Syd, fra Tybjerg Aas, fra Bakkedragene mod Vest, fra de tætte Skovegne imod Nord. Og Ringsteds første Kirke viedes til *Sankt Johannes*.

St. Johannes' Navn er knyttet til Midsommerdagen, den 24. Juni, Sommersolhverv, et Tidspunkt, der havde Betydning allerede i den hedenske Tid. Saa det er faldet naturligt at indvie en Kirke netop i Ringsted til denne Apostels Ære. Kirken var Sognekirke i Ringsted Sogn til et lille halvt Hundrede Aar forbi Reformationen. Derefter var den Ligkapel et lille Hundrede Aar, hvorefter den blev nedrevet. Hverken af den allerførste Kirke eller den senere Stenkirke er der bevaret mindste Spor. Da man i 1899 paa den Plads, som siden i nogle Hundrede Aar havde været brugt som Kirkegaard, opførte det ny *St. Hans Kapel*, stødte man ikke paa Fundamenter ell. lign. Pladsen har formentlig været gennemgravet saa ofte ved Jordfæstelser, at alt var forsvundet. Gaden, der fører forbi, har senere i Tiden faaet Navnet St. Hansgade.

Som et ejendommeligt Vidnesbyrd om Tingenes Sammenhæng kan anføres, at da udvandrede Midtsjællændere sammen med andre Landsmænd havde samlet sig i Nybygden Ringsted, Iowa, U. S. A., fik denne Bys første Kirke *St. Johns* Navn (altsaa St. Johannes!).

Meget tyder paa, at netop fordi hedenske Traditioner har været stærkt knyttet til Ringsted som det ældgamle Hovedoffersted, har den kristne Aands Forkæmpere ønsket, at der fandt en Udjævning og Neutralisering Sted. Ringsted blev ikke Bispesædet. Det blev Roskilde. *Landstinget* som politisk og juridisk Centralsted bevaredes vel her, selv om Kongehyldingerne gentagne Gange i den første kristne Tid har fundet Sted paa Isøre Ting. Men blev Ringsted heller ikke Kongesædet, der efterhaanden knyttedes til Roskilde, vedblev det dog at være *Rettsstedet* uanfægtet gennem Aarhundreder (lige til 1805), og regelmæssigt fandt Kongehyldingerne Sted her (til 1584).

KLOSTRETS OPRETTELSE

Det bliver ikke fra St. Hans Kirke, at den ny Tids Lys udstraaler.

Den Kirke, som faar Landsbetydning i sin Samtid og i vor Historie, rejser sig paa et andet Sted. I et Skovbryn med Læ for Vestenvinden, paa en let skraanende Bakkesidde med Hæld mod Syd ned mod den

lille Sø mellem de to Bakkedrag, rejser *Benediktinerne* deres første Kloster.

Nordfløjen af dette Kloster er en Kirke, indviet til *Vor Frue*, opført af den graalige Fraadsten eller Kildekalk, der hentes fra Stenbrud paa Roskildeegnen. De ses endnu hist og her i Murværket; men selve Grunden til denne gamle Kirke ligger den Dag i Dag under Fliserne i den nuværende Ringsted-Kirke. Benediktinerne — Vesterlandenes mægtigste Munkeorden, der en Gang i den tidligste Middelalder ved en Afdeling Munke bosætter sig i Sjællands Indre — har Navn efter *Benedikt af Nursia*, en af de mærkeligste Kristenskikkelser, der har levet i Tiden umiddelbart efter det vestromerske Riges Undergang (født omkring Aar 480, død omkring Aar 540). Han søgte Ensomheden, men flere og flere sluttede sig til ham. Efter hans Død maatte hans Fæller som Følge af Longobardernes Hærgninger i Italien søge Tilflugt hos Paven i Rom. Og under den store Kirkefyrste, Pave Gregor den Store, omdannedes Benediktinerordenen fra at være selvbeskuende og andagtsøvende i Ensomhed til at være missionerende. Allerede i Aaret 596 var Benediktineren Augustin draget til England som Missionær. Og Benediktinernes Form for Kristendomsforkyndelse fik stor Magt over de vesteuropæiske Folkeslags Sind. De har, da de drog ind her, ikke alene øvet en kristelig Paavirkning, mildnet de haarde Sæder og det barske Sindelag. De er ogsaa i stigende Udstrækning blevet Befolkningens praktiske Læremestre. *De underviste Omegnens Børn og opdyrkede de øde Steder*, udtaler Dr. L. Moltesen. En stærk og mangedartet Fornyelse er da det første Udslag af deres Indsats.

Fra det graa Kloster og den graa Kirke udstraalede en Indflydelse, der gjorde, at fra da af (vistnok efter Aar 1025) er *Ringsteds* Historie Klosters og Kirkens Historie (indtil forbi Aar 1300). I disse c. 300 Aar hænder de Begivenheder, der giver Kirken dens stærke Tilknytning til og Betydning for dansk Aandsliv, dansk Politik og dansk Folkekultur.

Men haard har Kampen været, inden det Gamle bøjede sig for det Nye. Et Vidnesbyrd herom er præciseret i et af den nyeste Tids betydningsfuldeste Værker om vor Folkekultur i Oldtiden („Nordens Gudeverden“, af Axel Olrik og Hans Ellekilde), i hvilket Værk det oplyses, at i Aaret 1025 udstedte *Knud den Store* et Forbud mod He-

denskabet, rettet til det engelske Folk og skrevet paa Angelsachsisk, men sagtens ogsaa forkyndt Tingalmuen i hans tre danske Lande, Jylland, Sjælland og Skaaneland, paa Hovedtingstederne, Viborg, *Ringsted* og Lund.

Knud udtaler:

„Vi forbyder alvorligt alt Hedenskab. *Hedenskab er det*, naar man dyrker hedenske Guder og Sol eller Maane, Ild eller Flod, Kilde eller Stene eller hvilkensomhelst Slags af Skovtræer, eller man lægger Vind paa Trolddomskraft, eller man paa nogen Maade begaar *Mordværk* (d. e. Ofre af Mennesker eller Dyr?), eller man giver sig af med *Blot* eller *Lodkastning* (?) eller lignende Blændværk.“

Den døende Vikingetids mægtigste Konge, der levede sit kongelige Dobbeltliv med Interesserne spaltet af Vikingernes gamle Kongevej Vesterhavet, har været Banebryder for de mildere Synspunkter, der præger den vestlige Verden. Og mens man intet har hørt om, at *Ansgars* Gerning direkte har virket paa Sjællænderne i Øens historiske Midte, saa møder vi Storkongens — nu mere end 900 Aar gamle — *Befaling* netop paa dette Sted. Nu er det Alvor. Og derfor bliver der god Mening i den Tradition, som gør *engelske* Benediktinermunke til Grundlæggere af St. Bendts Kloster og dets Kirke i Ringsted, den Tradition, som bekræftedes i Middelalderen og fastlagdes ved den Kendsgerning, at da St. Bendts Kirke i 1909 genindviedes efter sin grundigste Fornøelse, mødte der en Repræsentant for den engelske Kirke ved denne kirkelige Højtidelighed.

Det er den samme Konge, der for ca. 900 Aar siden i sin sidste Regeringstid i det østengelske Landskab Norfolk, som Gang paa Gang havde sukket under Danernes Voldshandlinger, rejste to store Klostre, det ene netop genrejst til St. Benedikts Ære i det Flodland, gennem hvilket Vikingerne saa tit var trængt ind i England (St. Benets Abbey).

Det ovenfor gengivne Knuds-Dokuments særlige Betydning ligger i, at man derigennem har et Vidnesbyrd om, at der er gaaet ca. 200 Aar efter Ansgar, inden den kristne Lære er blevet fastslaaet som *den, der skulde gælde*. Hvor fast den da stod, er saa igen en Sag for sig. Men under alle Omstændigheder er Aaret 1025 det, i hvilket Mærkepælen blev sat fast. Hvad der sker i det derefter følgende Aarhundrede, har vi som anført Glimt af i de norske Sagaer. Stærkere Lys falder over Stedet med 1100 Aarenes Begyndelse.

DET MÆGTIGE MONUMENT I DEN MIDTSJÆLLANDSKE FOLKEHISTORIE

SAXO OG RINGSTED

Med *Saxo* hæver Ringsted og Midtsjælland sig bogfast ud af Sagaens og de usikre Beretningers Tusmørke.

Saxos Navn og Person er ved Tilknytningen til *Absalon* først og fremmest, stedshistorisk bestemt, hørende til Fjenneslev- og Sorøegnen. Men den grundlæggende historiske Tildragelse, Mordet i Haraldsted, der danner Indgangen til Valdemarstiden, er knyttet til Ringsted og Ringstedegnen. Og derved bliver denne vor Middelalders største Forfatter ved Siden af meget andet Midtsjællands første *topografiske* Skildrer. Ikke alene fremtræder en Række af Egnens Landsbynavne i baade den sagnengivende og medoplevede historiske Skildring. Med indstrøede Bemærkninger fortæller han om egne Iagttagelser eller Optegnelser af direkte Fortælling. Han grunder over Landsbynavnenes Oprindelse — saaledes naar han nævner, at en Landsby har Navn efter den norske Vikingehøvding Hagbard (Hagbard og Signe-Sagnet), der hænges ved Høvdingegaarden i Sigerstad (Sigersted). Den nævnte Landsby er *Havbyrd* ved Ringsted, hvis Navn endnu ikke er tydet (muligvis oprindelig „Hovbjerg“). Han kender Sjællands Stora, *Susaaen*, nøje, idet han i Skildringen af de samme Begivenheder skriver, at Susaaen fordem var farbar for Skibe, „men nu (altsaa paa Saxos Tid) er Aaløbet saa snævert og tilgroet med Grus og Dynd, at kun faa Skibe kan slippe ind i dets smalle og stillestaende Vande.“ Han fortæller om et Sted, hvor fremrykkende norske Vikinger kaster en Del af deres Oppakning og Sværdske der fra sig for at komme hurtigere frem og betegner Stedet, hvor de gaar over en Aa med Navnet „*Skedevad*“

(*Skee* i det nordlige Midtsjælland, hvor et Aaløb netop løber midt gennem Byen). Han nævner Stedet, hvor Vikingekampene finder Sted, og hvor Siger falder, som *Valbrønde* (en endnu kendt Lokalitet i Lavningen mellem Sigersted og Bringstrup, en Udløber af den tidligere i Skildringen nævnte Frøsmose; Vestbanen gaar over denne Lavning, og Navnet er blevet aktualiseret i „Valbrøndsgaarden“). Han ved om *Helkæret*, det hellige Kær — enten det nu, som P. Severinsen antyder (Hist. Samf. Aarb. VI) er Hellekæret ved Sigersted eller „Hel-Engen“ paa Bringstrupsiden af Lavningen mellem Bringstrup og Fjenneslev. Han har kendt *den Høj*, til hvilken Hagbard blev ført ud, og „som siden blev opkaldt efter ham“ („Saxos Danesaga“). Vi møder i Skildringen Hake Sjællandsfar, „Søn af *Viger*“, hvilket sidste Navn hender Opmærksomheden paa en Navneparallel til Ringsted, Sigersted og Haraldsted i den gamle midtsjællandske Bebyggelse (Vigersted).

Men sluttelig møder vi *Folkets levende Tale* i Bemærkningen hos Saxo, at „et Sted i Nærheden af Sigerstad højner en Vold sig noget over det omgivende Jordsmon og røber, at her har ligget en gammel Gaard“ — derefter: „Der er ogsaa *en, der har fortalt Absalon*, at han selv har set en Bjælke, som var fundet dør paa Stedet, og som en Bonde havde pløjet op af Jorden.“

BONDEN PAA SAXOS TID

har *tænkt over* de Minder, som Jorden gemte. Er det da ikke som en Tone, der giver Genlyd 700 Aar efter, naar man i Sommeren 1932 paa den Grusskraaning, der fra Sigersted Agre danner Afslutning mod Susaadalen, finder en Oldtids-Begravelsesplads med Fingerringe af det pure Guld. *Sigerstedsløtten* — „Sigersvoldene“, det Højdedrag i Sydvest, der set fra Ringsted indtegner sin faste og stemningsfulde Profil, enten det ses i Morgensolens Glans med Taagerne ved sin Fod, eller det ses, naar den lavtgaende Vintersol synker i Sydvest — *Sigerstedsløtten*, der gik ind i Danmarks Guldalderdigtning, gav i Sommeren 1932 det haandgribeligt krævede Bevis paa ældgammel Bebyggelse og Jordfæstelse og bilagde dette med selve Guldet!

Hvem var da han, der har færdedes derude og paa vor Middelalders Tærskel talt med Sigerstedbonden om Sagnets Minder? Er det mon

Sct. Bendts Kirke.

ikke selve den videbegærlige Samler — enten han saa er kommet fra Storgaarden i Fjenneslev eller fra Kongsgaarden eller Klostret i Ringsted? Lad det være en Taleblomst, naar Saxo i sin egen Fortale til Danesagaen skriver, at da ingen andre vilde paatage sig Arbejdet med Danesagaen, „paanødte han (Absalon) mig, *den ringeste af hans Mænd*, at skrive om Danernes Id,“ saa er denne Selvkarakteristik dog betegnende for Manden; og det vilde svare godt dertil, at han netop anvender den indirekte Meddelelsesform i Omtalen af Bjælkefundet paa Sigersted Mark.

Hvis dette er rigtigt, møder os da Saxo selv paa *den gamle Vej*, der netop i Middelalderen var en Hovedvej over Alsted Mølle, hvorfra Sigersted-Højene har præsenteret sig smukkeste i Landskabet.

Alt tyder da paa, at Saxo muligvis med Klostret eller den gamle Kongsgaard i Ringsted som Udgangssted har anstillet sine lagttagelser.

HVEM VAR DENNE SAMLER OG FORTÆLLER?

Om *hvem* Saxo var, har der været diskuteret vidt og bredt. Navnet har ikke været ualmindeligt i Datiden: En *Munk* Saxo gik rundt og gjorde Mirakler med den hellige Vilhelm af Æbelholts Tand, en anden Saxo var *Provst* i Roskilde (1180—83), en tredje Saxo var *Kannik* i Lund og Vitterlighedsvidne paa et af Absalons Gavebreve, en fjerde Saxo var *Magister* og Medunderskriver paa Absalons Gavebrev til Sorø Kloster. Med Undtagelse af den førstnævnte *Munk*, der har været for stor en Kvaksalver, har de alle været nævnt som Muligheder. Men sluttelig er man enstemmigt standset ved den femte Saxo, der nævnes i Absalons bevarede Testamente: Sin *Klærk* (∴ Sekretær) Saxo eftergav han 2½ Mark Sølv, som han havde laant ham. Saxo skal tilbagelevere de to Bøger, som Erkebispens har laant ham, til Sorø Kloster. Tilmed er man nu klar over — i Modsætning til, hvad Inge-mann digtede, da han lod Lyset fra Munkecellen falde ud over Sorø Sø —, at Saxo var *Soldat*, har „staaet“ i Datidens Livgarde, Hirten, og været Kammerat med sin historieskrivende Forgænger, Sjællænderen *Sven Aagesøn*, der udtrykkelig i *sin* Danmarkskronike nævner ham som saadan. Men Saxo har været en studeret Mand, lærd i Latin, og kender alle de da mest benyttede Klassikere. Tænk om alle de Kvad, som han omlantede paa Latin fra Middelalderdansk og som nu møjsommeligt omlantes fra Latin til Dansk, havde været bevarede i vort gamle Sprog. Men Latinen var den Gang Lærdommens Internationalisme. Han er Romernes Elev, hedder det i Afhandlingen om ham i den store Ill. danske Litteraturhistorie.

Jørgen Olrik udtaler i Indledningen til sin Oversættelse af Danesagaen, at Saxos Død formentlig vil kunne tidsangives til 1220—25, idet Saxo i sin egen Fortale omtaler Begivenheder, der vides at være sket 1216. Er denne Gætning rigtig, idet man gaar ud fra, at Fortalen er skrevet

sidst, vil det sige, at Saxo ikke har medoplevet Begivenhederne i 1131, der danner den tragiske Indledning til Ringsted-Navnets Ophøjelse i Valdemarstiden. Absalon var født 1128 i Fjenneslev, altsaa 3 Aar før Begivenheden. Men Absalons Far og Farbrødre og disses Svogre har alle hørt til det Parti, der sluttede sig sammen om Knud Lavard, og da Absalon gav Saxo Opgaven, har han sikkert ogsaa givet ham Midlerne til dens Løsning, baade aandeligt og materielt, og det store litterære Arbejde er da antagelig blevet til i Pauserne i det mægtige genrejsende politiske Arbejde, der finder Sted i sidste Halvdel af det 12te Aarhundrede.

VEJEN OG KORSET

Paa denne Baggrund rykker Ringsted da i Forgrunden i de vintermørke Dage efter den 7. Januar 1131. Selve Skildringen af Dramaet i Skoven, hvor Kilden siden sprang, dér, hvor Ruinen af Kapellet nu ligger paa aaben Mark, efter at Skoven er ryddet, hører ikke direkte ind under Byens Historie. Men det af Thor Lange ved den gamle Hovedvej rejste Kors og Haraldsted Kirkes Taarn i den lavtliggende By med Kapelruinen midt i Linien angiver Vejen for Begivenhedernes Udfoldelse: *Drabsstedet*, hvor den lige Linie fra Kirken i Haraldsted og Ruinen skærer den gamle Vej, *Vejen* selv, der buer sig ind mod Haraldsted By, hvor Mindestenen er for den gamle Kongsgaard (Erik Jarls Bolig) med *Udsigt* over den blaanende Sø mod Højdedraget i Ringsted.

Saa sætter Saxos Beretning ind. Han fortæller om, hvorledes Ulykkesbudet brat standser Julegilderne. Man føler Stilheden brede sig trods Rigdom paa Mad og Øl — Nordboens Glæde i den mørke, barske Midvinter. Og man faar af Saxos personligt prægede og agitatorisk formede Beretning om Mordet at vide, at da Knud Lavards Venner henvender sig til Kong Niels med Anmodning om, at Hertugen maa blive begravet i Svend Estridsen-Slægtens Gravkirke, Domkirken i Roskilde, bliver Svaret Nej, og da maa de „*nøjes med at give deres Vens ilde medfarne Lig en fattig Jordefærd i Ringsted.*“

Af denne „fattige Jordefærd“ udspringer Ringstedkirkens Berømmelse og Fornylse.

Men inden Mulighederne for Fornylsen rejser sig af den paafølgende

voldsomme politiske Udvikling, træder Ringsted gennem de af Saxo skildrede Optrin paa en egen stærk og haandgribelig Maade ind i vort Lands nu stærkere belyste Middelalderhistorie.

ET POLITISK MØDE I STORM OG STAAL

Datidens *Politik* rejser sig. Det er ikke alene Personer, der dyrkes, det er *Partier*, der kæmper. Kampen er indledet med Sværd, den føres videre med Ordet, men bag Ordet lyner Sværdet. Det er Førerne for de modstaaende Meninger, der staar forrest, men Folket fra Landsbyerne er med. „De fremlagde paa Tinge for alles Øjne Knuds hullede og gennemstukne Kjortel.“ Det er en voldsom Agitations haarde Virkemidler, der træder frem i Billedet. Kong Niels viger tilbage for selv at føre sin Søns Sag for det ophidsede Folk paa det sjællandske Lands-ting. Kirkens forsonende Væsen giver sig til Kende i Erkebisp Assers Raad til Kongen om at lade Sønnen, Drabsmanden, den vordende Konge, blive i Roskilde.

Kongen kommer til Ringsted; men — hedder det hos Saxo — „han var ikke tryk ved at vove sig ud paa Tinghøjene og valgte at blive i Byen.“ Men ude paa disse Høje, hvor larmende væbnede Skarer af Sjællændere har dannet som en Stormbølge, rejste sig netop som Følge af Kongens Fejghed et vildt Oprør — „*de brød Maal og Stævne og stormede afsted for at dræbe ham i hans egen Gaard*“ (Saxo). To Brændpunkter i historiske Begivenheders Elipse er dette: Kongsgaarden i Ringsted og Tinghøjene derude i det aabne Land.

Der har gaaet jagende Bud fra Vagtpost til Vagtpost helt ind til Kongsgaarden. Der har gaaet en vankelmodig Mand. Kun én giver Raad — Erkebisp, Asser, en af den danske Middelalderkirkes fremtrædende Mænd, samtidig saavidt det kan skønnes en jævn Mand, selv udgaaet af det jævne Folk. Da Raabet lyder: „Nu kommer de!“, véd han intet andet Raad end i sit erkebispepelige Skrud at haste afsted mod Tinget — for at kaste sig mod *Hævneren*, Erik Emun; han har sat sit høje kirkelige Embedes fredsmæglende Magt ind mod dem, der flammede af Hævntørst.

Han har genaabnet Forhandlingen, saaledes at Sværdet atter — i hvert Fald i dette Øjeblik — gled i Skeden.

Atter er den truende Braadsø sunket tilbage mod Tingstedets fredlyste Plet. Og nu kan Kongen ikke længere holde sig skjult. Han maa frem til „Maalstævne“. Men Tingstedet tør han ikke betræde. Saaledes hedder det i Danesagaen:

„*Kun paa Frastand* turde han holde Maalstævne med Almuen, saa der maatte gaa Bud og Ordsending dem imellem“ (Saxos Danesaga). Ogsaa disse Udtryk taler tydeligt om, at Tingmødet er holdt et godt Stykke fra Byen. Voldsomt og magtfuldt tegner sig dette Billede fra Middelalderens Ringsted: den rædde Konge overfor oprørte Folkemasser, ført af Mænd, der havde Folkeføresers Evne, og som først gav sig tilfreds, da Kong Niels højtidelig havde aflagt Ed paa at sky alt Samkvem med den Søn, som ved Mordet havde ment at sikre Tronfølgen, men som nu maatte „rømme af Gaarde og af Lande og ej vende hjem, før Folket tog ham til Naade.“

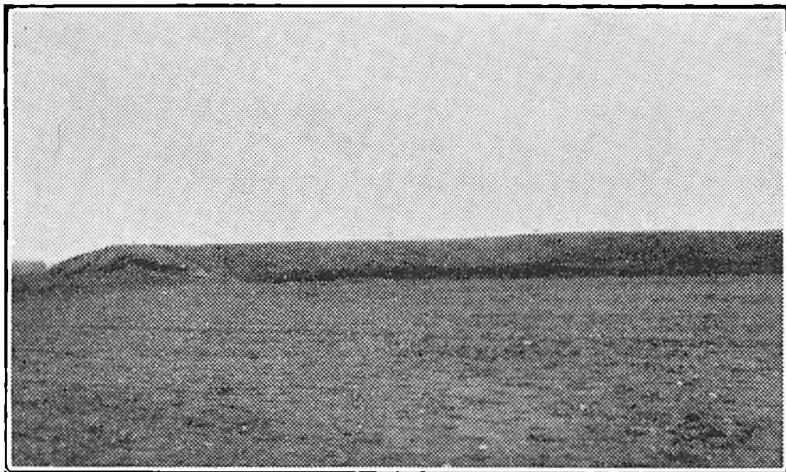
Det er en slagen Konge, der hin Dag vender tilbage til Kongsgaarden fra Tinget.

MUNKEN FRA ELY

En ny Tid fødes derefter i Danmark under de voldsomste Brydninger, samtidig med, at Datidens stærkeste Aandsmagt, den hellige almindelige Kirke, sætter ind med sit Magtmiddel, det skrevne Ord til Uddybelse af de skete Begivenheders oversanselige Betydning. Og her staar vi da ved det Mærkelige, som gentager sig flere Gange i Ringstedkirkens Historie: at *engelsk* Aandskraft sætter sit Præg paa det, der udgaar fra Kirken og Klostret. Efter Gengivelsen af *Ælnoth* af Canterburys Skildring af Mordet paa Knud den Hellige i Odense („Hellig Knud Konge“) hedder det i den nye „Ill. dansk Litteraturhistorie“:

„Et Sidestykke til Odense-Litteraturen *fremkom i Ringsted*, da Knud Lavard i 1131 fulgte sin Farbroder paa Martyriets Vej. Faa Aar efter Mordet forfattede *Robert*, en Munk fra Ely, Knud den Stores engelske Yndlingskloster, til Knud Hertugs Ære et Værk i tre Bøger, hvori han fortalte om hans Liv, Død og Mirakler og tilegnede det til Kong Erik Emun, Knuds Halvbroder. *Det er nu tabt* og kendes kun gennem Anders Sørensen Vedels overordentlig summariske Gengivelse af Indholdet. En Menneskealder senere, antagelig fremkaldt ved den

højtidelige Helgenkroning i Ringsted, gav atter en *Engländer* (hans Navn kendes ikke) en smuk Skildring af Knud Lavard (Officium Sct. Canutiducis) som den kirkeligsindede, fromme, ærlige og troskyldige Mand, der blev Offer for onde Fjenders Misundelse.“

„Aasen“ mellem Tulstrup, Mulstrup og Haughyrd. Ved dens østre Ende paa den anden Side Vejen mener man, at Oldtidens og Middelalderens sjællandske Tingsted en Tid har været. En stor Oldtidsbegravelsesplads opdækkedes i Tidernes Løb. Der blev Tid efter anden fundet 100 Skeletter.

Saavidt den nyeste danske Forsknings Resultater. De kortfattede spredte Meddelelser giver et overordentlig interessant Indblik til Forhold, hvis Indvirkning paa Samtiden man selvfølgelig ellers ikke har Evne eller Midler til direkte at forestille sig.

HVOR LAA TINGHØJENE

Men vi, som lokalhistorisk søger at trænge ind til Bunden af dette højspændte Drama, der i 800 Aar har optaget dansk Tænkning, Forskning og Digtning, prøver, om det er muligt at fastlægge disse Tinghøjes Plads. Ligger de endnu som de ukendte Mindesteder? Er de sløjfede under Aarhundredernes Flid med den danske Jord? Har vi Midler til at bestemme deres Beliggenhed?

Saxo's Sprog vending „*ud* paa Tinghøjene“ viser, at disse Høje ikke

er at finde i selve Byen, ikke ved de berømmelige Tingsten, men et Stykke udenfor Byen — endda ikke efter Udtrykkene hos Saxo noget helt lille Stykke; thi saa vilde der ikke have været Tryghed for Kongen ved at holde sig tilbage i Byen. Vi kan kun antyde Muligheder:

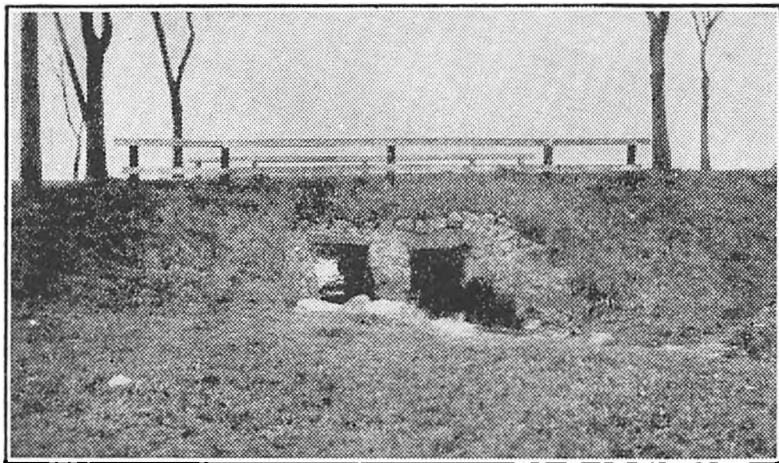
Den sydligste Kæmpehøj i Ringsted Bymark, kaldet „Gølgelakke“; i de rødre Skæder var denne Høj forbeholdt Byen som Exekutionssted, Højen er fotograferet fra Syd og virker imponerende, som den løfter sig over Andølsens Bund.

I Byens umiddelbare Nærhed findes der ud over en Højgruppe Syd for Ringsted (sløjfet i forrige Aarhundrede) ingen Høje eller Minder. De nærmeste Høje ligger som foran nævnt paa Ringsted Bymark, ca. 2 km Syd for Ringsted, i det lave Terræn ved Lilleaaen. Herude er Bymarkens Grænse. Fordum et øde Sted med Grushøje uden Bebyggelse og Dyrkning. Her fører den gamle Bro over Aaen. Her rejser sig, plastisk skøn som voxet op af Jorden, Ringstedomraadets yderste Oldtidsgravhøj. Lidt Nord derfor ligger endnu en Høj, nu næsten skjult af Bebyggelse. Paa Omraadet nærmere Byen er der forøvrigt paa det ovenfor liggende Terræn Tegn til forsvundne Høje, og et Kort fra 1808 bekræfter som nævnt, at der har ligget flere anseelige Højgrupper særlig Øst for den nuværende Landevej Ringsted—Næstved, der sikkert betegner en gammel betydningsfuld Færdselsaare. Men ingen Navne-

minder paa disse Steder peger i Retning af „Ting“. Det tidligere nævnte „Kongeshøj“ hører til dette Omraade, men Stedet kan ikke angives.

Derimod har der Sydøst for Ringsted ved Landsbyen *Mulstrup* op til Vejen ligget et langstrakt Højdedrag (en Grusbakke, som nu er del-

Den gamle „Stenkiste“ med dobbelt Gennemløb.
„Lilleannen“ ved Ringsted Bymarks søndre Skel tæt ved Gølgbakken.

vis bortgravet). Afstanden herfra til Ringsted er 5 km. Navnet paa den Vang, som omfattede dette Omraade, er *Bjergmarken*, og i Aarsfortegnelsen af 1682 er optegnet en Række Navne, som endnu den Gang var i Brug, og af hvilke nogle endnu kendes — saaledes: *Kongshøj*, *Tingbjergsagre*, *Tinghusagre*, *Tinghusstykker*, *Tingbroagre*, *Tingmose*, *Tingsletten* (3 Agre) og som et dystert lydende Vedhæng: *Blodholmen*. Ca. 3 km Nord for Mulstrup ligger Landsbyen Balstrup, gennem hvilken den østlige Hovedvej fra Ringsted gik. For Navnenes Skyld paa de anførte Markstykker er der intet til Hinder for, at *Stedet* kunde være her. Og man har den positive Viden, at Ting har været holdt her i 1259 — om Herredsting eller Landsting vides ikke.

Endelig har der lige Nord for Haraldsted Langesøs Vestende været talrige Høje. Afstanden herfra til Ringsted er ca. 6 km. En anseelig

Høj ligger tæt ved den i 1830'erne anlagte Holbæk Landevej. En anden Høj er blevet gennemskaaret af Vejen og delvis sløjfet. Dette sidstnævnte Sted ligger ved Vejen mellem Gerningsstedet i Haraldsted Skov og Ringsted By.

Hvilket af disse Steder, der har givet Plads for Mødet mellem Konge og Folk, vides ikke. For den, der kender de stedlige Forhold, synes det dog at maatte være et af de tre Steder. Og man lader sig let friste til at tro, at det har været paa det anseelige Højdedrag ved Mulstrup, at Tildragelserne har udfoldet sig.

DA RINGSTED MISTEDE SIN BYMARK

Til Belysning af selve Ringsted Bys Stilling under Historiens Bølgeslag om dens Byskel har vi ikke meget Materiale. Politiske og økonomiske Handlinger sætter ind for at udbygge Virkningerne af det, der er sket. Klostret maa styrkes af de nye Magthavere. Erik Emun som Konge bliver Herre over det, man nu kalder Domænerne (den Gang „Kongelev“, det direkte under Kongemagten sorterende Gods). Til dette hørte Byen Ringsted, som har haft et meget stort Jordtilliggende. Erik Emun skænkede (1135) Ringsted Bys *halve Skov* og dertil en Skatteindtægt af Byen (Halvdelen af den saakaldte Midsommergæld) til Klostret. En direkte Fortsættelse af denne Handling var det, da Erik Emuns Søn *Svend* (senere kaldet efter Stedet, hvor han faldt: Sv. Grathe) i 1148 skænkede Klostret *Halvdelen af Byens Mark*, en Eng og et Møllested samt Resten af Midsommergælden og en Ret for Klostret til at kræve *Dagsværk* (Høstarbejde) af Byens Beboere. (Efter *Worsaae*: „Ringsted Kirke“). Saaledes indledes Byens direkte økonomiske Afhængighed af Klostret. Men dette, som det hedder, skete alt af Taknemlighed, fordi Kongen havde vundet hele det danske Rige.

Tiden viste dog snart, at saaledes var det endnu ikke sket. Knud Lavards Lig hvilede mellem *Vor Frues* — eller som den efterhaanden kaldtes: *Sanct Knuds Kirkes* — graa og uanselige Mure. Imens udviklede Begivenhederne sig med jævnlige Standsninger ved Ringsted. Her finder i 1153 et stormende Møde Sted mellem Kong Svend og den anden Tronkræver, den 20-aarige Valdemar, Knud Lavards Søn, et Møde, som viste, at Forudsætningen for Bortgivelsen af den halve

Ringsted Bymark som Tak for Herredømmet over „hele det danske Rige“ ikke havde holdt Stik. Og her udspillede 4 Aar senere, nemlig i Høsten 1157, de Tildragelser, der indleder „Blodbrylluppet i Roskilde“ (9. August 1157). Netop i hine Dage holdtes der atter Landsting i Ringsted. Saxo mener, at det har været Svends Plan — efter Rigets Tredeling — at myrde sine to Medkonger i Byen eller paa Tinget — det nævnes udtrykkelig, at man *tog Vejen til Landstinget*, et nyt Vidnesbyrd om, at dette er holdt udenfor Byen. Planen mislykkedes, men fuldbyrdedes kort Tid efter under Kongernes Samvær i Roskilde. Knud dræbtes, medens Valdemar søgte til Hvideættens Gaard i Fjenneslev.

DEN STORE KONJUNKTUR I MIDTSJÆLLANDS HISTORIE

KONGENS VREDE OG GUDS FINGER — RINGSTEDS JORD OG RINGSTED
KIRKE — KONGENS SØN OG KONGENS MÆND

Højsommerdag i Middelalderen — Sol over Sletten omkring Ringsted — Munkesang bag de graa Klostermure — sagte Brus af Toner fra St. Knuds lave Kirke paa Skraaningen mod Søen ved den lille By. Grønne Marker og løvtætte Skove mod Vest og Nord — Larm af Heste og tungt rullende Forsyningskærrer, Klirren af Vaaben — Røg fra Ildsteder i Skovbrynet — hærklædte Mænd til Hest og til Fods.

— — —

En Dag i den tidlige Sommer Aar 1158 sker der mærkelige Ting i og ved Ringsted.

Begivenhederne har i de forløbne Aar siden 1131 raset ind over Landet. De politiske og personlige Kampe er udløst i Strømme af Blod. Som en sagselig Tone lyder Sangen i Munkenes Kor om Knud Lavards Grav. Kun dør er der Fred.

Vel er Knud Lavards Søn, Valdemar, Drengen fra Gaarden i Fjenneslev, blevet Danekonge, nu 27 Aar gl., og Enekonge. Men dybe Brudlinier af indbyrdes Mistillid trækker sig endnu gennem Folket.

Den sjællandske Ledinghærs vaabenklædte Skarer bølgede omkring Byen. Aarsagen var ny indbyrdes Uoverensstemmelse. Falstringerne havde nys været udbudt i Leding mod Venderne. Disse skulde hjem-søges i eget Land. Men Falstringerne var ikke i Kamphumør; de manglede baade Vaaben og Madposer, og paa Tinget havde de lokket Kongen til at opgive Togtet.

FALSTRINGERNE

Kongen havde selv været lidt flov, da han traf Absalon. „Mange tapre Mænds Liv vilde blive udsat,“ sagde han til Bispen.

„Saa tag næste Gang Krystere,“ sagde Bispen og tilføjede med bidende Spot: „Taber Du med dem, er liden Skade sket!“

Spotten havde sænket sig i Kongens Sind. Og da tilmed en af hans Hoftjenere havde forebragt Kongen, at Falstringerne baade var fejge, Spottere og Førrædere, havde han i den Grad optændt Kongens Vrede, at Kongen havde udbudt Sjællænderne til et Tugtetog mod Falstringerne.

Derfor ligger Sjællands Hær ved Ringsted — utaalmodig og urolig, utryg over, hvorledes det stod til hjemme i Landsbyerne, hvor Høet nu skulde bjerges, hvor Markerne allerede begyndte at lysne mod Høst.

Men Noget var vakt, det ældgamle Stammenag mellem Landsdeles Folk. Mistilliden til Falstringerne skyldtes Ukendskab. Ældgamle Befæstningsanlæg paa de sydlige Øer fortæller netop om deres kraftfulde Modstand mod Indfaldene over Havet.

Men det havde man ingen klar Forestilling om. Hæren gør sig marschklar, en broget og barsk Skare.

Men det Hele gaar atter i Staa.

Kongen! Hvor er Kongen? Man venter at se hans høje, kraftfulde Skikkelse paa Stridshingsten. Men Kongen kommer ikke. Styresmændene holder Mandtal. Vaabnene klirrer, Spyddene rejses som en Skov med sylspidse Kroner. Borgere og Godtfolk ser til. Skuet er ikke usædvanligt. Men Aarsagen er særegen.

DA SJÆLLÆNDERNE KOM HJEM TIL HØET

Da kommer det uventede og forvirrende Bud: Hæren kan gaa hjem, Ledingstogtet er afblæst, Kongen er bleven syg. Naa, det vilde ligne en Sjællænder daarligt, om han ikke tog Tingen til Efterretning. Ganske vist — Venderne fortjente Børst, Falstringerne i lige Maade; men Høet paa den hjemlige Ager var ogsaa en Kendsgerning. Sjællænderne drog hjem. Det var den vestlige Ledingshær, siger Saxo — saa de er altsaa i størst Tal draget mod Vest; de Nysgerrige iblandt dem har vel, nu de havde god Tid, gjort Holdt for at se lidt paa det sjældne Kirkebyggeri i Fjenneslev og Bjernede. Men hjem er de kommet til

Kone og Børn, har stillet Spydet i Alkovekrogen og trukket i Dagligtøjet for at høste Hø.

Men inde i Ringsted ringede St. Bendts Klokker. Benediktinerbrødrene samledes i den lille, graa Kirke til Bøn for Kongen.

Thi Kongen laa saa syg, at det hvert Øjeblik kunde blive Døden. Og hvad saa med Landet?

„Guds Finger!“ siger Saxo, da han mange Aar efter fortæller om disse Tildragelser. Dag for Dag forværredes Kongens Tilstand. Ilbud gaar til Absalon.

Bispen selv i sit høje Skrud skal tjene Messeofret for sin af Døden mærkede kongelige Ven. Skælvende staar han for Altret i den lille Kirke. Blikket søger ned mod Graven, hvor Kongefaderen hviler. Skal Kongen selv snart hvile ved hans Side. Hvad da med Danmark.

Dyb er hans Sjælevaande, da han frembærer det hellige Offer og derefter begiver sig til Kongens Sygeleje for at overrække ham det hellige Legeme.

Da sker den underfulde Forandring. Kongen falder i dyb Søvn. Og Søvn efter de mange Dages Lidelse betyder begyndende Helbredelse. Hvileløs vanker Absalon ved Sygelejjet, indtil han selv ikke kan mere. Smitte eller Sjælespænding — hvad véd vi? Saxo véd intet derom. Han siger blot: „End ikke Absalons egen Svaghed kunde hindre ham i, selv syg, at pleje Kongen.“

Kongen bedres; men Døden rækker sine Arme ud efter Absalon.

Absalon var da 30 Aar gl., Valdemar 27 — begge i deres bedste Alder, hærdede. De modstod Sygdom.

Men Saxo ser — sikkert med Absalons gennem senere Tider afklarede Blik — disse sære Tildragelser i Ringsted som Baggrund for det store Manddomsværk, der nu skal fuldbyrdes, ikke gennem indbyrdes Krig i Landet, men ved Samling til Fremstød udadtil.

STORPOLITIK

Saxo siger det ikke lige ud; men efter Sammenhængen i Skildringen at dømme, er det sandsynligt, at det Møde, Kongen har med sine mest trofaste: Sune Ebbesen fra Bjernede, Peder Ebbesen, Esbern Snare og Absalon, har fundet Sted i Ringsted. Her blev Planen til

Vendertogene lagt. Her udkastedes Tanken om i Stedet for den store, uhaandtérlige Leding af ikke krigsvante Jordbrugere at skabe en lille, fast sammentømret Hær, en Hird, som Kærne i en mindre Ledingshær af ungt Mandskab, Udgangspunktet for Valdemarstidens Østersøvælde.

Og saa kan det godt være, at dette mærkelige Ophold i Ringsted er endt paa den Maade, at de to Venner, Kongen og Bispen, er gaaet over i den lille Klosterkirke og ved Folkehelgenens Grav har „takket Gud for“ — som Saxo paa sin fyndige Maade udtrykker det — „den naadige Tugtelse, der havde hindret dem i at sætte deres Ondskab i Værk.“ Forøvrigt en ret kraftig Salut af Kongemagtens og Absalons trofaste Forherliger!

Vi véd intet om, hvor dybt Tildragelser som disse har grebet ind i Folkets Liv. Har Folket *forstaaet*, hvad der er sket, haft Evne til at se Sammenhængen, hvilken dybt indgribende Betydning har det da ikke haft for det! Men hvad Folket i Ringsted i hvert Fald har forstaaet umiddelbart, er den Virkelyst, der udfoldede sig for dets Øjne i Aarene ind mod 1170. Mens Resultatet af Krigen med Venderne vel kun er kommet til Folket i Almindelighed som stykkevisse Meddelelser, der efterhaanden skaber Tryghed for ydre Farer, har man for sine Øjne set det store Bygværk, som rejser sig med røde Mure af det nye, hidtil ukendte Byggeemne, Teglstenen, den røde, brændte Mursten. St. Bendts gamle Fraadstenskirke skal omdannes til Valdemars-Ættens Storkirke. Naar Morgensolen kastede sine Straaler paa den højbyggede østlige Korrunding, rejste den et hidtil ukendt Farvespil. Og naar Solen sank i Vest, kastede det høje Bygværk sin lange Skygge ud over den Grønning, hvor nu Torvet er, over mod de lave, lerklinede eller træbyggede Huse i den gamle By.

BY OG MARK

Byen selv har forøvrigt ogsaa i disse Aar haft sine økonomiske Erfaringer, idet den foran skildrede Udvikling fortsattes. Som et Led i hele den Politik, der gik ud paa at gøre Klostret og Klosterkirken stedse mægtigere paa Gods og Guld, skænkede Kongen i 1164 „den Rest af *Ringsted Bys Mark og Tiende*, Brødrene endnu ikke var kommet i Besiddelse af“ (Worsaae: „Ringsted Kirke“). Dermed var

hele Ringsteds Jordtilliggende blevet overført fra Kongemagten til Klostergodset — et Forhold, som ikke klart lader sig belyse nu, da betydelige Arealer i de siden forløbne ca. 770 Aar er blevet taget under Dyrkning. Den østlige og sydlige Bymark, der ved Reformationen overgik til „De lærde Skoler“ opgjordes i 1890 til ca. 1200 Tdr. Land. Det af Svend Grathe til Klosteret skænkede Omraade (den vestlige Bymark) det egentlige Klostertilliggende, opgjordes i 1917, da Byen købte det tilbage, til ca. 700 Tdr. Land. Hvis disse Tal kan lægges til Grund, vil det sige, at Ringsted som jorddyrkende By i Middelalderen har haft et Tilliggende paa nær 2000 Tdr. Land. (Til Sammenligning kan anføres, at Slagelse Bys Markjorder var godt 1800 Tdr. Land). 2000 Tdr. Land — det er 33 Marker á 60 Tdr. Land, det gamle Middeltal for en sjællandsk Bondegaards Tilliggende efter Udskiftningen. Jorden maa i stort Omfang være dyrket fra Byen, saaledes som Tilfældet var lige op til forrige Aarhundredes sidste Halvdel. Om et særligt Jordtilliggende til Kongsgaarden véd man intet.

Med Gavebrevet af 1164 har Valdemar den Store skabt den stedlige økonomiske Baggrund for et stateligt Kloster, af hvilket den Kirke, han lader forny og helt ombygge, danner en baade pragtfuld og magtfuld Del.

Først nu er Stedet værdigt som Ramme for Fuldbyrdselsens af den lovlige Kongemagts Genrejsning ud i Tiden.

TEGLVÆRKERNE FLAMMER

Endnu arbejdedes der paa Kirken, som der arbejdedes paa Fornyelse og Udvidelse af de første og ældste Kirker, der laa rundt om i Landsbyerne.

Men her naaede den kirkelige Bygningskunst sin højeste Form. Mens Flammerne ved Nattetid stod ud af Røgnabningerne paa de stedlige Teglværker, i hvilke Midtsjællands hvide Ler brændtes til terrakottafarvede Teglsten, mens Befolkningen nysgerrigt saa til, hvorledes sortsmudsede lombardiske Teglmestre gav Regler for Fremgangsmaaden, mens ved Dag kyndige Haandværkere fra Ind- og Udland formede den statelige Korrunding med dens fem Apsider mod Øst, gik der en Strøm af Datidens primitive Køretøjer til og fra Byggepladsen.

Da Skærsommer 1170 er inde, staar Kirkens Østparti i Hovedlinierne, som det staar mellem 7 og 800 Aar efter. Bygværket er ikke fuldbyrdet; til Teglenes lyse og festlige Farver slutter sig endnu mod Vest det gamle Kirkeskib, saaledes som Munkene i sin Tid byggede det af den graa Sten fra Kildekalkbrudene.

Knud (den Sjette), opkaldt efter Farfaderen (Knud Lavard) skal krones til Konge samtidig med, at Farfaderen ved en kirkelig Højtidelighed med Pavens Billigelse ophøjes til Helgen.

HELGENFEST

Ingemann har i „Valdemar den Store og hans Mænd“ givet et digterisk Billede af det, der da skete, med følgende Optakt:

„Til den store Takkefest
 drager Drot og Læg og Præst;
 endt er Danmarks Nød og Kummer.
 St. Marias Klostergaard
 aaben for de Gæster staar;
 Ringsted By ej Toget rummer.“

Men Saxo har atter her — med den Samtidiges Viden — givet et Billede, der viser Tildragelsens baade religiøse, nationale og udenrigspolitiske Omfang og Betydning. Thi her var ikke alene Tale om en Kronings- og Helgenfest. Her var Tale om en Handling, der skulde besegle *Freden i Norden* for at betrygge Danmarks fortsatte Stræben efter Stormagtsstilling mod Syd og Øst.

Saxo tager det paa sin Maade. Han har antagelig selv været blandt dem, der slog Kreds om Kirke og Konge, Mændene fra Ufredens Tid og de sejrige Venderkrige, alle dem, der giver denne vor første Midlalders historie Glans.

Da Erkebisen af Lund havde lagt Knud Lavards jordiske Levninger i Helgenskrinet paa Højalteret i den nye Kirke, og da den 7-aarige Kong Knud, iført Purpurkaaben, var sat i Kongestolen, alt i Nærværelse af den ypperlige Skare af Mænd, der ved deres Daad og Snilde havde været med til at befæste Riget, begyndte de politiske Forhandlinger.

Bisperne Helge af Oslo og Stefan af Upsala talte — fortæller Saxo —

fra et højt Stade og bad med blide Ord om Fred for Nordmændene. Denne nordiske Forligsforhandling, der saaledes blev indledet, førte til et Resultat, der befæstede Freden i Norden.

Har det høje Stade, som Saxo nævner, været den jordfaste Sten i det gamle Tingsted eller et kunstfærdigt opført Talersted? Kunde de gamle Tingsten fortælle, hvis de kunde tale? Det véd vi ikke. Men derimod véd vi, at da Kirken 750 Aar efter fejrede sin Mindefest, da stod baade en norsk Biskop og en svensk Gejstlig paa St. Bendts Prædikestol, ligesom Sønderjyllands nys udnævnte Biskop var til Stede. Og den svenske Kirkes Primas, Erkebiskop Nathan Söderblom i Upsala, der selv var forhindret fra at være til Stede, sendte Hilsen til Fejringen af Endrægtighed og Broderbaands Besegling.

Saa langt rakte de Solstraaler, der den 25de Juni 1170 skinnede over Ringsted Kirke.

Aaret efter (1171) sætter ogsaa sit Mærke ved Ringsted. Der var naaet Overenskomst om en Kirkeforfatning eller — som den da kaldes — en *Kirkeret*, der den Gang affattedes for de enkelte Landsdele. Sjælland og Skaane fik en ensartet Kirkeret, der vedtoges paa et Stævne i Lund, i hvilket baade Kongen, Erkebispnen og Absalon deltog, ligesom Udsendinge fra Bønderne i de to Landsdele. Kirkeretten ordner Forholdet mellem Gejstlighed og Menighed og er særlig interessant for Efterverdenen derved, at den vel indfører Bispetienden i Korn i Stedet for Penge, men samtidig sikrer Menighederne Valgret af Præst. Kirkeretten for Sjælland blev tinglyst paa Sjællands Landsting i *Ringsted Lund* den 21. Juli 1171.

KONGEMAGT, KØBSTADS FRIHED OG KONGEDØD I RINGSTED-HISTORIEN

Under Kampene mellem Estridsenættens Linier havde Roskilde faaet Forspringet i de sjællandske Stæders Rækkefølge. Selv om Ringsted bevarede Landstinget, samlede den politiske Magt sig stærkest om Byen længere mod Øst.

Sideliniens Overtagelse af Magten over den styrkede Rigsenhed og Ophøjelsen af Sideliniens Stamfader, Knud Lavard, til en kirkelig Helgen med Hvilested i den nyopførte statelige Kirke fik afgørende Betydning for Byens Fremtid som By. Byerne begyndte at blive *Købstæder* med særlige Rettigheder i Forhold til det omgivende Land. Det er en evropæisk Udvikling, der dermed naar til Danmark. Omkring de nye Borge, som er Støttestrukturerne for det bedre organiserede Rigsforsvar, opstaaer Købinger.

Ringsted bliver ikke Købstaden om Borgen — en saadan fandtes ikke her. Byens Beliggenhed dybt inde i Landet var dens bedste Dækning.

Det er kun naturligt, at Spørgsmaalet om Købstadrettigheder (Privilegier) ogsaa for Ringsteds Vedkommende rejser sig i denne Periode. Spørgsmaalet om Ringsteds Ælde *som Købstad* er først blevet besvaret gennem Arthur G. Hassøs Undersøgelser. Han har ved af Afskrifter af Købstædernes første Privilegier at fremdrage Ringsteds gamle Rettigheder givet Svar paa Spørgsmaalet. Og Svaret er, som det var at vente, at det er *Valdemar den Store*, der ogsaa i denne Henseende har benaadet sin Fyrsteslægts By, idet han gav „Ringstathe“ *Købstads Frihed og gjorde det til et Birk*, dvs. gav det egen Jurisdiktion. Man gaar næppe fejl, naar man antager, at disse Privilegier er udstedt omkring 1170, da Interesserne samlede sig saa stærkt om Ringsted. At

denne Interesse har holdt sig levende under de senere Konger, fremgaar af samme Afskrift, idet man faar Viden om, at Kong *Erik* Christoffersøn (*Glipping*) stadfæster de *ældre* Privilegier og udvider disse med en Græsnings- og Fægangsret til Kronens Skov Bedsted (muligvis den nuværende „Røvertykke“, 3—4 km Øst for Ringsted, rimeligvis en forsvunden Skovstrækning ned mod Haraldsted Sø), en Ret, som Byen synes ogsaa tidligere at have udnyttet, men uden at have fuld Bekræftelse paa den.

Men idet vi i denne Skildring saa vidt muligt følger den kronologiske Rækkefølge af Begivenhederne, henviser vi til den senere Udformning af de givne Rettigheder og fæster vor Opmærksomhed paa det store praktiske Arbejde, *Kirkens Fuldbyrkelse*, der tilhører Tidsafsnittet 1170—1182.

I disse Aar er Kirkeskibet blevet rejst, den gamle Kirke blevet fjernet saavidt, at kun dens Rester, Grundstenene, er blevet liggende under Kirkens Gulv. Fremmede Medhjælpere — Arkitekt Mogens Clemmensen mener lombardiske Arkitekter — har givet Kirken dens endelige Form; men stedlige Haandværkere har utvivlsomt udført Arbejdet. Og Stenene er brændt af Midtsjællands Ler.

Da indtræffer den Tildragelse, der paany vender hele Landets Øjne mod Ringstedkirken. Kun godt 50 Aar gammel bliver *Valdemar den Store* kastet paa Sotteseng i Vordingborg, og den 12. Maj 1182 dør han.

51 Aar efter Faderens Død for Morderhaand gaar der da atter — denne Gang fra Syd — et Dødstog mod Ringsted — det første i en lang Række gennem det næste Aarhundrede indtil 1319.

Saxo skriver: „Nu lagdes Kongens Lig paa Baare og førtes til Ringsted for at jordes der, *thi denne By havde et stort Navn, ej blot for sin høje Alder, men ogsaa fordi hans Fader her laa skrinlagt.*“

Vidt og bredt følte Landesorgen. Hvor Sørgetoget drog frem, strømmede Kvinderne det i Møde med udslaget Haar under Graad og Hulken, og Bønderne slap deres Markarbejde og bar Ligbaaren paa deres Skuldre gennem Sjælland.

Mægtigt har det virket, da Absalon for Højaltret i den nu færdigbyggede Kirke, der staar som den stod den Gang — om end med et højtliggende Bjælkeloft, hvor der nu er Hvælvinger — læste Dødsmessen,

og den stærke Mand for Folkets Øjne segnede under Byrden af sin Sorg.

Valdemar den Store blev lagt i en muret Grav foran sin Faders tomme Grav. En Plade med en dobbelt Indskrift blev lagt under hans Hoved. Og da Graven aabnedes i 1855, viste det sig, at en naadig Skæbne havde vaaget over den; thi mens alle de andre kongelige Grave var mer eller mindre forstyrrede, var denne Grav saa urørt, at man endnu kunde erkende Kalkstrøgene paa Murværket.

Men da Valdemar den Stores Grav var lukket, da et nyt Slægtleds Mænd begyndte at tone frem, da den store Udvidelsespolitik tog Fart langs Østersøen, steg Omsætning og Virkelyst ogsaa i de danske Byer; med de nye *Købstadrettigheder* fulgte nye sociale Dannelser.

Den interessanteste af disse var *Gilderne*. Navnet menes at have Oprindelse i Ordet „gield“ eller „gildi“, der betyder at ofre eller betale. Man skulde være fælles om Ofrene og fælles om Glæden. At de i deres Oprindelse var „religiøse“ Drikkegilder; at de i deres Afslutning blev almindelige Drikkegilder, er meget sandsynligt. Men i Middelalderens Stortid var de baade sociale, politiske og folkedannende Institutioner, hvis indre Væsen vi knapt nok kender.

BYS BORGER TRÆDER FREM I SAMFUNDLIVET

ST. KNUD SGILDET — DA SLESVIG ST. KNUD SGILDE I 1912 FORBEREDTE
JUBILÆUM — EXISTERER ST. KNUDSBRØDRENE RINGSTED-SEGL I
NATIONALMUSÆET? — VEDTÆGTEN

„O, Sancto Knud, Du Hertug fin,
hjælp os og i Himmerig ind,
naar dette Liv fanger Ende.“

Saaledes lyder Slutningslinierne i en gammel folkelig Vise, der har levet paa Folkets Læber gennem den katolske Tid og antagelig meget længere. Der er Grund til at tro, at disse Strofer ogsaa har lydt, naar de Mænd mødtes, der sluttede sig sammen i Datidens Foreninger — de saakaldte „Gilder“. Thi vel var „Gilderne“ i deres Oprindelse antagelig økonomiske S sammenslutninger; men den Tids Kristendomsopfattelse krævede, at ogsaa det Guddommelige havde Plads i den rent praktiske Tilværelse. Og deri vilde der for Middelalderens Tankegang ikke være nogetsomhelst stødende — det var tværtimod selvfølgelig, at man tog Gud med i Dagens Virke og i det som dermed stod i Forbindelse. Lad det have været tomme og ligegyldige Ord for nogle, saa tør man være forvissat om, at det for mange har været en Livssag.

I den Skrivelse, i hvilken den hellige almindelige Kirkes Øverste, Pave *Alexander*, havde meddelt, at han havde ladet Knud Lavard „indskrive i Helgenernes Fortegnelse,“ var det netop stærkt fremhævet, at man skulde „ære ham med inderlig Fromhed og al Iver.“ Og det laa lige for i Datidens usammensatte Tankegang hos den jævne Mand at agte paa et saadant Bud.

Hvad og hvor meget der har levet i kristne Menneskers Tanker af dette, hvorlænge det har levet, under hvilke Former det siden har omdannet sig, derom véd vi lidet. Men *Navnet* har levet og med dette

ogsaa Forestillinger og Tanker, som først gennem Tiderne — vel særlig ved Reformationen — er traadt i Baggrunden for helt at forsvinde.

At St. Knuds-Gilderne rundt om i det danske Rige har haft deres Udspring fra Byen Slesvig, hvor Knud Lavards Navn stod saa stærkt og levende i Bevidstheden, maa anses for en Selvfølge. At det indenfor overskuelig Tid, vel stærkest efter Helgen-Ophøjelsen — har øvet sin Indflydelse netop i Ringsted, hvor Begivenhederne havde vakt al Tidens Tummel og Sensation, maa anses for en Sandsynlighed.

Vi véd, at der i Slesvig havde været et Gilde, for hvilket Knud Lavard havde været Oldermann, og at det var dette „Gilde“, hvis Medlemmer som Hævn for Knud Lavard havde dræbt Kong Niels (den 25. Juni 1534). Men Navnet „*Sankt* Knuds Gilde“ kunde det selvfølgelig først faa, *efter* at Knud Lavard ved Helgengørelsen havde faaet Heliggørelsesmærket „Sankt“ foran sit Navn. Det maa da antages, at St. Knuds-Gildernes Udvikling først tager Fart for Alvor omkring Aar 1170. Det ældste Segl (fra Slesvig By, gengivet i Olriks Udgave af Saxo) siges da ogsaa deri at stamme fra 1200-Aarenes Begyndelse.

Vi har da Ret til at tænke os, at Ringsted Bys Borgere ved den Tid har dannet et „Gilde“, en Sammenslutning, til gensidig aandelig og materiel Støtte og til Ramme for selskabeligt Samlag. Naar vi ydermere véd, at der i Aaret 1231 har været et Fællesmøde af „Gildernes“ Repræsentanter, et Slags Sendemandsmøde, netop i Ringsted, turde man vel ogsaa heri se et Bevis for, at Gildet i Ringsted har haft Anseelse Landet over, og at *Stedets* Betydning understreges netop ved Mødets Afholdelse i denne By — for 700 Aar siden.

De maa have haft deres *Gildehus* — hvor véd vi ikke! De har haft deres Gildeklokke, der kaldte til Samling, ligesom Kirkeklokkerne kaldte. St. Knuds-Gildet har været den første Ramme om *borgerlig Selvhævdelse* paa en Tid, hvor Stænderdelingen tog Fart i Folket her som i alle Riger. Der var Folk, som saa' med Foragt paa, hvad „Kræmmere“, „Skindere“ og „Sudere“ tog sig for; men denne Foragt har ikke kunnet hindre, at disse Mænd støttede hverandre ved deres Selvagtelse og gensidige Agtelse. De har ogsaa repræsenteret en Magtfaktor, en Hjælpfaktor, baade et politisk og socialt Begreb i den Samfundsdannelse, der var under Udvikling. Og de har heller ikke været bange

for at sætte deres Krop ind til Støtte for en Broder; thi i Middelalderen kunde det let komme til at gælde Liv for Liv. „Gildet“ havde *sin egen Ret* (som vi skal se af det Følgende). Det ser mærkeligt ud for Nutids-Øjne; det hænger nøje sammen med Forholdene i den Tid, hvor disse Samlag opstod.

— — —

Da St. Knuds-Gildet i Slesvig i 1912 stod for at skulle fejre sit 700-Aars Jubilæum, havde nærværende Forfatter Lejlighed til at beskæftige sig med en delvis paa Dansk skreven Henvendelse fra Oldermændene i Slesvig med Anmodning om Oplysninger fra Ringsted Byarkiv.

Det falder ikke udenfor denne Skildrings Ramme paa dette Sted at meddele Ordlyden af denne ejendommelige Henvendelse (affattet paa *Dansk*, om end, som det ses, noget mangelfuldt):

„Altstadter Schützengilde
(St. Knudsgilde).

Schleswig, den 25. November 1912.

Til høiærede Directoratet for Byarchivet i Ringstedt.

Ærbødigst undertegnede Aeldermann af St. Knudsgilde i Slesvig beder om at maa tage Indblik i muligvis existerende gamle Acter over vor Gilde. For at undertegnede vill skriver et Historie over Gildens gamle Tider om maaske at beviser, at Gilden er 800 Aar gammel i Aaret 1915 medfølger et Statut over Gilden, whor Hertogen St. Knud er betegnet som Patron over Gilden. *Efter Kieler Universitäts-bøger skal første Statut 1115 ere bleven skreven i Ringstedt.* Bedes derfor at tillader at ærbødigst undertegnede til Ringstedt kommer om at indseer Acterne.

Med saerdeles Høiagtelse

I Aeldermann af Knudsgilde.
Stolley.“

Ringsted Kæmnerkontor overdrog nærværende Forfatter at besvare Henvendelsen. Svaret maatte blive negativt, da Ringsted Byarkiv overhovedet intetsomhelst indeholdt af den nævnte ærværdige Ælde. Der tilsendtes Oldermændene, hvad der kunde tilvejebringes af trykt Materiale; men senere hørtes intet om Sagen. Af de Oplysninger, som ledsagede Hr. Stolleys Henvendelse fremgik det, at St. Knuds-Gildet havde øvet sig i Vaabenbrug, først med Buer og Pile, siden med „Bæsser“ og „Rør“ (Ildvaaben). Fugleskydning skal have været indført fra den tidlige Middelalder. Christian den Første nævnes som Deltager ved Fugleskydningerne ved St. Knudsgildet i Slesvig.

St. Knudsgildets sidste Statut i 1912 var dateret 1903 og indeholdt bl. a. følgende Bestemmelser:

For enhver i Skydningen deltagende Gildebroder bliver følgende betalt af Gildeskassen:

Frokost paa anden Gildedag i Skydeteltet med samt en Flaske Bordvin,
 Middagsmad for sig og sin Borddame med en Flaske Bordvin.
 Øl saavel som The for Damerne i Gildeteltet paa Skydepladsen.
 Musik ved Dansen paa Gildepladsen og paa Ballet . . .
 Og saa fremdeles.

Jeg gengiver disse Oplysninger som Baggrund for de følgende Meddelelser om, hvad Gilderne var i deres Oprindelse.

Stolleys Formodning om, at det første Gilde skulde være stiftet i Ringsted 1115, kan ikke begrundes. Det Aar var Knud Lavard midt i sit store Vaabenværn af Grænsen mod Syd. Han var 19 Aar gl., først og fremmest Krigeren.

I C. Nyrops Bog „Danmarks Gilde- og Lavsskraaer fra Middelalderen“ gengives efter et Værk fra 1743 et Brudstykke af en Gilde-Vedtægt, og Forfatteren af Værket fra 1743 (E. J. Westphalen) mener at have kendt en, dog allerede den Gang forsvunden Vedtægt for et *St. Knudsgilde i selve Ringsted*, og denne Vedtægts Datering menes læst til at være Aar 1231. Men Gildet er ældre end dette Aar, for man véd, at Valdemar den Store allerede i 1177 tog et da nys oprettet St. Knudsgilde i Visby paa Gotland under sin Beskyttelse, mod at dette Gilde hvert Aar, ligesom de andre St. Knudsgilder i Kongens Rige, indsendte en Afgift til *St. Knuds Helligdom i Ringsted*.

Efter C. Nyrops Mening findes *Ringsted St. Knudsbrødrenes originale Seglmærke i Nationalmuseet*.

Seglmærket, der er anseeligere end et andet bevaret Segl fra Malmø, er opløjet paa Bornholm. Dets Indskrift lyder: „Sigillum convivii sancti canuti Ringstadiensis“, og Forfatteren mener, at Ordet „Ringstadiensis“ skal læses i Forbindelse med „convivii“, saaledes at det virkelig gaar paa selve *Brødrene* i Ringsted og ikke paa „*St. Knud* af Ringsted“.

Men den ældste bestemt daterede Gildeskraa har vi dog fra Aaret 1256 (*Jørgen Olrik*: „Valdemar Sejrs Sønner og den store Erkebispestrid“). Den gjaldt for „Hellig Knuds Gilde“ i Malmø; den er dateret 7. September. Den indledes med Ordene: „Dette er Hellig Knud af Ringsteds Gildes Skraa, som skønssomme Oldinge (Gildets Styrelse) fordem har udfoldet til Gavn for Brødrenes Gilde.“

Hvad denne Vedtægt bestemmer, tør da være de ogsaa i andre lignende Gilder gældende Regler. Og hele Middelalderens barske Aasyn tegner sig gennem Linierne. Allerede dens første Bestemmelse giver os Begreb om Tidens Selvtægt og Manddrab: Hvis en Mand udenfor Gildet ihjelslaar en Gildebroder, skal Brødrene enten hævne ham eller skaffe den Dræbtes Arvinger Bøder og sig selv en Kendelse; der tilføjes saa den mærkelige Bestemmelse, at ingen Broder maa ædc eller drikke med Drabsmanden eller være i Skib eller have andet Samkvem med ham, altsaa en regulær *Boycotning*; kun hvis Drabsmanden ikke kan stille Sikkerhed, d. v. s. betale, skal Mænd af Gildet føre ham for Kongens Dom. Mærkelig er ogsaa Bestemmelsen, at hvis Gildebroder ihjelslaar Gildebroder, og Brødre er nærværende, skal de hjælpe ham af Dødsens Vaade, som de bedst kan. Er Drabet sket af Nød, skal der bødes stort til Arvingerne og beskedent til Gildet; men er Drabet sket af gammelt Had, da skal Drabsmanden udstødes som *Niding*. Hvis den Dræbte ikke er Gildebroder eller Øvrigheds-person, skal Brødrene hjælpe Drabsmanden til Skib med Aarer, Øsekar, Staal (til at slaa Ild af Flint) og Øxe, eller ogsaa skal de skaffe ham Hest og *følge ham til Skovs*, men ikke ind i Skoven, og frit overlade ham Hesten for et Døgn. Men flyr han „som en Skalk“, skal han udstødes af Gildet som *Niding*. Iøvrigt er den almindelige Regel den, at Gildebroderen skal frelse sin Broder af Dødsens Vaade, hvor galt det end staar til. En Gildebroder maatte overhovedet ikke stævne en Broder for Retten uden Oldermændens (Formændens) eller Gildebrødrenes (de øvrige Medlemmers) Samtykke. I det Hele er *Hjælpepligten* en fremtrædende Regel overalt i Vedtægten.

Ligeledes er der omfattende *selskabelige* Regler. Hvis nogen, „naar Kedlen er hængt over Ilden,“ sniger sig bort uden Tilladelse, da skal han „betale, som om han havde drukket med.“ Skænderi straffes med Bøder, og disse bliver stedse haardere, jo værre han har opført sig — Højden naas, hvis man slaar sin Gildebroder med Kæp eller Kølle. Vaaben maatte overhovedet ikke bæres i Gildehuset. At slukke Voxlyset eller bryde det eller sove ved Gildet straffes med mindre Bøder. „Spyer“ han i Gildehuset eller paa Hjemvejen, stiger Bøden.

Sociale Regler findes ogsaa. Man skal se til sin syge Broder; hvis

han dør, skal man være med at bære ham til Graven, og alle Brødre skal følge Liget. Man skal hjælpe sin Broder, hvis denne skal paa Rejse. Og hvis Broderens Hus (Køkken og Stue eller Laden og Kornet) brænder, da skal de andre Brødre give ham „Stud“ (Støtte eller Understøttelse — altsaa en Slags gensidig Brandforsikring). Ved Skibbrud skal hver Broder indenfor Bispedømmet yde ham en nærmere angivet Støtte (Søforsikring).

Moralske Bestemmelser findes ogsaa; de giver et Indblik i Tidens sædelige Tilstande, idet den Broder, der forser sig mod Gildebroders Hustru, skal udelukkes som „Udskud og Niding“. Er der Vidner paa Forseelsen og 12 Brødre sværger ham skyldig, skal han lide Dødsstraf. Da 12 Øjenvidner maa anses for utænkeligt, er det nok, at der er to Vidner, men disses Troværdighed skal da med Ed bekræftes af 12 andre. Voldtægt mod Gildebroders Hustru straffes mærkeligt nok kun med Udelukkelse af Broderskabet.

Bagere kunde ikke optages i Gildet. Bønder kunde optages i disse udprægede Købstads sammenslutninger; men en af Borgerne eller Brødrene i Gildet skulde „svare for ham“.

DØDENS TOG OG FOLKEVISENS TONE

Naar Ringsted mere end nogen anden sjællandsk By staar som *Middelalderstaden*, skyldes det en Tildragelse, hvis Enkeltheder har ligget i Linie med det danske Folkesinds karakteristiske Egenskaber: dets Følsomhed, dets Sans for baade det rørende og det dramatiske, dets ridderlige Følelser overfor den lidende Kvinde.

Saa lidet véd vi om de Tider i Ringsted.

Saxo fik ingen Efterfølger, der kunde skrive op.

Hvad Munkene i Ringsted Kloster muligvis kan have skrevet op, er alt gaaet tabt. Mange Brande gik over den gamle By og tog med sig, hvad Fortiden havde givet.

En lang Række af fyrstelige Ligtog gik i Aarene efter Valdemar den Stores Død ind imod Ringsted. Men om intet af disse Sørgetog spandt Folkepoesien saa skøn en Traad som i Visen om Dronning Dagmars Død.

Den vemodigste og skønneste af vore Folkeviser er den med Omkvædet:
„*Udi i Ringsted hviles Dronning Dagmar.*“

Hvor tidligt det har lydt, hvad Tid det er blevet Folkeeje, og hvem der først kæder Visens Tanker og Ord sammen, vides ikke. Men den Omstændighed, at der i Anders Sørensen Vedels Samling af gamle danske Folkeviser („Hundrede udvalgte Danske Viser om allehaande mærkelige Krigs-Bedrifter og anden sælsom Eventyr“), der udkom i Trykken 1591, fandtes ikke mindre end fire Viser om Dronning Dagmar, turde være et afgørende Vidnesbyrd om, hvor dybt Folket har levet med i Beretningen om den unge Dronning og hendes tidlige Død. Den egentlige Dagmarvise er kommet til os i flere Former. Og skønt disse Viser jo ikke er Historie, har man søgt at opstille visse Forud-

sætninger for deres Tilblivelse og Indhold. En, formentlig sjællandsk, Opfattelse gaar ud paa, at Visens oprindelige Indledningsstrofer har været:

„Dronning Dagmar ligger i Ringsted syg,
til Ribe monne de hende vente.“

Ribe er paa den Tid den af Landets Stæder, som nærmest maa betegnes som Kongestaden (en Hovedstad i vor Tids Forstand fandtes jo ikke den Gang). Her opholdt Kong Valdemar sig, da han fik Ilbudet om Dronning Dagmars Sygdom som Følge af en Barnefødsel. I denne Affattelse har det afgørende Vers følgende Skikkelse:

„Da Kongen red over Riber Bro,
da fulgte ham Hundrede Svende,
men da han red ad Ringsted Gade,
da red han Mand alene.“

Forklaringen paa Omdannelsen til Ordlyden:

„Dronning Dagmar ligger i Ribe syg,
til Ringsted monne de hende vente —“

skulde da være den, at det er i Ringsted, Graven venter; det skulde altsaa være en Tilbagedigtning paa Omkvædets Grund, medens Verset i dets første Skikkelse skulde være Meddelelsen af en Kendsgerning: at Dronningen har opholdt sig paa Kongsgaarden i Ringsted og derfra ladet Bud gaa til Riberhus til Kongen.

Fantasiens har her frit Spil. Det er et Spørgsmaal, som kan have egnshistorisk Interesse. Men for Folkevisen og for dem, der nynnede disse Viser, har Spørgsmaalet været uden Værdi. Den Gaade løses ingensinde.

Men Tildragelsen har til alle Tider bragt Ringsted-Navnet paa Folke-mindets Læber. Og i det forrige Aarhundrede fornyede den Inge-mann'ske Digtning med dens Optagelse af Folkevisens Fortælling Inter-essen her i Landet; og nede i hendes Hjemland, Bøhmen, nu Czeko-slovakiet, rejste denne Digtning et Ekko, der allerede i Slutningen af det forrige Aarhundrede førte bøhmiske Pilgrimme til hendes Grav, og i dette Aarhundrede — særlig efter Czekoslovaikiets Fødsel efter Ver-denskrigen — har der gaaet en stadig Strøm dernedefra til Graven i

Ringsted Kirke. Et skønt og veltalende Vidnesbyrd om, hvorledes Mindet om en ædel Kvinde kan blive et Baand mellem to Folk. Paa Pillen ud for hendes Grav satte czechoslovakiske Folk i 1928 en Minde-tavle med Indskriften paa Czekisk og Dansk: „Fra czeckisk Land kom Dronning Dagmar, bragte Fred til alle Fredløse, Frihed til dem i Lænker, og med sejrende Kærlighed vandt hun danske Hjerter. Fred, Frihed og Kærlighed skal hendes Minde altid forkynde til begge Nationer.“ Da man en Gang i ukendt Tid aabnede hendes Grav, var den tom. Man fandt kun i den et lille byzantinsk, emailleret Guldkors — Dagmar-korset —, som nu gemmes i Nationalmuseet.

Saa drog Ligtogene herind til Byen paa Sjællands Højderyg — 1221 med Valdemar Sejrs anden Dronning, Berengaria, hun der blev Folkevisens *onde* Beengerd eller Bengærd. Modbilledet til Lysalfen Dagmar:

„Hvad tør Bonden mere ved
end Vidjedør og Flagreled;
hvad skal Bonden med mer' i Bo
end tvende Øxne og saa en Ko. —
Ve, da vorde hende Bengærd.“

1231 kom Ligfærden fra Refsnæs Jagtmarker med den udvalgte Konge, Valdemars og Dagmars Søn, den tredje Valdemar, om hvis bitre Skæbne Folkevisen kvæder:

„O, Danmark, om Du din Skæbne forstod,
da maatte Du græde det bare Blod.“

„Med Liget den Klage til Ringsted gik,
Sant Bentis Kirke det Kongelig fik —.“

Samme Aar var hans Dronning Eleonora, vistnok efter en Fødsel, stedt til Hvile her. 1241 kom Helte- og Lovgiver-Kongen selv (hans Grav viste sig ved Aabningen kun delvis uforstyrret; men alle Maalinger kunde foretages).

Christoffer den Første, Valdemar Sejrs yngste Søn, den sidste af Broderkongerne, blev den ene Part i den vældige politiske Strid mellem Kongemagt og Bispemagt, en Strid, der blev til ubodelig Skade for Sjælland. Til hans Navn knytter sig en Tildragelse, der maaske i

en og anden Henseende kaster et Glimt over Ringsteds Historie. Jacob Erlandsen, Bispepartiets Fører, forklagede Kongen hos Pavestolen for utilbørligt Gæsteri i Klostrene, bl. a. *Ringsted Kloster*. Klagen er afgivet 1257. 16 Aar før, nemlig i 1241, var Kirke og By blevet hjem-søgt af en alvorlig Ildebrand. Det er da sandsynligt, at *Kongsgaarden ved denne Brand er gaaet til Grunde*, siden Klostreet nu nævnes som et Bosted for Kongen og hans Følge.

Men den Mulighed er rigtignok heller ikke udelukket, at Erkebisen har klaget uden Klosters Billigelse. Ringsted Kloster havde nemlig under de bitre Kampe, der førte til Interdikt over Landet, en Særstilling. Kong Christoffer synes at have været en fremtalende Mand. Hans Udtalelse paa Rigsmødet i Nyborg, da Bisperne kom, efter at Mødets øvrige Deltagere havde indfundet sig („Sent kommer Studedriverne“), kunde nok virke ophidsende paa dem, den gik ud over. Christoffer den Første synes at have næret Forkærlighed netop for Valdemarsættens Kirke i Ringsted. Thi det var ham, der i 1258 foranledigede, at *Erik Plovpenning's* Lig, der hidtil havde været begravet i Slesvig, førtes til Kirken i Ringsted. Brydningerne mellem Konge og Bispevælde antog paa den Tid en voldsom Karakter. Kongen og Erkebisen var lige haarde Halse. Roskildebispen Peder Bang var en ligesaa magtkær Mand. Benediktinerklostret og Benediktinerkirken i Ringsted synes — med et moderne Udtryk — mere kongeligt orienteret end nogen af de andre sjællandske gejstlige Stiftelser. Der synes ligefrem at danne sig en Religion, en *Plovpenning-Dyrkelse*, saa meget mærkeligere, som Tilnavnet viser, at Erik i sin Kongetid næppe har været egentlig populær.

Men hans med Knud Lavards parallelle Skæbne, myrdet af nære Frænder, her endda af en Broder, har været letfattelig og gribende. Middelalderens letbevægede Folkesind har ladet sig stærkt paavirke. Kong Erik blev en sjællandsk, maaske særlig midtsjællandsk Folkehelgen. Hans Skæbne skildres i Nordfeltet paa Centralhvelvingens Kalkmalerier. Hans Grav, hvis Hovedende nu opbevares i Kirkens Museumskapel, har været indrettet saaledes, at der har kunnet ydes Pengeofre gennem en dertil indrettet Sprække i Kistens murede, tagformede Overbygning. I Katolicismens allersidste Tid er Kongens

jordiske Levninger blevet fjernet fra Graven (1520) og anbragt i en Egekiste bag en Sandsten med Indskrift i en af Korets nordre Piller.

Hele Tidsafsnittet er dunkelt — Kirken stod som Ruin for visse Deles Vedkommende og synes kun langsomt fornyet efter Branden i 1241. Næppe har det under disse Forhold vakt større Opsigt, at der i Aaret 1260 fandt en Ligfærd Sted til Ringsted, ved hvilken den sidstlevende af Valdemar Sejrs Sønner begravedes i Kirken. Denne sidstlevende var tilmed Kongens Førstefødte, men udenfor Ægteskab fødte, Hertug *Knud* af Estland, senere af Lolland. Hans Mor var „*Fru Helene*“, Esbern Snares Enke, en svensk Jarledatter, hvis Skæbne digterisk behandles i Ingemanns „*Valdemar Sejr*“. Hertug Knud havde, skønt Slegfredsøn, nydt sin kongelige Fa's Bevaagenhed og ogsaa efter Kongens Død haft betydelige Len. Da han var moden Mand paa Estlands-togtets Tid (1219), har han været en Mand paa omkring de 70, da han begravedes hos Benediktinerne i Ringsted. Den Kongeætling i den skæve Linie er mærkelig derved, at gennem hans Efterkommere fortsættes Gorm den Gamles og Valdemarernes Æt til vore Dage.

Knuds Søn boede paa Skarridsholm (nu en Voldtomt) ved Skarridsø, og hans Sønnesøn var den eneste mandlige Ætling af Kongelinien efter Kong Olufs Død. H. V. Clausen skriver i „*Fra Holbæk Amt*“, at „forplantet gennem Skarridsholm-Slægten lever endnu Gorm den Gamles og Valdemarernes Blod i *en Familie paa Fyn*.“ Da Frederik d. 7de i 1855 undersøgte Kongegravene i Ringsted, steg han selv ned i denne Grav for personligt at undersøge den. Der var imidlertid intet at opdage, idet Graven var blevet ødelagt ved en adelig Begravelse i 1600 Aarene.

Christoffer den Førstes Søn, Erik Glippings Broder, Junker Valdemar var den sidste af Navnet *Valdemar*, der stedtes til Hvile i Ættens Gravkirke, ganske vist Aaret efter Kongens Død. (Christoffer selv døde i Ribe 1259 og blev begravet i Domkirken).

RINGSTED BYS SEGL

Den Dag i Dag anvender Ringsted Kommune paa alle sine officielle Tilkendegivelser et Segl med mellem 5 og 600 Aars Historie bag sig. Poul Nørlund (Aarbogen for nordisk Oldkyndighed og Historie 1923) har givet en interessant Beskrivelse af dette Segl. Det ældste bevarede Seglaftryk findes paa et Brev fra 1421. Det originale Signet er i Nationalmuseet. Seglet stammer efter sin Stil fra Tiden 1250—1300. Hovedfiguren er Jomfru Maria, som sidder paa en Tronstol med Jesusbarnet paa sit Skød. Hun holder et Æble, som er bestemt for Barnet; ingen af dem bærer Krone. Udfor Marias højre Skulder ses en Stjerne, og over denne kommer Guds velsignende Haand til Syne. Paa Siderne af Jomfru Maria staar to skægløse Mandsfigurer, begge i fornem, verdslig Dragt med lange Kjortler. Den ene bærer Kongekronen og bøjer sig let hen imod Maria, hvem han overrækker en Vase med Blomster. Den anden er tilsyneladende uden Hovedbeklædning, muligvis dog med en Ring om Panden — Signetet har en noget forstyrrende Beskadigelse paa dette Sted; Skikkelsen løfter sine Hænder tilbedende mod Maria og Jesus, men vender iøvrigt Ansigtet fremester. Forneden knæler en Munk med Kutten slaaet tilbage ned over Ryggen. Seglet minder mere om et gejstligt Segl end om et Bysegel; men Omskriften er ganske utvetydig:

Sigillum Villanorum de Ringstad (Ringsted Bys Segl).

Worsaae ser i hele Seglets Form og Karakter et stærkt Vidnesbyrd om Byens Afhængighed af Klostret. Iøvrigt har der været megen Strid mellem de Lærde om, hvad Seglets Personer forestiller. Heraldikeren *Thiset* mener, at Kongen er en af de hellige tre Konger, den anden maaske Josef, begge ofrende til Guds Moder og Guds Søn. Worsaae opfatter de to Figurer som St. Bendt og St. Knud (Lavard). Nørlund forkaster begge disse Forklaringer. Han mener, at Figuren med Ringen om Panden er Hertug Knud, idet Ringen da skal symbolisere Hertugkransen. Den kronede Figur skulde efter hans Opfattelse være Erik Plovpenning, og han ser en fin Symbolik netop i Overrækkelsen af Blomsterne til Guds Moder, idet Kongen for at opnaa Anerkendelse af sin Helgenværdighed netop maa støtte sig til vor Frue, Ringstedkirkens fornemste Helgen.

Holder denne Forklaring Stik, har vi altsaa i det gamle Bysegel et baade talende og paa sin Vis morsomt Vidnesbyrd om Tider i Ringsteds Historie, hvor Byen og Klostret i Forening — ud fra Bevæggrunde, som vor Tid er ude af Stand til at karakterisere — har arbejdet i Fællesskab paa en sammensat religiøs og verdslig Opgave. Thi det er givet, at blev Erik Plovpenning en virkelig Folkehelgen, betød det Tilstrømning af Pilgrimme, den Tids interessanteste Rejsende, baade til Klostret, Kirken og dermed til Byen.

Og man ser den direkte Forbindelse mellem Byens og Kirkens Bestræbelser i de pragtfulde Kalkmalerier paa Centralhvælvingen, klarede og levendegjorte gennem Restaureringen i Begyndelsen af dette Aarhundrede. Disse Malerier lægger for det ene Felts Vedkommende stærkt Eftertryk paa Skildringen af Kongemordet paa Slien, Baggrunden for Martyriet. Og Gæsterne i Kirken er i de Tider tillige bleven opbyggede ved Synet af et Maleri paa en af Kirkens Piller, forestillende Kong Erik i kongeligt Skrud og med Helgenglorie. (Billedet maatte ved sidste Restaurering borthugges).

Erik Plovpenning naaede aldrig at slaa helt igennem som Folkehelgen i Ringstedegnen. Men Mindet om ham lever altsaa den Dag i Dag, hver Gang Ringsted Kæmnerkontor udsender en af Byens officielle Skrivelser.

MIDDELALDERBYEN

DA BISPEN AF WINCHESTER GENINDVIEDE KIRKEN I RINGSTED

Der knytter sig til Tidsafsnittet efter Valdemar Sejrs Sønner en Begivenhed, der paa mange Maader taler til ens Fantasi: Det er *Kirkens Genindvielse efter Branden 1241*.

Genindvielsen fandt først Sted 27 Aar efter Branden. Brandaaret er Valdemar Sejrs Dødsaar, der samtidig danner Afslutning paa den lange Fredsperiode efter Nederlaget ved Bornhøved. Tre Kongemord følger — alle Valdemar Sejrs Sønner fik en voldelig Død.

Voldsomme Kampe paa Sjælland (Slaget ved Næstved 1259) og ved den sønderjyske Grænse, Brydninger mellem Kongemagt og Bispemagt, Uro blandt Bønderne, vidtløftige Processer for Datidens internationale (gejstlige) Domstole, indrepolitiske Brydninger mellem Stormændene oprev atter det løst sammenhængende danske Samfund.

Det virker næsten sindbilledligt, at denne nye Svaghedstilstand efter Valdemarstidens kraftige Udfoldelse paa en Maade indledes med, at en Brand hærger den Kirke, der mere end nogen anden af Samtid og Eftertid opfattes som Valdemarstidens Vartegn. Først omkring 1264, da Erik Glipping vender tilbage fra et Fangenskab i Tyskland, bliver der nogen mere indre Fasthed. Og 1268 genindvies „St. Knuds Kirke“.

Om denne Begivenhed har man kun en eneste kortfattet *samtidig* Efterretning fra en af de saakaldte gamle Aarbøger. Denne Efterretning lyder:

„1268. Hellig Knuds Kirke i Ringsted blev indviet af *Bispen af Winchester* Søndagen før Christi Himmelfartsdag, og han gav 60 Dage (d. e. 60 Dages Aflad) til den, der besøgte Kirken eller stod lønligt Skrifte paa Søndagene og Fredagene og paa Aarsdagen for dens Indvielse og Ottendedagene derefter.“

Denne Meddelelse, saa kortfattet den er, rejser sig som et helt Monument over et Stykke af Danmarks Fortid. Men det, der taler stærkest til Læseren, er Meddelelsen om, at *Bispen af Winchester*, alt-saa en højtstaaende *engelsk* Prælat foretog Indvielsen.

I Winchester, den gamle angelsachsiske Kongeby, ligger nu som den Gang den største af den nordiske Vikingetids Konger, *Knud* den Store, begravet — den samme Knud, hvis Andel i den første Ringstedkirkes Rejsning maa anses for utvivlsom.

For vor Betragtning ligger det nær at drage en Linie mellem Winchester og Ringsted fra historisk Udgangspunkt. Hvilke Bevæggrunde Samtiden har haft, kan ikke mere klares.

Winchester-Bispens Nærværelse i Ringsted er dels et Vidnesbyrd om den daværende Kirkes internationale Karakter, men tillige et Vidnesbyrd om, at Forbindelsen Vestpaa er opretholdt gennem Tiderne.

Den nyeste britiske Encyclopædi anfører, at Winchester var Sædet for Knuds Regering, og Byen nævntes i den Tid som „Englands Jerusalem“.

Biskop *John*, der indviede Ringstedkirken, var paa Rejse til Rom, en Rejse, der jo den Gang ikke var saa lige til som i vore Dage. At Vejen er lagt over Danmark, fortæller os, at vort Fædrelands Kaar ikke var ringere end andre Landes, og at dets aandelige Ligeberettigelse netop understreges ved Nærværelse af en mægtig Prælat.

Om det er efter den Brand eller noget senere, at Ringstedkirkens gamle Bjælkeloft er blevet erstattet med Hvælvinger, vides ikke med Sikkerhed.

KLOSTRETS BRAND AAR 1300

Men efter denne Indvielse gaar der kun en lille Mennskealder, før Ilden — alt Bygværks Fjende — atter svinger sine røde Vinger over Kirkens Omgivelser, det store Benediktinerkloster gaar op i Luer kun 32 Aar efter Kirkens Genindvielse. Vi har om denne Brand kun et enkelt Vidnesbyrd, nemlig i den saakaldte „Sjællandske Aarbog“, der er bevaret fra Klostrenes Tid. Den nævner følgende fra Aaret 1300:

„1300. Tartarernes Hersker overvandt Sultanen. Biskop Gisico døde. *Ringsted Kloster brænder.*“

Samstillingen af Aarets Begivenheder virker jo temmelig ejendommelig — der er langt fra Sultanen til Ringsted-Abbeden. Der er vidt Spillerum for Fantasien i den kortfattede Meddelelse. Men den præcise Angivelse af, at *Klostret* er brændt, tyder paa, at Kirken er blevet skaanet. „Sorø-Aarbogen“ — altsaa nærmeste Nabo — anfører overhovedet ikke Begivenheden, idet den for Aar 1300 kun har følgende Tildragelse: „Roskildebispen Jens døde“.

19 Aar efter aabnede Kirken sine Døre for et Kongepars Lig: Dronning *Ingeborg* og *Erik Menved*. De hviler under Kirkens ældste og smukkeste Gravminde, den flanderske, graverede Messingplade (med senere indføjede Alabaster-Hoveder), enestaaende i Danmark. „Jyske Aarbog“ udtaler, at Kongen hviler „hos de andre Konger i Ringsted“.

Dermed ophører Ringsted Kirke med at være Kongeslægten's Gravkirke. Thi ganske vist indeholder en plattysk Aarbog, kaldet „Detmars Krønike“, der dog ikke er samtidig, men forfattet hen mod 1300 Aarenes Slutning, en Bemærkning fra 1332 saalydende: „Ved denne Tid døde Kong *Christoffer* (den Anden) paa Lolland og blev begravet i Ringsted St. Laurentii Dag.“ Men selv om denne Jordfæstelse har fundet Sted, er den ikke blevet varig. Christoffer den Andens Sarkofag staar i Sorø Kirke, og Kongeliget maa ret tidligt være blevet ført dertil.

I dette Tidsafsnit — ved Overgangen til en ny Tid — er der ikke mange kendte Begivenheder knyttet til Ringsted, og de, der var, prægedes af Tidens mørkeste Tone.

DA GREV GEERT VILDE SÆTTE SJÆLLÆNDERNE I SKAT PAA RINGSTED LANDSTING

I Ringsted havde Christoffer den Anden i 1326 efter at være svigtet af Landets Stormænd, der mere eller mindre gik de holstenske Grevers Ærinde, sluttet et forsmædeligt Forlig, der omstyrtede den gamle Kongemagt.

Fra den Tid havde Grev *Geert* — og hans Fætter, Grev Johan i Kiel — gennem den sønderjyske Barnekonge Magten i Danmark. Grev Johan — „Ræven i Skove“ — var Førstemanden paa Sjælland, Grev Geert — „Ulven paa Hede“ — i Jylland.

Een Gang forsøgte Grev Geert at udstrække sin Magt over Sjælland. Og det skete paa *Ringsted Landsting*, hvor han (1328) selv eller ved Ombud vilde have Hjemmel for et extraordinært Skattepaalæg paa de sjællandske Bønder. Men Skat og Tyngde havde de nok af. De nægtede at godtage Skattepaalægget og rejste et aabent Oprør. Bondehæren, der udsprang af Begivenhederne i Ringsted, samlede sig i Eggen mellem Roskilde og København. Men paa Grevens Side stod foruden hans egne Landsknægte den sjællandske Lavadel, og i September 1328 blev Bønderne slagne ved Thorslunde Bro.

Der gik mange strenge Aar over disse Egne som over det hele Danmark, splittet som det var for oven og for neden. Men en Dag kom Oprejsningen — der var gaaet mange Aar. Hvilken Sum af Lidelse, de har rummet, derom tier Annalerne.

VALDEMAR ATTERDAG OG RINGSTED

Munken, der præntede den saakaldte „Sjællandske Aarbog“, har med sit Skriverør paa Pergament nedkradset følgende Ord ud for det Herrens Aar 1343:

„1343 slog Kongen sig med sine Folk ned i Ringsted Johannes Evangelists Dag (27. December), og paa St. Silvesters Dag (Nytaarsaften) brød han op derfra og drog ad Slagelse til, hvorfra han stævnedes mod Korsør Borg, men narret af et Bud vendte han tilbage til Lyngø.“

Kongen, der nævnes saadan i dette Stykke middelalderlige Reportage, er den sidste af de store Valdemarer, Valdemar Atterdag, Manden, der som sin Navne, den første Valdemar, havde faaet den svære Opgave at samle et vanstyret og splittet Folk og frigøre et til Fjender pantsat Land.

Lad være, at hans Folkeminde har mere af Beengærds end af Valdemars Træk — den vilde Jæger, den gudsforgaaende Krop: „Lad Gud beholde sit Himmerig, naar jeg beholder mit Gurre.“ Lad Forskerne nok saa meget paastaa, at hans Tilnavn er Udtryk for en plattysk Ed, som han anvendte („ter daghe“). I Folkemindet har man kun faaet fat paa det lyse og fortrøstningsfulde — „I Morgen er der *atter Dag*“ —;

og det er betegnende, at den bedste Bog, der er skrevet om ham, kom netop i Tiden efter Ulykkesaaret 1804 (Reinhardts Bog „Valdemar Atterdag“, 1880).

Denne kongelige Dreng, der vistnok 20 Aar gl. (hans Fødselsaar angives til ca. 1320) efter sin sammensunkne Kongefaders Død fra 1340 skal agere Konge i et Danmark, der var formindsket til en Sjettedel af dets nuværende Størrelse — kun 125 Kv. Mil var fri for udenlandsk Pantsætning — har ingen af en Drengs Egenskaber undtagen den ukuelige Gaapaalyst. Han, hvis Opdragelse var tysk, er Danmarks utrættede Genrejser. I Jylland var den Bedrift blevet øvet, der dannede Forudsætningen for Genrejsning (Niels Ebbesens Drab af Grev Geert); men fra Sjælland udgik Samlingen.

Og omkring Ringsted grupperer sig Gang paa Gang Begivenhederne. Det indirekte Nederlag, som det mislykkede Fremstød fra Ringsted var, kaldte Krigens Stormfugle ind over Omegnen. I Aaret 1344 kæmpedes der over alt paa Sjælland med skiftende Held. Sjællænderne stod trofast om Kongen, og en Begivenhed i det derefter følgende Aar (1345) tyder paa, at Ringsted — Landsdelens Tingsted og Kongeslægts nationale Helligdom — har maattet undgælde derfor. Thi om Aaret 1345 hedder det, at *Ringsted blev hjemsøgt af Holstenerne*. Nærmere Enkeltheder om denne Hjem søgelses Art kendes ikke. Men uden tilstrækkelig Dækning af Militær har denne — vistnok altid aabne — By været et let Bytte for Erobrere. Der meldes intet om, at Kirken har lidt Overlast. Det tyder paa, at der kun har været Tale om et hurtigt Strejftog.

Haardt gik det til. I det forholdsvis nære Nabolag i det sydlige Midtsjælland stormede Kongens Mænd og Omegnens Bønder den af Holstenervennen Ulrik Skaft paa Gunderslev ved Susaaen befæstede Borg og lagde den øde. Inde i Midtsjællands Skove ved Valsøllille Sø laa Borgen Skjoldnæs som et fast af Holstenerne besat Punkt. Det blev taget med stormende Haand i 1348.

Ind mod denne nu øde Borgplads slynger sig fra Ravnscholtskovens Dybder gennem Krat og Højskov ud over nu hegnede og veldyrkede Marker paa Skjoldnæsholm en „*Valdemarsvej*“, som er fredet. Den stiler lige mod det gamle Skjoldnæs' Plads. Om det er Vejen, Valdemar

drog, eller det er Vejen, Valdemar anlagde, fortæller Historien intet. Men Navnet staar fast i midtsjællandsk Folkeminde, knyttet til Valdemar Atterdags Navn.

1348 fæstes Valdemars Navn til Sjællands Midte gennem Hærtoget mod Skjoldnæs. Men Valdemar er mere end nogen anden af vore ældre Middelalderkonger Politikeren og Taktikeren.

Der er blevet en Pause i Kampene. Sjælland er ryddet.

Da er det, Valdemar Atterdag stævner sine Mænd til Sjællandsfars Landsting i Ringsted. Og han vælger — næppe tilfældigt, men med beraad Hu — Dagen, der alene ved sit Navn taler til Folkesindet, *St. Knuds Dag*, den 7. Januar, til at give Beretning om, hvad der er naaet, og hvad det har kostet. En Rigsdag i Datids Forstand — da det er Midvinter, vil vi tænke os den holdt under Tag i Benediktiner-nes Kirke; men umuligt er det ikke, med Datidens Opfattelse af Kulde og Varme, at den kan være holdt paa Tingstedet nær Kirken. 325 Kv. Mil Land er genvundet (naturligvis opgiver den Tid ikke dette Tal, men kun Landsdelene!), Estland er solgt, og Pengene, der er anvendt 40,000 Mark Sølv, en uhyre Sum, er tilvejebragt saaledes: 30,000 i Skatter paa Folket, 10,000 af Salgssummen for Estland.

Det nye Danmarks Mænd har fyldt Ringsteds smaa Gader. Og Herremænd og menige Almue har Side om Side taget imod Finansplanen og Beretningen om dens Udførelse i Praxis.

Tænk, om vi havde haft en førstehaands Beretning om dette Stævne mellem Kongen og hans Sjællændere, set denne stærke Fyrste, vidt forskellig fra de andre Valdemarer. Han var i sin Tid stillet overfor strængere Opgaver end nogen af de andre og var med sine Brist, sin Haardhed, Listighed, Hensynsløshed dog den Fyrste, det mishandlede og misrøgtede Fædreland trængte til, Hævderen af *Valdemarsaanden for sin Tid!* Desværre — Historien har ikke Enkeltheder derom, kun Stedet og Tallene paa Pengene, en mægtig Sum for et hærget Land, og Stedet er *Byen*, hvis Navn vi saa ofte møder i Danmarks bevægede Middelalder.

DRONNING MARGRETHE HYLDES PAA RINGSTED TING

Vidt forskelligt fra det forudgaaende Vinterbillede er det næste, der møder os i Ringsteds Historie.

En Høstdag med skinnende Sol, højt drivende hvide Skyer over en dybblaa Himmel den 16. August 1387.

Atter har Historiens Hjul drejet Begivenhederne over Fædrelandet. Den stærke Konge er ikke mere. Hans Datter, Dronning Margrethe, har mistet sin eneste Søn. Den ældgamle danske Kongerækkes sidste mandlige Led er død.

Hyldningerne paa Sjællands Landsting er i Almindelighed ikke omtalt i Enkeltheder.

Men om *dette* Landsting véd vi nogen Besked. Den 3. August 1387 var den udvalgte Kong *Oluf*, Margrethe Valdemarsdatters Søn, pludselig død, kun 17 Aar gl. Da møder vi hos Margrethe den Handlekraft, der kendetegner hende som sin modige Faders modige Datter.

Datoerne om Begivenhederne fortæller uden Tilføjelse en Historie.

Allerede den 10. August, kun en Uge efter Olufs Død, hyldes hun af Skaaningerne paa Libershøj ved Lund; en Uge efter staa hun paa Tinget i Ringsted, „ottende Dagen før St. Bartholomæus Dag“, d. v. s. den 16. eller 17. August 1387. Hyldingen skete — fortæller Arild Huitfeld — først i Kirken og derefter paa Sjællandsfars Landsting. Her synes der ikke at kunne være Tvivl om, at *Tinget er holdt ved de ærværdige Sten paa det nuværende Torv*, den Gang endnu en aaben Plads. Har der undertiden rejst sig Tvivl om Tingstedet, saa synes man i denne Beretning at staa overfor det Faktum, der har gjort det naturligt, at Ringsted By — ca. halvsjette Hundrede Aar efter Begivenheden — har sat de ældgamle Tingsten fast som Midtpunktet for den Regulering, der forestaar med Hensyn til Kirkens Omgivelser. De kan ikke rokkes.

En mægtig Skare har sluttet Kreds om det Sted, hvor Dronning Margrethes Dronningestol bekræftedes. Der nævnes i Fortegnelsen udtrykkeligt, hvilken Repræsentation der var til Stede: Biskoppen af Roskilde, Riddere og Svende, Abbeder og andre Prælater, Bønder og Bokarle, Købstædmænd, „Menigheden“ (Almuen) af Sjælland, Lolland og Møn.

Og paa dette Ting hin Høstdag i Ringsted annammedes og eendragtigen kejsedes og udvalgtes den hæderlige Fyrstinde og Frue, Fru Margrethe, til Rigets Styreske.

DEN STORPOLITISKE AFGØRELSE I RINGSTED 1421

Hvis man læser Aktstykkerne fra Danmarks og Sønderjyllands fælles Historie fra Tiden for godt 500 Aar siden, vil man se, at Vanskelighederne den Gang var om ikke de samme som nu, saa ligesaa mange.

Ved Dronning Margrethes Død overtog hendes Søsterdattersøn den unge Erik af Pommern et af Evropas mægtigste Riger, den skandinaviske Union. Men dette Riges forskellige Lande og Landsdele beholdt i Hovedsagen deres politiske Rettigheder, og for de østlige Øers Vedkommende var Ringsted stadig det Sted, hvor politiske Afgørelser skete paa Landstinget.

Dette markeredes maaske stærkest ved en af de betydningsfuldeste storpolitiske Afgørelser, der blev truffet paa Tinget i Ringsted i Sommeren 1421. I Dronning Margrethes Tid synes netop disse Landsting at have vundet i politisk Betydning. „Danehofferne“ havde ikke ret huet Dronningen. „Danehofferne“ var en Slags Rigsparlament, mens Landstingene bestod af Forsamlinger, der stod hinanden nærmere, fordi de kun omfattede Personer fra den enkelte Landsdel.

Brydningerne om Sønderjylland var først blevet søgt bragt til Løsning ved et Voldgiftsmøde i Nyborg 1417, hvor Hertugdømmet under holstensk Protest var blevet tilkendt Kong Erik som hjemfaldet Len. Kendelsen efterfulgtes af Krige og nye politiske Forhandlinger (Maj 1421) paa Flaaden i Femernsund, hvor tyske Voldgiftsmænd dømte ét, danske Voldgiftsmænd det modsatte.

Saa greb Erik af Pommern selv til og kaldte paa sine Landsting. Skaanske Provinsers Landsting holdtes den 28. Juni 1421, *Ringsted* Landsting den 2. Juli s. A. og Ribe Landsting den 4. August s. A.

Paa Ringsted Landsting mødte den 2. Juli Bispen af Roskilde og hele hans Følge af Domherrer, Abbederne i Sorø Kloster og Skovkloster, Ridderne Ivar Bryske og Jørgen Rud, 12 Væbnere (Mænd fra Landsbyernes mindre Herregaarde), 12 Borgere og 12 Selvejerbønder.

Og de kendte for Ret: „Man véd, hvor Grænserne er, at Danmark og Holsten skilles ad; tilligemed: da er jo deres Sprog udi Sønderjylland Dansk paa denne Dag.“

Denne Kendelse, der gøttoges paa de tre næsten samtidige Landsting, fastslog saaledes, at Sønderjylland var dansk fra Arilds Tid. De

Forskydninger, der nationalt havde været, tog man ikke Hensyn til. Landets Sprog var dansk. Alle Forordninger i Landsdelen udgaves paa Dansk.

Men det tilsyneladende betydningsfuldeste ved denne Politik var en Kendelse, som paa Kong Eriks Foranledning blev fremkaldt fra selve den tyske Kejser Sigismunds Side, idet han paa 3 Aarsdagen for Kendelsen i Lund erklærede fra sin daværende Residens Ofen (Budapest), at hele Sønderjylland med direkte og brugeligt Herredømme retteligt tilhørte Kong Erik og Danmarks Rige, medens der ikke tilkom Greverne af Holsten nogen Ret til Hertugdømmet som Len.

At Kendelsen ikke skabte Fred, er en Sag for sig.

BYENS INDRE LIV LOVFÆSTET

Hvor meget de politiske Begivenheder har berørt den gamle Bys ikke talrige Borgerstand, véd vi lidet om. Men netop fra dette Tidsrum har vi ét af de ældste Vidnesbyrd om borgerlige Bestræbelser for Hævdelse af et sundt Næringsliv.

Samme Aar som foran nævnt (1421) har Kong Erik haft *en Sammenkomst i Ringsted* med de sjællandske Købstæders gode Mænd, og hvad der er talt om ved den Lejlighed, faar vi at vide af et Kongebrev, som er udstedt den 15. Februar 1422:

„Vider gode Venner, at oft og idelig haver Kæremaal været for os, ført af vore gode Mænd i Riget, og nu sidst vi var i Ringsted er ført Klagemaal over uskelligt Regimente med Købmandsskab og Handtering . . .“

Kong Erik og hans Raadgivere ønskede Byernes Vilkaar ordnede efter den Linie, at hver Haandværker („Embitzmand“ kaldtes de den Gang) skulde blive ved sin Gerning og ikke gribe ind i andres; Byens Næringsliv skulde fremmes *dels* ved, at hver levede af sin Haandtering, „Bager af sin Baging, Suder (d. e. Skomager) af sin Skogerning, Smed af sin Smedegerning, Guldsmed af sit Embede, Skræder, Skinder (d. e. Garver) og Kræmmer af sit . . .“, Købmænd, hvortil henregnes Bryggere, fik Eneret paa Handel — og *dels* ved Forbud mod tilfældig Handel, saakaldet „Forprang“. Selv Torvehandelen begrænsedes; den maatte først begynde med de fra Omegnen tilførte

Produkter, naar Købstadmændene tog *det Tegn*, de havde Ret til at stille udenfor deres Boder, ind — dog ikke senere end Kl. 10 om Formiddagen.

Kvæg til Byens Forbrug skulde føres levende til Byen og slagtes af Byens Slagtere osv.

BY OG OPLAND — DET FØRSTE „LÆBÆLTE“ CA. 1460

Man véd andet Steds fra, at Forordningen af 1422 i fremtrædende Grad har bidraget til at forstærke den Købstadfølelse, som allerede tidligere har givet sig til Kende. Den drejede sig for Havnebyernes Vedkommende først og fremmest om Retten til Skibsfart, idet Hansestædernes stigende Magt i Norden var blevet en Hemsko for den hjemlige Udvikling.

For Indlandsbyernes Vedkommende — altsaa ogsaa for Ringsted — var det særlig Spørgsmaalet om det, vi med et nymodens Udtryk kalder *Oplandets Stilling*, der optog Byernes Tanker. Senere i Aarhundredet (omkring 1460) fastsattes Grænser for Oplandet. Og indenfor en vis Omkreds var Bønderne *pligtige* til at føre deres Varer til Byens Torv. Afstandsbedømmelsen skete fra Byens Axeltorv, der blev som Navet i det Hjul, om hvilket Byens erhvervsmæssige Liv i Forhold til Oplandet drejede. Dette er det første Spor af det *Læbælte*, om hvilket der senere i Tiden stod saa megen Strid, indtil det ophævedes ved Lov af 11. Februar 1920.

KONG CHRISTOFFERS PRIVILEGIER

Eriks Efterfølger, Kong *Christoffer* („*af Bayern*“), viser Købstæderne megen Interesse. Arthur G. Hassø oplyser, at Christoffer i Aaret 1441 har givet Købstaden Ringsted *nye Rettigheder* („Privilegier“). Privilegierne, om hvis fulde Ordlyd der henvises til *Hassø*: „Ringsted Købstads Historie“, tegner os et Billede af Byens Liv, saavidt som det kan læses ud af Privilegierne og Byens gamle Vedtægt. Dateringen for *disse* Privilegier er 2. Januar 1441.

Dette er ikke Datoen for Meddelelsen af Byens Købstadsrettighed,

den ligger tilbage i Valdemar den Stores Tid^{*)}); men det er det første kendte og fuldstændige Dokument.

Kongens Titel indleder Dokumentet: Christoffer med Guds Naade Danmarkis, Norgis, Wendis og Gottes Konning, Pfalds Grefue paa Rihen (Rhin) och Hertug udj Beihern (Bayern). Privilegierne fastslaaer Byens egen Jurisdiktionsret, paabyder Anklagedes Fremmøde for Byens Ting, betoner, *at* ingen „Gæst“ (tilrejsende Handlende) eller „Købsvend“, der ej er bosiddende Borger, skal have Ret til at handle med Kvæg eller Svin, fersk Kød eller saltede Huder, *at* alle som søger Markeder, Torve- eller Købmandsskab i Byen, skal skatte med By og Menighed, *at* hvis en Tysk eller Udlænding dør i Byen, skal en Tiendedel af hans Gods deles lige mellem Kongen og Byen, men dør han uden Arvinger, skal der forholdes som gammel Ret og Sædvane er. Videre hedder det, at ingen maa ride i Byen med spændt Armbrøst, ejheller gaa med Armbrøst eller Sværd længere end til sit Herberg, ejheller gøre S sammensværgelse mod nogen, særdeles ikke mod Borgmestre og Raad under Straf paa Liv og Gods. Den kongelige Foged sammen med Borgmestrene skal have Magt til at styre, og Borgmestre og Raad Ret til at vælge („kejse“) nye Raadmænd, naar nogen dør (altsaa Selvsupplering). Borgerne maa ikke danne Gilde eller andet Samfund uden Borgmestres og Raads Billigelse; overtrædes denne Regel, gælder det Straf paa Overtræderens Hovedlod. Ulovlig Købmandshandel straffes med 3 Mark Bøde for Sælger og 3 Mark Bøde for Køber.

RINGSTEDS „ELSKELIGE BORGERE“ 1447

Hvad betyder saa det, at *Ringsted „elskelige Borgere“* den 6. December 1447 faar Markedsret over hele Danmark undtagen paa Skaanemarkedet? Betyder det, at der virkelig paa den Tid i Ringsted finder en handelsmæssig Udvikling Sted. Langt senere i Tiden véd vi, at Ringsted Skomagere var berømte. De solgte Støvler over hele Sjælland, og de var saa mange, at de var i jævnligt Klammeri baade paa Gade og Ølstue; men i 1447 har dette maaske taget sin Begyndelse.

^{*)} Se Side 48: Valdemar den Store gav Ringstathe Frihed og egen Jurisdiktion (Birkøret).

De fik da Ret til toldfrit at indføre deres Varer paa alle Markeder. Men til Skaanemarkedet maatte Ringstederne altsaa ikke komme. Skaanemarkedet i Falsterbo var Nordens daværende Købestævne. Silden, som spillede en uhyre Rolle i Datidens Ernæring — den dannede en Del af den fysiske Forklaring paa det mægtige Øldrikkeri — stod i de Tider i saa tætte Stimer i Øresund, at man kunde jage en Baadshage igennem Stimen, saa Baadshagen blev staaende som i en fast Masse. Tværs over Vandet var der let Forbindelse til Falsterbo, og der handledes og sviredes og spilledes paa Datidens primitive Børs. Og ingen tænkte, at Silden en Gang skulde bryde op, og Falsterbo blive et sandføget øde Sted. I 1447 vilde Ringstederne gerne have solgt Støvler paa det straalende Marked, der glimtede af Sildeskæl og hanseatisk Guld; men de maatte altsaa ikke. Og saa er de vel, som de elskelige Borgere de nu en Gang var, lovtro blevet hjemme, men har i Stilhed skældt ud derover.

ET MINDE FRA LANDSBYTIDEN

Forud for Kong Valdemars Købstadrettighed til Ringsted ligger der et langt Tidsrum, hvor Ringsted har haft en gammel Vedtægt af Arilds Tid.

Denne Vedtægt svarer nøje til alt, hvad der kendes om Vider eller Vedtægter for de gamle danske Landsbyer.

Kong Erik Glippings Haandfæstning nævner den, men Vedtægten er langt ældre; og den er blevet frisket op baade under Erik Glipping og under senere Konger, og hver Gang har den taget Præg af Byens købstadsmæssige Udvikling.

Vedtægten udformer Borgernes Rettigheder overfor hinanden, deres Pligter overfor „Herskabet“, Skattepligt, Befordringspligt (Ægt), Bespising af Herskabet, Beskyttelsesregler for Borgerne — enhver Voldsfærd „indenfor Byens Fred“ skal straffes efter Reglerne i Erik Glippings Haandfæstning, og den Borger, som tager en Ufredsmand i Hus, skal være ansvarlig for Bødens Betaling. En interessant Retsbestemmelse er følgende, der viser, at den gamle Byvedtægt kender Begrebet: „beskikket Forsvarer“: Forbryderen skal staa Borgmestre og Raad til Rette, men maa *lade sig forsvare* af andre af Byens Borgere. Borgernes indbyrdes Pligter fastslaas som gensidig Hjælp i Overfaldstilfælde, Ret til

Fæste af Jord paa Byens Mark, Forholdsregler mod Krænkelse af Næringsrettigheder o. s. v. Ved alle Trætter skal Borgeren først klage for Borgmestre og Raad og kræve deres Minde, inden han stævner sin Modpart for Bytinget (hvor den kongelige Foged fører Forsædet), Vidnesbyrdet om det juridiske Selvstyre, som Kong Valdemar gav Ringsted. Den, der modsatte sig Udpantning af Bøder, fik strax disse forhøjet med Bødens halve Beløb.

RENÆSSANCEN

DET STORE TING I RINGSTED 1468

I Ind i Rækken af stedbestede Tildragelser bryder med Mellemrum store politiske Afgørelser, der viser, hvorledes Landstinget — ogsaa efter at *Herredage* er blevet et Led i Forfatningsudviklingen — træffer *afgørende* politiske Beslutninger. Ved den Tid, da den ny Kongestamme kaares til den danske Trone, har de udviklede politiske Forhold efter Kalmarunionen givet Plads for en Herremands-Separatisme, der nødvendiggør for Kongen at paakalde de mere folkelige Landstings Støtte for Kongemagten.

En mægtig dansk-svensk Adelslægt Thott — kendt i Historien som „Axelsønnerne“ — Efterkommere efter en rig hallandsk Adelsmand, Axel Pedersen (Thott), havde efterhaanden tiltaget sig en paa deres Godsrigdom grundet Magtfylde, der truede med at blive en Stat i Staten. En af disse Axelsønner, *Laurids*, sad paa *Næsbyholm* i Ringsteds umiddelbare Nærhed. Under Unionsstridighederne spillede disse Herrer som Fiskene i rørte Vande, og da Kongen med Støtte af sit Kancelli begyndte at gribe ind imod dem for at stoppe dem i deres Magtfylde, rejste de i Flok og Følge Klage mod selve Kongen ikke alene for Overgreb, men for Ophidselse af Almuen mod Ridderskabet. Der er skrevet vidt og bredt i dansk Historie om disse Stridigheder, men den bedste Udredning er givet i E. Arups Danmarks Historie.

Da Beskyldningerne mod Kongen blev ham for grovkornede, mobiliserede Kongen Landstingene til Støtte for sig.

Og saaledes gaar det da til, at der i de første Dage af April 1468 i Ringsted samledes en mægtig Forsamling. Der var først og fremmest Kongens egen Ombudsmand, *Johan Oxe*, der ejede 7 Herregaarde og

Masser af Bøndergods og Købstadejendomme; der var den næsthøjeste i Selskabet, selve Landstingets Præsident, Landsdommeren *Henrik Meinstorp*; Henrik Meinstorp — eller som hans Navn ogsaa skrives: *Meinstrup* — var en stedlig Personlighed, der i ca. 30 Aar (fra 1467 til sin Død 1497) var Landsdommer i Sjælland. Han skreves ikke til nogen bestemt Hovedgaard, men havde betydelige Forleninger i Bøndergods, dels fra Ringsted Kloster, dels fra Roskilde Bispestol — saaledes det saakaldte *Fredsgaarde Len* i Sneslev Sogn; i Fredsgaarde, nu i flere Hundrede Aar en Landsby, findes der under en af Gaardene en Kælder, bygget af svære Munkesten, muligvis en Rest af en Gaard, paa hvilken Lensmanden og Landsdommeren har kunnet have Bopæl. Som sideordnet hertil nævnes, at han ogsaa har haft en Forlening der hed „*Sneslev Hovedgaard*“. Syd for Sneslev Kirke er der fundet Rester af et Stenfundament til en formentlig større Gaard. Henrik Meinstrup maa da opfattes som Midtsjællænder.

Saa var der Prælater og Herrer, Riddere og Svende, en Borgmester og en Raadmand og en „Almuesmand“ (menig Borger) fra hver Købstad og fire Almuesmænd af hvert Herred i Sjælland. Da *Johan Oxe* havde forebragt Sagen, forelagde han det Spørgsmaal, om Kongen var skyldig.

Derefter delte Forsamlingen sig i: Ridderskabet, Købstædernes Udsendinge og Bønderne. Købstædernes Førere synes at have været Borgmester *Mathis Berntsen* fra Køge. Bøndernes Førere: *Jep Smed* af Lundby og *Anders Pedersen* af Aasted (mon Ousted?).

En hel Rigsret, for hvilken Kongen har indanket sin Sag.

Og da de saaledes havde raadslaet hver for sig, traadte Forsamlingen sammen — om i Kirken eller under aaben Himmel ved Tingstenene, meldes der intet, saa Fantasien har vidt Spillerum.

„Og saa var de alle endrægtelig kommet til den Mening, at *Beskyldningerne mod Kongen intet havde paa sig*.“

Kendelsen faldt den 6. April 1468 i Ringsted, og det fynske og jyske Landsting kom til samme Resultat — paa Fyn dog mod en enkelt Stemme (en af Axelsønnernes Slægt).

DET BLODIGE TING

De rider til Tings i Ringsted, men denne Gang ikke de Højbaarne.

De, der rider, er Herrerne i den oldenborgske Greves Følge; men som en Hale af Baal og Brand følger Skarer, der er dannet af Landevejenes farende Folk, af hele det hjælpe- og hjemløse Ros, der paa Grund af den indre Revolution var kommet midlertidig ovenpaa. Halv- eller heltyske Landsknægte dannede Grundstammen i den Bølge, der skyllede ind mod Stedet, hvor Kong Christian den Andens Mand, Greven af Oldenburg, førte an. Mens Bondestanden i Jylland havde en virkelig Fører i Skipper Clement, var der ingen fast Ledelse i det sjællandske Opbud. Nogle Herregaarde gik op i Luer, nogle Herremænd maatte strække Hals; men den oprørske Almue selv øvede ingen Indflydelse paa Sagernes Udvikling.

Nu tog man altsaa til Tings i Ringsted en sur og pinekold Januardag.

Højdepunktet i de dramatiske Optrin i Danmarks eneste Revolution blev paa sin Vis dette *det blodige Ting* den 20. Januar 1535.

Øens politiske Tyngdepunkt var ved de Tider ikke mere Landstinget i Ringsted; store Møder var under det bevægede Tidsrum med Kongeskifterne blevet holdt baade i Roskilde og København; Hovedstaden var paa den Tid en By med ca. 20,000 Indbyggere.

Landstinget hævdede dog vedvarende ogsaa sin politiske Plads. Her havde Christian den Anden ladet sig hylde paany efter det jyske Oprør (1523). Men Slaget var tabt. Snart efter maatte „den gamle Ørn“ fly af Landet. Hyldningen var kun blevet en tom Form.

Nu — omkring Aarsskiftet 1534—35 — saa det ud, som om den fangne Konges Mænd under Førerskab af Grev *Christoffer* af Oldenburg alligevel skulde faa Magten i Landet. Over Roskilde kom Kong Christians sejrende Mænd til Ringsted til det saakaldte „Søgneting“, der plejede at samle Landsdelens Adel.

Her var Muligheden til Stede for en Løsning af Konflikten, mente man. Men Adelen udeblev. Kun een Adelig mødte med Lejde, en af sin Tids mærkeligste Kvindeskikkelser, *Anne Meinstrup*. Hun var knyttet til Egnen som Ejer af Gaarden Valsø, der laa eller havde ligget paa en „Øre“ ved Haraldsted Langesø. (Ruintomten ses endnu paa Ørevadsgaardens Mark).

Hun havde siddet Enke i 35 Aar, idet hendes første Mand, Holger Eriksen Rosenkrans, var død i det forrige Hundredaar, hendes anden Mand falden paa Ditmarskertoget (1500), hendes Gaarde var brændte og plyndrede.

Nu søgte hun sin Ret, og hun kom uden Støtte af sin Stand. *En Kvinde alene!* Mod et Uvejr af utvivlsom Forurettelse og brølende Had! Selv var hun ud fra sit Synspunkt den mest forurettede. Hun havde ofret sin Ungdoms Lykke, sin Mand, paa Krigens Alter. Hun havde tjent Konge og Land med sin Magt og sine Midler. Og nu var hendes Gods rygende Ruin. Hun selv var værgeløs — kun beskyttet af et Fribrev paa Ukrænkelighed.

At hun havde stolet paa det Lejdebrev, turde fremgaa deraf, at hun havde sine unge Datterdøtre, Sofie og Anne Glob, med sig.

Anne Meinstrup var kendt for sin skrappe Tunge, og da hun hævdede sin Ret uden at bryde sig om Afbrydelserne, opirrede hun sluttelig Mængden saaledes imod sig, at en eller flere af de tilstedeværende Fremmede — ført af en *Jacob Piber* fra København — rendte deres Sværd i hende og mishandlede hendes Lig paa det raaeste. Under den Forvirring, der opstod, lykkedes det et Par af Grevens Mænd at redde de unge Piger op i Kirkens Taarn, hvor de var i Sikkerhed.

Denne Begivenhed har sikkert fundet Sted ved de gamle Tingsten. Det kan man bl. a. slutte deraf, at de unge adelige Damer bliver reddet *ind i Kirken*. Denne laa jo tæt op til Tingstedet.

Dette Brud paa Lejde og Drab paa Kvinde blev Tildragelsen, der vendte Stemningen og bidrog til, at Sjælland begyndte at melde ny Kulør i Grevens Fejde. Hændelsen i sig selv, den ubeskrivelige Raahed, hvormed Mordet var udført, kundgjordes endog paa helt ny Maade gennem Tryksag. Der blev udgivet en Vise — en Mellemtung af et polemisk Flyveblad og en „Strandberg“-Vise — med Titlen: „en Vise ny om den Handel og Feyde“, som Greven af Oldenburg havde sat i Gang. Baade Visens Indhold, Ordføring og Tone giver os paa mærkelig nærværende Maade et Indtryk af Tidens Tankegang indenfor de siden sejrende Kredse:

„Den gamle Frue Anne Holgers
 af Adel og Rygte vel god
 lod Greven uskyldig slaa ihjæl
 udi Ringsted for sin Fod.
 Hun havde købt Grevens Lejde,
 gaft Greven en Skænk derfor;
 er sligt ikke en ukristelig Fejde,
 dennem holdt hverken Ord eller Brev
 alle, der af Adel var.“

Meningen er jo tydelig nok: at selv om man havde købt sig Lejdebrev, holdt man hverken Ord eller Brevløfte overfor dem, der var Adel.

Meget blev tilgivet efter Grevens Fejde, skønt dens Voldsomheder og Brandstiftelser havde anrettet store Ødelæggelser. Men man havde sejret, og Sejrherre skal være naadige.

Overfor Anne Holgers' (d. e. Anne Meinstrups) Mordere gjaldt imidlertid ingen Naade. De blev forfulgt paa Livet som Røverpak og Pøbel.

Saavidt det lykkedes at faa fat i dem, blev de alle henrettede.

PEDER PALLADIUS REVSER DET UNGE RINGSTED

Da det store Opgør om Christian den Andens Bo var endt og endnu inden Blodsporene af dets Forbrydelser — bl. a. Anne Meinstrups Mord paa Ringsted Torv — var udslettede, gennemførtes Reformationen af Christian den Tredje.

Hidtil havde Ringsteds Kirkevæsen tildels været undergivet Klostret, og dette gjaldt ogsaa alle Nabosognenes Kirkevæsen.

Men nu skulde der snart ske en Forandring. I Ringsted St. Hans Kirke stod allerede Byens første lutherske Præst *Hans Madsen* og forkyndte den rene Lære. Og fra 1537 kunde man se en nidkær Mand færdes overalt paa Sjælland og give nøje Agt paa, hvorledes Livet formede sig særlig i Kirke og Skole. Og det var ikke alt godt, det han saa. Denne Mand hed *Peder Palladius*, en Latinisering af Plade, maaske et Navn, der stammer fra, at hans Fader formentlig var Smed (i Ribe); en Vaabensmed kaldtes i de Dage en „Plattenslager“, en Mand, der slog *Plader* til de Tidens Harnisker.

Peder Palladius er den danske Kirkereformations Formidler, en storladet Skikkelse aandelig set, en ydmyg og nidkær Herrens Tjener, en Organisator og Opbygger, en mægtig aandelig Kraft i Tale og Skrift, Dansk og Kristen, dertil en folkelig Mand, der kendte det menige Folks Vilkaar ud og ind, hvad ikke mindst hans mærkelige *Visitatsbog* bærer Vidnesbyrd om. Han var Superintendent eller Biskop i Sjællands Stift i 25 Aar, og i de 20 af disse virkede han utrætteligt. Han visiterede samtlige Stiftets 390 Kirker, hvilket i de Tider og med de Veje og Befordringsmidler i sig selv rent fysisk var et Kæmpearbejde.

Hans *almene* Indsats paa disse Omraader hører ikke hjemme i en lokalhistorisk Skildring; men vi har ogsaa en enkelt Viden om hans Indgriben direkte paa dette Sted, idet han i 1551 udsender en Tilkendegivelse til forskellige af de mindre sjællandske Byer (Nykøbing, Præstø, Ringsted og Vordingborg) om, at der *ingen Skole holdes* i disse Byer. Virkningerne af denne Forsømmelighed skildres saaledes:

„Børnene, som er der udi Byen, løbe udi Gaden og gøre Skalkhed og vænnes til Utugt; derfor skal med det Første tilforordnes et Hus i Byen til Skole, og der skal tilskikkes Sognedegne, som kan holde Børnene til Lærdom og Ave.“

Dermed er formentlig „Ferien“ for de uvorne Unger i Ringsted bragt til Afslutning — forsaavidt da Paalæget har virket, hvilket man ikke altid tør gaa ud fra.

Et andet Vidnesbyrd om en Indgriben, der sigter direkte mod Ringsted, men som dog først sker efter Peder Palladius' Død (1560), haves i en i 1569 udstedt Kancelliskrivelse, der tilsigter at rette et uheldigt Forhold, der endnu en Menneskealder efter Reformationen havde holdt sig fra den katolske Tid.

En Del af Egnens Kirker, der hørte til Klostergodset, havde hidtil ikke haft Præsten boende ved Kirken, men Præsten havde sit Tilhold paa Klostret.

I Kancelliskrivelsen af 1569 meddeles det bl. a., at den Omstændighed, at Præsterne for Sognene Benløse, Kværkeby, Vettterslev og Hømb har haft Bolig og Underhold paa Klostret, har givet Anledning til „*megen Uskikkelighed og Forsømmelse af Sognekaldet*“, hvorefter det tilholdes Præsterne at bo ved Kirkerne. Det har aabenbart taget

nogen Tid at faa dette Forhold bragt i Orden; men 1574 kommer der en Stadfæstelse af det givne Puabud, og saa har det vel hjulpet.

TRE STORE BRANDE I RINGSTED I 1500-AARENE

Midt i Aarhundredet rammes Byen af en stor Ulykke, idet „*den største Del af Byen er afbrændt*“, hvorfor Kongen anviser Bygnings-tømmer i Klosters Skove for derigennem at støtte Byens Genopførelse. Denne Brand synes at have været langt alvorligere end en Ildsvaade, der nævnes i 1534. Men endnu værre gik det i 1590, da „*den bedste Del*“ af Byen brænder, hvad der foranlediger Kongen til i tre Aar at fritage den for Skat. De Borgere, der ikke er brandlidte, skal dog svare deres Part af Byskatten, som imidlertid ikke skal indbetales, men *fordeles mellem de brandlidte Borgere*, hvilke ligeledes fritages for at have Baadsmænd (Søfolk) og Bøsseskytter (Artillerister) i Borgeleje (Indkvartering). Til Gengæld for alle disse Goder skal de forpligte sig til hver efter sin Evne at opføre deres Huse og Gaarde „med gode Købstadbygninger“.

Som Landsdelens Samlingssted spiller Byen vedvarende en Rolle. Allerede under Frederik den Første var der truffet Bestemmelse om, at der aarlig den fjortende Dag efter Paaske skulde finde *en militær Mønstring* Sted i Ringsted af alle Jordegodsbesiddere i Sjælland, Møn, Lolland og Falster med deres Svende, Heste, Harnisk og Værge.

ADELSDAMEN, KONGEN OG ST. BENDTS KIRKE

Et pragtfuldt Epitafium paa en Korvæg, en mægtig Ligsten, den største i Danmarks Rige, og et Sværd i en Montre — alt i St. Bendts Kirke i Ringsted — danner Afslutningen paa og de synlige Minder om to Menneskers Skæbne. Store Mennesker med stort Jordegods og stor Slægt med en svær Skæbne.

To Mennesker, hvis Navne er vævet ind i Danmarks Historie, siden slynget ind i dansk Digtning: Navnene *Anna Hardenberg* og *Oluf Mouridsen Krognos* — en Kærlighedshistorie, hvis Løb stiledede mod en Dronningetrone, men uden noget Præg af Elskovs Letsind, meget mere en Fortælling om „Dyd og gammel dansk Oprigtighed“ end om Eventyr i den galante Verden. Og saaledes begyndte det:

En Novemberdag i Aaret 1550 bevægede et fornemt Ligtog sig ind gennem Ringsteds Nørreport, der paa den Tid laa omtrent ud for nuværende St. Jørgensgaard. Toget var udgaaet fra den gamle Gaard Skjoldnæs, der laa hegnet af Skove, tildels omgivet af Vand ved Valsøllille Sø. Borgens Skæbne skulde ogsaa snart besegles.

Ligkisten omsluttede de jordiske Levninger af den værdige Ridder *Mourids Olufsen Krognos* til Bollerup, Bregentved, Lerbæk og Clausholm, Kongens Lensmand i Skjoldnæs Len.

Om Natten tilforn havde de fornemste Mænd af Rigens Adel, Børge Trolle, Holger Rosenkrantz, Herluf Trolle, Otto Rud, Hans Bernekou, Ebbe Andersson og Bent Bille været samlet paa Skjoldnæs Slot for at hædre den Afdøde. Gravøl var drukket, den Dødes Minde æret, nu gik det til St. Bendt. I Følget var tillige disse Adelsmænds Fruer og andre adelige Damer, deriblandt Birgitte Gøye, Fru Pernille Otto Ruds og mange flere af Slægterne Bille, Oxe og Gyldenstjerne.

Udenfor Ringsted havde den stedlige Adel sluttet op i Følget, og her saas Basse Christophersson fra Sørup, Erik Madsson til Thureby, Joachim Beck til Førslev og mange flere.

„Oc bleff hand begraffuen udi Ryngsted mellem 1 og 2 om Eftermiddagen, Froprædiken varet *saa længe* og Messen,“ hedder det i en samtidig Beskrivelse. Saa han har faaet en hæderlig Afsked. Ceremonien har nok varet 5 Timer.

Den Mand, der blev Arvtager til det meget Gods efter Mourids Olufsons Død, var hans eneste Søn, *Oluf Mouridsen*, hvis Skæbne paa mærkelig Maade fik sit Minde knyttet til denne Egn, dels gennem hans Stilling som Jorddrot i levende Live, dels gennem de stolte og statelige Mindesmærker, der blev lagt og sat over ham i Ringsted Kirke, Mindesmærker, som den Dag i Dag hører til Kirkens mest fremragende Seværdigheder.

Et Drama mellem tre Mennesker, der lejlighedsvis levede deres Liv i disse Egne og for de to's Vedkommende fik deres sidste Hvilested under Ringstedkirkens Buer, har efterladt os disse særegne synlige Minder i Kirken.

Dramaets Forløb er kun delvis kendt, men det har optaget en Digters Sind (*H. F. Ewald*: „Frederik den Andens Ungdomskærlighed“),

og i 1873 fremdrog en af sin Tids fremragende Historikere (*C. F. Bricka*), hvad der kunde findes i Rigets Arkiver til Belysning af Begivenhederne.

* * *

Paa Malmøhus mødtes i Ungdoms fagre Dage Kongesønnen og *Anna Hardenberg*. Hun var Broderdatter af den vordende Konges Hofmester, Eiler Hardenberg. Hertug Frederik, den senere Frederik II, var, da han fik eget Hof paa Malmøhus i Skaane, 20 Aar. Omtrent ved den Tid mødte han altsaa paa det skaanske Slot den unge smukke Adelsdame. Han blev dybt betaget af hendes Personlighed. Om hendes Følelser véd man intet nærmere; men Begivenhedernes senere Forløb giver et Fingerpeg.

Hertug Frederik ønskede at ægte Jomfru Anna, men stødte paa Modstand fra to Sider.

Hans Fader, Christian III, ønskede, at han skulde ægte en Datter af et Fyrstehus. Stillingen for Kongemagten i Danmark var endnu ikke helt sikker efter den voldsomme Kamp mellem den legitime Linie (Christian II) og Hertuginien (Frederik I og hans Søn, Christian III).

Men Tankerne om Adelsdamens Forbindelse med Tronen stødte ogsaa paa Modstand hos den mægtige Adelsslægt, der vel næppe regnede sig meget ringere end Hertugerne og deres Efterkommere. Dertil kom vel ogsaa, at Slægten vistnok frygtede for Prinsens Bestandighed i et Hjerteanliggende, Slægten satte sig ogsaa imod.

Der foreligger bevaret et Brev — vist det eneste —, der direkte, dog uden at nævne Navn helt ud, fører os ind til denne sagnomspundne Tildragelses Kærne, et menneskeligt Dokument, *en Moders*, Dronningens, Brev til sin Søn, den udkaarne Konge.

Dette Brev er skrevet ved Christian III's Dødsleje af hans Dronning *Dorothea*, og det lyder:

„Min hjertekære Søn, jeg kan ikke skjule, at det, Du skriver til mig om *Anna*, har været paa Tale; dog er det ikke fuldt vist. Jeg lader hendes Slægt raade; at jeg skulde forhindre Ens Lykke, kan jeg ikke forsvare for Gud; jeg véd jo, at her er kun en kort Tid, men hisset er det evigt. Jeg véd, at Du har et saa ærligt

og oprigtigt Sind, at Du ej vil hindre hendes Lykke. Jeg kan af Bedrøvelse ikke skrive mere; *Hans* (Broderen) skal berette Dig alt. Jeg beder Dig: kom hurtigt; det er Dig mere magtpaaliggende, end Du kan tænke.“

Kom hurtigt! Det er Moderens Røst.

Brevet er skrevet den 27. December 1558. Den 1. Januar 1559 døde Kong Christian III paa Koldinghus. Frederik II var Konge.

Frederik II naaede ikke sin Faders Dødsleje.

Er Moderens milde Ord om Anna et Vidnesbyrd om, at Kongen i sine sidste Dage har været inde paa at give efter? Eller er Dronningens Ord Vidnesbyrd om, at hun i hvert Fald vilde? Hendes Henvisning til den korte Jordelivets Tid gentages paa en mærkelig Maade i de Ord, der mange Aar efter kom til at staa paa Annas og Oluf Mouridsøns Gravminde: „I Dag Græs, i Morgen Hø“.

Med Kongens Død skulde Muligheden for Forening af Livsskæbnerne have været til Stede. Vejen maatte synes farbar for den mægtige Konge, hvis Anna Hardenberg havde samme Sind som han.

Men her spillede andre Indflydelser ind.

Frederik II var 25 Aar ved sin Faders Død. Ved Hoffet paa Malmøhus, hvortil adskillige af den fineste Adels unge Mænd var knyttede, færdedes i de samme Aar Sønnen af den Mourids Olufsen, hvis Begravelse er skildret først i dette Afsnit.

Han hed, som nævnt, *Oluf Mouridsøn Krognos* og var den sidste af sin Slægt. Han havde færdedes i Udlandet, saaledes ved det kurfyrstelige Hof i Sachsen. Han var en af sin Tids rigeste Mænd, Ejer af Bollerup (i Skaane), *Bregentved*, Lerbæk (i Vendsyssel) og Clausholm, Kongens Jævnaldrende.

Et værdigt Emne som Ægteemand for en Kvinde af Adelen, selv om denne Kvinde attraaedes af en Kongesøn, senere af en Konge.

Det mærkelige Spil mellem tre Menneskeskæbner synes at have staaet paa i næsten 20 Aar. Og dette gør, at man uvilkaarligt maa faa den Tanke, at Kongen og Anna Hardenberg har betydet mere for hinanden, end Historien har fortalt.

Men der har ikke kunnet sættes en Plet paa hendes Karaktens og

hendes Færds Renhed, ligesaa lidt som der er noget i Oluf Mouridsøns Livsførelse, der kan nævnes som Aarsag til hendes Forbeholdenhed overfor ham. En dyb menneskelig Tragedie eller en Mangel paa Evne til Handling?

Aarene er gaæet — for Kongen og hans Mænd med Ditmarskerfelttoget (1559), siden med den nordiske Syvaarskrig (1563—70), og Menneskæbnerne er hvirvlet med i Tidens Malstrøm, eller har staaet stille paa Kysterne, mens Strømmene har hvirvlet afsted.

Om Oluf Mouridsøn véd man, at han var en Bonde mellem Bønder. Hver Dag vandrede han i Arbejdstiden en Tur gennem sine Marker og talte med sine Bønder, gav dem Raad eller Besked paa deres Spørgsmaal. Han deltog i Felttogene; men meget tyder paa, at han derfor ikke glemte sin Jord.

En Krigerskikkelse som Rantzau'er og Rud'er er han ikke, skønt hans Sværd — Ættens sidste — som staaer i St. Bendts Kirkes Museum, er en mægtig Dyrendal.

STORMANDEN FRA GISSELFELD FOR RINGSTED TING

I det Aarhundrede, da der paa det gamle Bregentved (der ikke maa forvexles med det langt senere opførte, større og flottere endnu eksisterende Bregentved) sad den sidste Ætling af den gamle Adelslægt *Krogno*s, rykkede en af sin Tids moderneste Stats- og Stormandstyper, *Peder Oxe*, ind paa den anden store Gaard sydligst i Ringsted Herred, *Gisselfeld*. En ung og ærgerrig Mand, paa Tværs af adskillige af sin Samtids Adelsmænd.

Peder Oxe rejste den prægtige Borg — „det stensatte Udtryk for hans Lykkes Drøm,“ siger Troels-Lund — byggede den af Nyt og fordunklede alle Omegnens Herreborge.

Men det kostede mange Penge, og da han, samtidig med at han som Kongens Ombudsmand forvaltede betydelige offentlige Midler, drev en vidt omfattende Gods- og Jordspekulation, kom Modstanderne efter ham med Anklager for Misligholdelser. *Herluf Trolle* var gift med Peder Oxes Moster, *Birgitte Gøye*; men dette „Svogerskab“ kunde ikke være Skjold for Herluf Trolles Mistillid til den dristige Storspekulant.

Og en skønne Dag faldt Hammeren mod Peder Oxen. Han blev stævnet for en Herredag i Nyborg, men udeblev, og Sagen, der ikke hidtil havde været særlig omfattende, bredte sig nu ud over Peder Oxes hele Embedsførelse og hans personlige Forhold, bl. a. med en Sigtelse for Majestætsfornærmelse.

Saa brød han op fra sin Gaard og sit Gods og søgte udenlands. Kongen paalagde *Herluf Trolle* at føre Sagen, og Peder Oxen indstævnedes for Sjællands Landsting i Ringsted.

Det er, saavidt man kan skønne, sidst paa Sommeren 1558, at Retsmødet i Ringsted holdes. Da er Peder Oxen forlængst over alle Bjerge.

Hans Tillidsmænd paa Retsmødet var hans Broder *Eskild Oxen* samt hans Svoger *Jørgen Brahe*, Frants Banner og Otto Rud, af hvilke dog kun *Eskild Oxen* og *Jørgen Brahe* mødte for at tage Kampen op mod Kongens Anklager, den paa Peder Oxen yderst forbitrede *Herluf Trolle*. Det var tre værdige Herrer af den gamle danske Adel, der hin Dag maalte Kræfter med hinanden paa Tinget i Ringsted.

Eskild Oxen var en af det store Brødrekuld, der bar Oxenavnet i det Slægtled; han havde i 1558 været Rentemester (vel svarende til en Departementschef i et Finansministerium) i 12 Aar og ejede som Følge deraf betydelig Indsigt i alle finansielle Sager, der angik Staten; dertil var han en meget velhavende Mand, der havde vist sit Brodersind mod sin landflygtige Broder ved at forstrække ham med en meget stor Sum Penge, som Broderen forøvrigt senere udlaante til den nederlandske Kommune Antwerpen mod anseelige Renter. Han var altsaa baade broderligt og pengeligt interesseret i, at Peder Oxen blev reddet ud af Klemmen.

Peder Oxes Svoger, *Jørgen Brahe* til Tostrup i Skaane, der ligeledes mødte som Repræsentant, var en lignende mægtig Adelstype, vidtberejst, meget rig, en af den danske Adels bedste Sportsmænd (i Turneringer), voldsom i sin Færd mod Modstandere og Undergivne, samtidig en Vovehals, og saa mærkeligt faldt det, at han, som her paa Tinget skulde maale Kløgt med *Herluf Trolle*, siden i den nordiske Syvaarskrig skulde blive *Herluf Trolles* Undergivne og 7 Aar efter dele hans Skæbne; de døde omtrent samtidig.

Herluf Trolle var jævnaldrende med sine Modstandere, godt 40 Aar

gammel. Han var paa den Tid Lensmand paa Roskildegård, Medlem af Rigsraadet, en djærv og retlinet Personlighed, Kongens fuldtro Mand, men hidsig og forbitret paa Peder Oxe fra gammel Tid fra Strid om Markskel, mens de var Nabogodsejere i Nordsjælland, hvor Peder Oxe havde Favrholm og Herluf Trolle Hillerødsholm.

Mødet paa Ringsted Ting synes at have været stormende; men Beretningerne er stærkt farvede til begge Sider.

Eskild Oxe og Jørgen Brahe fremlagde deres Fuldmagt fra Peder Oxe.

Herluf Trolle erklærede, at han ikke vidste, om Kongen vilde tage den for god; han nægtede derfor at anse dem for Peder Oxes Befuldmægtigede.

Eskild Oxe forlangte, at Landsdommeren skulde afsige Kendelse. Landsdommeren var ogsaa en midtsjællandsk Herremand, *Herluf Skave* til Eskildstrup. De Skave'r havde altid været Folk med mange Penge og gode Forbindelser, og der er ingen Grund til at tro, at Herluf Skave ikke har haft det paa samme Maade. Han var beslægtet med Jørgen Brahe, men han var Kongens Prioritetshaver, idet han havde forstrakt Kongen (Staten) med store Laan. Han var Kongens fuldtro Mand og maatte opfatte Peder Oxe som en Skalk.

Saa da han stod overfor Kravet om at skulle afsige Kendelse og godtage Fuldmagterne, valgte han at skyde Spørgsmaalet fra sig. Landsdommeren erklærede, at Sagen havde været for en højere Instans (Herredagen), hvorfor de Befuldmægtigede maatte henvende sig til Kongens Kansler.

Eskild Oxe forlangte dette skriftligt.

Landsdommeren afslog.

Herluf Trolle paastaar i sin Fremstilling, at han havde spurgt de Befuldmægtigede, om de vilde lide den Dom, der eventuelt maatte overgaa Peder Oxe.

Nej, de vilde kun føre hans Sag. De vilde høre Anklagepunkterne.

Herluf Trolle læste saa disse op.

Eskild Oxe og Jørgen Brahe erklærede: Vi maatte ikke faa Anklagen beskrevet af Herluf Trolle, der oplæste den „udi stor Il“.

De spredte Optegnelser giver trods alt et ganske levende Indtryk af, hvorledes det er gaaet til paa det gamle Tingsted, naar Stormænd

mødtes. De var ikke mindre stive og stædige end Nutids Stormænd — snarere mere.

De tre Herrer drog fra Ringsted med uforrettet Sag.

I December 1558 dømte saa Rigskansleren, at da Peder Oxen var dømt ved Rettertinget og rømt af Riget, saa skulde Herluf Trolle fortsætte Sagen.

Under Tronskiftet (Christian III til Frederik II) udviklede Begivenhederne sig. Peder Oxen mistede ved Dom sine store Gaarde i Syd- og Midtsjælland, selv færdedes han i Tyskland og Lothringen (hvor Christian II.s Datter Christine var Hertuginde), og der udvikler sig efterhaanden en politisk Roman med drastisk Forløb, der dog ikke vedkommer denne Skildring.

Otte Aar blev han i Landflygtighed — holdt ude af sine Modstandere, straffet derigennem for sine Fejlgreb, men intet Øjeblik i Tvivl om sin Dygtighed, og da de, der førte an herhjemme, var kørt fast, blev det Herremanden fra Ringsted Herred, der blev kaldt hjem og bragte Orden i det forvirrede Finansstyre under den nordiske Syvaarskrig. Vi skal høre lidt om dens Følger — ogsaa for den By, hvis Historie vi søger at give Billeder af.

DEN DØDSDØMTE LENSMAND, KIRKEBLYET OG BORGERNES KAMP

En Dag i Januar 1571 mødte tre værdige Mænd med Følge i Ringsted.

Det var Landsdommeren *Herluf Skave*, Abbed *Morten Pederssøn* i Sorø Kloster og Prior *Bertel Sørenssøn* i Antvorskov, der kom til Bys for højtideligt at indsætte *Ivar Bartholin* (Ivar Bertelsen) som Afløser af Abbed *Frands Anderssøn* i Ringsted Kloster. (Man ser, at de gamle katolske Klostertitler endnu bevares en Menneskealder efter Reformationen).

De Ringsted Borgere, der har tænkt over disse Ting — og det har sikkert ikke været helt faa, thi man véd, at Reformationen havde sat mange Tanker i Bevægelse i det jævne Folk —, maa have studset over denne Hændelse.

Thi Ivar Bertelsen var en for sin Tid ikke mindre omstridt Skik-

kelse end — for at nævne tilfældigt valgte Exempler — den saakaldte Harboøre-Præst og Arboe-Rasmussen har været det i vort Aarhundrede.

Reformationstiden var en barsk Tid. Og man maatte vide, at denne Ivar Bertelsen havde været ude for svære Sammenstød baade med gejstlig og verdslig Magt og gammel Sæd og Skik.

Han havde talt mønske Bønders Sag mod en haardhjertet udenlandsk Panthaver.

Han havde som Præst paa Møn nægtet at udtale Djævlbesværgelsen over det nydøbte Barn.

Han havde brudt gammel Skik af Arilds Tid ved at hæve sin Trolovelse med en agtbar Pige i Ribe og havde i sit Præstekald paa Møn, med hvilket fulgte en Præsteenke, der alt havde overlevet to Mænd, nægtet at tage Enken med paa Kaldet som sin Hustru, hvilket alt vakte Forargelse og havde samlet en Tordensky over hans da 35-aarige Hoved; selv om Folk i Almindelighed ikke vidste saa god Besked om alle disse Ting, som vi nu véd, saa har de vidst, at Tordenskyen havde udladet det frygtelige Lyn over hans Hoved, at han for Ulydighed mod gejstlige og verdslige Love var blevet *dømt til Døden*.

Ikke underligt om Ringstederne har følt Trang til at sunde sig ved Tanken om, at de skulde have et dødsdømt Overhoved.

Thi ganske vist udviste jo Figura, at Dødsdommen ikke var blevet udført. Og det vidste man vel nok i Forvejen. Men man vidste ogsaa, at Ivar Bertelsen havde siddet Aar og Dag som Livsfange i Sorø Kloster under den samme Abbed, der nu skulde være med at ophøre ham til en Værdighed, der næsten vilde svare til en Amtmands i vore Dage.

Noget maatte være gaaget ulige til. Men derom vidste man ikke saa god Besked. Ivar Bertelsen var nemlig kun blevet benaadet paa den Betingelse, at han skriftligt erkendte, at han havde fortjent evigt Fængsel, fordi han havde „fortørnet Gud og kgl. Majestæt“. Han skulde have været Døden vis, saafremt han forsøgte at flygte fra Sorø. Det havde voldt Besvær nok at faa ham til at underskrive — baade en Hofpræst og en Professor maatte staa bi. Men da man tilmed vilde have ham til at ægte sin fordums Trolovede, stod han fast i sin Protest. „Jeg begærer at være for mig og hun for sig,“ sagde han. Paa det Punkt veg han ikke.

Iøvrigt var han under sit Sorø-Ophold baade i sjælelig og legemlig Nød — sjælelig, fordi han bittert angrede sine Tilbagekaldelser, legemligt fordi han var saa yderlig fattig, at han selv maatte bøde sine Klæder. Alligevel fik denne stærke Aand Kraft til gennem talrige Skrifter, som han udarbejdede under en Brevvexling med sin Modstander, den lærde Niels Hemmingsen, at klare sit Syn paa aandelige Spørgsmaal.

Og saa var det, at *Frederik II* en Gang i Aaret 1570 paa en af sine mange Rejser mellem sit kære Antvorskov og København gjorde Ophold og overnattede paa Sorø Kloster. Dér mødte han Ivar Bertelsen personlig. Den lasede Magister og den mægtige Konge talte længe sammen. Om hvad? Om Sorøkirkeens rige historiske Minder, som Ivar Bertelsen havde foretaget indgaaende Undersøgelser af. Vel ogsaa om de større Spørgsmaal. Ivar Bertelsen fik den kgl. Naade — og en ny Klædning. Han trængte til begge Dele. Med den kgl. Naade fulgte Befalingsmandskabet paa den kgl. Gaard Ringsted Kloster.

Derfor saa de videlystne Ringstedborgere den dødsdømte Lensmand rykke ind paa det ærværdige Sted. De skulde snart faa ham at mærke. For det er klart, at en Herre, der slaas med Konge og Gejstlighed, ogsaa toppes med Borgere.

Allerede i Februar 1571 støder de sammen. Klosters Økonomi stod paa svage Fødder, og ved Gennemgang af Sagerne opdagede Hr. Ivar, at Ringsted-Borgerne svarede en efter hans Skøn utilstrækkelig Afgift af nogen Klosterjord, som de dyrkede (de saakaldte „Slader“, vistnok ud mod Kærehave).

Borgerne mener, de betaler nok, og det staar Sagen paa indtil hen i Juli Maaned 1571. Saa sker der „Oldingegang“. Det er en stor Historie: 12 Oldinge, d. v. s. ældre, erfarne Mænd, der véd Besked, maa ud paa Jorden, undersøge dens Dyrkningsværdi, lade den indskrive i Klosters Jordebog; Tienden skal deles mellem Kronen, Kirken og Præsten.

Tiende!, siger Ringstedborgerne. Ikke Tale om Tiende! Ordinansen holder Købstæder fri for Tiende!

Det varede ca. 2 Aar, før man fik en Afgørelse. Kancelliet besluttede i Foraaret 1573, at Borgerne vel skal betale Tiende af den af Kloster lejede Jord til Kirke og Præst, men Kongen giver Afkald paa sin Del.

Har Borgerne saaledes ikke strax faaet det bedste Indtryk af Ivar

Bertelsen, har han til Gengæld kunnet samles med dem i en udpræget Interesse for den ærværdige Kirke.

Da Ivar Bertelsen som et nyt Vidnesbyrd om den livligt blomstrende kgl. Naade ogsaa faar Sorø Kloster under sit Styre, og der derfor maa ansættes en „Befalingsmand“ paa Ringsted Kloster, *Bendt Gregersen*, faar Piben en anden Lyd.

Ivar Bertelsen havde været saa ivrig efter at brænde Sten til sin kære Kirkes Udbedring, at Kancelliet i 1575 maatte give ham Paalæg om at holde noget inde med Brændingen, da „Klostrets Skove er blevet meget ødelagte.“

Men næppe var Bendt Gregersen kommet til Sæde paa Ringsted Kloster, før Borgerne er efter ham — netop fordi han menes at vanslette deres Kirkes Interesser.

*   *   *

Kirken havde sit *Bly* — til Reparering af Tag og Taarn. Men i 1577 havde Bendt Gregersen udlaant dette Bly — „Udlaanet“s Karakter skildres ikke nærmere. Borgerne gaar til Kongen med Klage over det forsvundne Bly, og de har aabenbart maattet banke paa mere end én Gang. For Kongen er godt gnaven — efter Kancelliets Fremstilling. „*Kongen vil være fri for videre Overløb*,“ hedder det.

Men Borgerne sejrede — i hvert Fald paa Papiret! Bendt Gregersen faar Paalæg om at *skaffe Erstatning* for det udlaante Bly. Det tog Tid — se det følgende.

En stor Triumf fik Borgerskabet over Befalingsmanden. Thi det befaledes, at der skulde ansættes *en Foged* (Forvalter) under Befalingsmanden, og da Foged og Befalingsmand naturligvis kom i Klammeri, rykkede selve den almægtige Rentemester *Christopher Valkendorf* en skønne Dag ind paa Ringsted Kloster for at undersøge om Fogdens Klage over, at Bendt havde ført allehaande Ting bort fra Klostret, var berettiget, ligesom det skulde fastslaas, om Fogdens Paastand: „at der ikke var handlet saa trofast mod Kongen, som det burde sig“ kunde staa for Prøve.

Prøven synes at være faldet ud til den uheldige Side; thi den 28. Juli

1580 maatte Bendt Gregersen fortrække fra Ringsted, og Ivar Bertelsen overtog atter Styret.

Det ser virkelig ud, som det er det brave Borgerskab i Ringsted, der har detroniseret Kronens Tillidsmand. Og der synes en vis Sammenhæng mellem dette og en Henvendelse fra Borgmester og Raad til Kongen et Par Aar efter.

De har anmodet om nogen Jord frit eller som Vederlag for *deres Tjeneste og Besvær*, og Kancelliet — paa Kongens Vegne — svarer (1585) baade morsomt og diplomatisk, at Kongen ikke véd, hvad han vil give dem, „*hvis* han skulde blive til Sinds at unde dem noget udover, hvad deres Formænd har haft;“ men Sagen skal overvejes.

Hvad Overvejelserne førte til, véd man ikke. Men ganske snurrigt er det at lægge Mærke til, at Sagen om *Kirkeblyet*, der synes at have faaet den af Borgerskabet ønskede Løsning, endnu 12 Aar senere ikke er bragt til Afslutning.

Da er den omstridte Bendt Gregersen blevet Lensmand paa Roskildegaard. Og den 20. Marts 1592 faar han „*paa Ringsted Borgeres Besværing*“ fornyet Paabud om at skaffe tilbage nogle Skippund Bly, som han har laant af Ringsted Kirke. Om *det* hjalp, melder Historien intet om.

Men hele Sagen, der har staaet paa i ca. 15 Aar, er et forbløffende Vidnesbyrd om Sejgheden i borgerlig Selvhævdelse paa et ideelt Omraade i Kampen mod en kongelig Ombudsmand.

— — —
Vi er med Aarstallet 1592 kommet langt paa den anden Side af den kronologiske Orden.

Sine sidste tre Aar (1580—83) synes Ivar Bertelsen at have boet i Ringsted. Han var en Mand paa godt et halvt Hundrede Aar (født i Middelfart som Søn af en Fisker).

Kort efter sin Oprejsning havde han (25. Juli 1573) ægtet en Dame fra Fyn, Else Mule, Datter af Hans Mule til Nislevgaard. Han døde den 25. September 1583.

Kirkens Taarn i den nuværende Skikkelse (ikke Spiret) er Ivar Bertelsens Værk. Han kom selv til at hvile i Kirken, som den latinske Indskrift (P. Severinsens Oversættelse) siger:

Ommo bag Fortidens hellige Grave og Rester,
 dér har og Ivar sin Grav, Asken sit blivende Sted.
 Thi som af Fortidens Grave han drog deres Navne for Lyset,
 og som han hjalp dem til Glans nu mellem levende Mænd,
 saa fra navnkundige Grave, der ogsaa sig lægger en Ære
 om den Urne, som har Resterne af ham i Gem.

Og videre:

Alle betrodde Hverv han røgted med anstrengt Iver,
 Troskab og Redelighed ingensinde han brød.

Ogsaa hans Ligsten har været i Kirken ved Slutningen af 1800-Aarene. Den menes sat af hans Børn. Dens Rester staar nu ud mod Muren til de Mahlerske Huse. De burde skaanes, eventuelt opbevares i Museumskapellet.

HAUFLEBERGS FÆLLED OG KORNBROEN

Da de værdige Borgere af Ringsted havde fulgt deres strænge Befalingsmand, Ivar Bertelsen, til hans sidste „Lejersted“ i Ringsted Kirke, maatte de atter i bogstavelig Forstand vende tilbage til Jorden. Jorden omgav dem paa alle Sider. Af Jorden skulde de leve Folk og Fæ, Unge og Gamle. Men de ude i Benløse skulde ogsaa leve af Jorden, og det gik ikke bedre for 350 Aar siden end nu tildags. Den ene pukede paa den andens Ret.

Fra gammel Tid havde Ringstederne en Græsningsret baade ved den nuværende Hagelbjerggaard, som ikke eksisterede den Gang, og i Benløse Fælled.

„Hauflebergs Fælled“ kaldes den Jord med Græsset paa. Men Benløserne vilde ogsaa græsse deres Kvæg dér.

Begge Parter forfægtede deres Ret for Kgl. Majestæts Kancelli.

Der nævnes i denne Strid en gammel Lokalitet „Kornbroen“, som det ikke har været mulig at identificere. Det er Borgerne Nordenfor denne „Kornbro“, der har denne Græsningsret. Kongen giver dem Medhold saavidt, at hver Borger maa græsse sine Malkekøer og Faar samt to Heste eller Øg paa det angivne Sted, dog kun „naar de staar for en hel Vogn i Byens Tynge“. Med denne sidste Bemærkning sigtes til den Forpligtelse, som Byen havde til at deltage i Befordringen af

kongelige Førsler over Sjælland. Det er det første talende Vidnesbyrd om den gamle Vognmandsby.

DEN SIDSTE HYLDING I RINGSTED

Den store Begivenhed i disse Aar *er den sidste Kongehylding paa Ringsted Landsting* — altsaa en sidste Tilkendegivelse af, at nu oprinder nye politiske Tider. Den sidste flortynde Rest af folkelig Medvirken i Styret forsvinder.

Hyldingen fandt Sted den 8. Juli 1584, altsaa for 350 Aar siden og 4 Aar før Frederik den Andens Død.

Allerede 1580 var den da 3-aarige Prins Christian (den Fjerde) paa Herredagen i Odense blevet valgt til Tronfølger i Danmark. Det er da en Hensyntagen til den gamle Tradition, naar der foregaar Hylding paa de gamle Hyldingssteder. Oprindeligt var det Meningen, at Hyldingstribunen skulde være rejst paa en Mark overfor Klostret; men denne Beslutning blev senere ændret saaledes, at „Pallatzet“ (Tribunen) rejstes paa Pladsen nær Tingstenene; Bebyggelsen ved Torvet var den Gang noget anderledes end senere i Tiden.

„Pallatzet“ var af Fyrretræ, overalt betrukket med rødt Klæde, og Trappen til det saa bred, at 4 Mand kunde gaa ved Siden af hinanden derop.

Paa „Pallatzet“ tog Kongen og „den unge Herre“ (Prinsen, der nu var 7 Aar) Sæde. Kongen og hans Mænd kom fra Klostret, hvor de havde boet, og den kongelige Sekretær, *Absalon Juul* til Meilgaard, udraabte, at alle skulde sværge Hyldest. Frem gik nu Landsdelens udvalgte Mænd: Herremænd, Prælater, Kanniker og Klerke af Roskilde Kapitel, Sjællands Biskop, Professorer ved Københavns Universitet, 4 Herredsprovster, Borgmestre af København, Borgmestre og Raadmænd fra Købstæderne og flere, og alle lovede med oprakte Fingre og Knæfald den nye Kong Christian „Troskab, Huldskab og Mandskab og det foruden al Argelist“.

Bagefter forlystede den menige Almue sig med et drabeligt Slagsmaal om det røde Klæde, der dækkede Tribunen.

Der var jo altid Liv og Lystighed i den Herre Kongens Følge. Og Glæden blev saa meget større, saa som Naturen ogsaa viste Kongen

og den udvalgte Konge sin særlige Gunst. Det havde — fortæller en Forfatter i Ny kirkehistoriske Samlinger IV — i al den forudgaaende Sommertid været en voldsom Hede og en gennemtrængende Tørke, saa det saa ud til, at Jordens Grøde var i Fare. Men netop som Kongen med Prinsen og Følget var gaaet ned af Tribunen og begav sig ind i Klosters Haller for at vederkvæge sig, faldt der en saa vældig Regn, at man næppe nogensinde havde kendt den voldsommere og rigeligere. Det blev taget som et godt Varsel.

Mange Gange havde Frederik den Anden paa sine Rejser gennem Landet gjort Holdt i Ringsted, boende paa Klostret, hvis Bygninger stadig forbedredes. Man kan følge hans Rute paa Dateringen af Kongebrevene.

BORGERE OG KONGE

En Gang imellem nappede Ringstederne sig en beskeden Fordel af den kgl. Nærværelse. Saaledes maa Borgmester og Raad have været hos ham en Majdag i 1578 under hans Ophold paa Klostret; thi dateret „Ringsted Kloster den 22. Maj 1578“ udstedes der et kgl. aabent Brev, der giver Byen al Tolden af Markederne i Byen i 2 Aar til Raadhusets Forbedring.

Der havde i det Hele i de Aar i 1570'erne — efter den nordiske Syvaarskrigs Afslutning — udfoldet sig en stor Interesse for Fremme af det almindelige Velvære og for at genoprette, hvad der var forsømt ved de offentlige Bygninger. F. Ex. i den ene Maaned af 1572 (April) var der givet Paalæg til Abbed *Morthen Pederssen* i Sorø om at faa sendt 30,000 „Vingsten“ og 10 Læster (d. e. 180 Tdr.) Kalk til Ringsted Kloster for at faa genopbygget et Hus, der var faldet ned, og faa andre istandsatte. Og i den næste Maaned (Maj) blev der bevilget 834 Tylter „Deler“ (vistnok udsavede Bjælker) og 12,000 Lægter fra Norge; Tømmeret skulde hentes i Køge.

EN HERRELØS ARV

En herreløs Arv kom i dette Tidsafsnit Kirken til Gode. Ringsteds Borgmester, *Hans Mortensen*, var død omkring 1577. Der var ingen hjemlige Arvinger, men derimod synes Borgmesteren at have haft

Arvinger i Skotland. I hvert Fald tilbød en Mand i Næstved, *Robert Stiurt*, at prøve paa at tilforhandle sig Arveretten af de skotske Arvinger. En Kancelliskrivelse tillod under 10. August 1577 Robert Stiurt at faa Arven, hvis han kunde bevise, at den tilkom ham. Han fik endog forskudsvis udbetalt 50 Daler. Men Bevisførelsen synes glippet. Thi i en Kancelliskrivelse af 20. November 1577 hedder det, at der ikke har meldt sig Arvinger efter Hans Mortensen, hvorfor Arven maa anvendes til Klosterkirkens Istandsættelse. Det tilføjes udtrykkeligt, at Robert Stiurt maa beholde de udbetalte 50 Daler.

Saaledes væves Begivenhederne stadig ind i hinanden. Alt hvad der angik Klostret, berørte den lille By.

ET 350 AARS JUBILÆUM

Jeg har gennem ca. 20 sammenhængende og dog af hinanden uafhængige Artikler^o) skildret det ældste Ringsteds Historie — lokalt og i Forbindelse med Rigshistorien.

Thi det er jo det ejendommelige ved denne By, der er saa ny af Udseende og ikke rummer andre ældgamle Bygværker end Kirken, der oprindeligt har ligget udenfor Byen, at den er en af Rigets 6 allerældste Byer. Mindst 1000 Aar har den paa Ryggen. Ind i dens Tilværelse har dens Betydning som Hyldingssted og Sjællændernes centrale Samlingssted spillet en Rolle, saaledes at vi Gang paa Gang hører Navnet tone — enten knyttet til *Tingstedet* eller til *Kirken*.

Netop i Aar (1934) er der forløbet 350 Aar, siden der blev Tavshed om Tingstedet i dets gamle folkelig-politiske Betydning. Det er ved den Tid, da den danske Bonde har tabt sin sidste Rest af rigspolitisk Indflydelse. Tingstedet havde til den Tid været aabent — dog selvfølgelig saaledes at forstaa, at i vort ugæstmilde Klima har adskillige Tingsforhandlinger maattet føres under Tag.

Men fra 1584 ophørte det aabne Tingsted at existere.

Sandsynligvis hænger dette — foruden med Tidens Tankegang — ogsaa sammen med en Udvikling af Byens *Ydre*, der atter skal ses i Sammenhæng med den store Ændring, der indtræder, da Ringsted

^o) jfr. Forordet.

Kloster med dets Kirke fra at være et eksklusivt Munkebo med særligt Styresæt efter Reformationen inddrages under *Kronen*, eller som vi nu vilde sige: *Staten*.

Nu faldt mange gamle Skranker. Byen, der utvivlsomt forlængst havde forskudt sig mod Vest hen omkring Tingpladsen, fik yderligere Skub i denne Retning, nu da *Kirken* blev Sognekirke og blev en Del af *Byens* eget Liv.

Dette skete i Aaret 1571. Den gamle St. Hans Kirkes Kirkestole og indre Prydelser blev ført op i St. Bendts Kirke. Ved at Klosterkirken blev Sognekirke knyttedes der en stærkere Forbindelse mellem Byen og Kirken end nogensinde tidligere. Store Istandsættelser ved Kirken var fornødne. Saaledes maatte i 1582 samtlige Sjællands Landsbykirker yde en halv Daler til Kirken i Ringsted af hver 24 Skpr. Korn, som paagældende Kirke havde i Indtægt.

Omtrent samtidig dermed sker den store Forandring m. H. t. Tinget.

Den 22. September 1584 planlægges i et Kongebrev en meget betydningfuld Udvidelse eller Omdannelse af St. Bendts Kirkes nordre Korsfløj. Dette Kongebrevs Ordlyd er følgende (omskrevet paa Nutidsdansk):

„Vi Frederik den Anden etc. Gør vitterligt for alle, at eftersom Vi erfarer, at her til Dags ikke har været noget bestemt Domhus i vor Købstad Ringsted, hvori Landsting kunde holdes, da har vi nu af særlig Gunst og Naade, vore kære tro Undersaatter her i vort Land Sjælland til Gode, anset det for godt, bevilget og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev bevilger og tillader, at det nordre Kapel ved Ringsted Kirke skal tilforordnes og altid herefter være og blive et Domhus, og der sammesteds (skal) søges, holdes og forhandles Landsting af vore Undersaatter her i Sjælland, hvorefter sig alle og enhver kunde vide og forholde.

København, den 22. September 1584.“

— Kongebrevet bruger i Datidsdansk Udtrykket, at der ikke har været „*nogen wisz Domhusz*“, hvoraf det synes at fremgaa, at Lands-tinget allerede da har været holdt under Tag ved visse Lejligheder.

Senere følges denne Kongeskrivelse af et almindeligt Paabud om, at alle *Ting* (Herreds- og Byting) skal holdes i Hus.

Paa Billeder af St. Bendts Kirke før dens Brand i 1806 ser man tydeligt det i 1584 opførte Domhus. Det var bygget ud i Firkant over den Plads, hvor de to smaa Rundkapeller er opført. Antagelig er de to Kapeller blevet nedbrudt paa den Tid. Deres Grundsten fandt Prof. Storck først omkring Aar 1900, da gammelt Murværk og Affald blev gravet af til en betydelig Dybde. Derefter kunde han opføre dem paany, og nu ved Kirkens Frilæggelse ser man rigtigt, hvor smukt de passer i Kirkens hele Østfacade.

Det i 1584 opførte Domhus var ingen Skønhedsaaftenbaring.

Nordfløjens Østtag førtes helt ned over Udbygningen. Indgangen til Tingsalen var i den nordre Gavl, Side om Side med Kirkens nuværende Indgang i nordre Korsfløj.

Her holdtes Landsting i 220 Aar — fra 1585 til 1805. Overdelen brændte af Tinghuset ved Kirkens Brand i 1806. Domhuset nedreves. Først ved Restaureringen af Kirken i Begyndelsen af dette Hundredaar fandt man, som sagt, Grundridset af de runde Sidekapeller, der var nedrevet i 1584 og nu genopførtes af Prof. Storck.

Omkring det Tidspunkt 1584, vi her dvæler ved, har der da været Travlhed ved Kirken. Domhuset har rejst sig. Og Tingpladsen har ogsaa kunnet inddrages under Bebyggelsen.

KONG FREDERIK RIDER —

Den sidste danske Folkeviser fortæller om Kong Frederik II.

„Kong Frederik rider i Ditmarsken ind
med højen Hat og Rosenkind.“

„Kong Frederik han sidder paa Koldinghus
med Riddere og Svende han drikke god Rus.“

Det har været Danmarks Renæssancetid paa godt og ondt de 29 Aar fra 1559 til 1588.

De har afrundet Rigspolitiken mod Syd med Erobringen af Landet til Elben, de har sprængt de sidste Muligheder for et „treenigt“ Norden (den nordiske Syvaarskrig), de har fæstnet den oldenborgske Linie

(Hertugfløjen) paa Danmarks Trone, de har bremset den indre religiøse Strid, de har fremmet den økonomiske Udvikling — Danmark er Østersøens Herre. Syd for Østersøen er kun Smaafyrster.

Kong Frederik rider fra Haderslev mod København i den barske Vaar 1588.

Han naar til Antvorskov Slot. Der bliver han syg. Dér segner han i Døden Skærtorsdag den 4. April 1588. Endnu en Mand i sin bedste Alder, 54 Aar gammel, tilsyneladende stærk og frisk er han undergravet indefra af mangan „god Rus“.

Over halvanden Maaned staar den kongelige Herre Lig i Antvorskov, inden han den 24. Maj meget højtideligt føres til Roskilde.

En Vaaraften, mens Lys og Skygge brydes, gaar Kongens Tog da for sidste Gang gennem Ringsted — den By, til hvilken senere hen Mindet om hans Ungdomselskede, Anna Hardenberg, knyttes.

I den aarle Vaarmorgen havde der samlet sig et mægtigt Følge i Antvorskov rummelige Klostergaard, nu Slotsgaard. Paa en Ligvogn, forspændt 8 sorttilhullede Heste, blev den kongelige Ligkiste anbragt. Foran Ligvognen gik alle Præster, Skolemestre og Peblinger (Skoleelever) fra Lenet. De sang Reformationstidens Salmer. Efter dem fulgte Kongens personlige Tjenere („Hofsinderne“) tre og tre Side om Side, Herolder med sorte Stave, Staldmestre med Kongens Heste ført af Svende og Dreng.

Saa fulgte Ligvognen og umiddelbart efter den fulgte Dronningens Kareth, de kongelige Børn, den udvalgte Konge, Rigsraadet, Hofmesterinden, Dronningens Jomfruer, Lensmændene, Adelen og andre af Rigets Undersaatter, Rigsraadets og Adelens Fruer og Jomfruer i lange Sørge- dragter, sluttelig Rigsraadets og Adelens Svende, alle til Hest, 1000 — Tusinde — Heste!

Det var en Vaardag med en frisk nordlig Vind, der fejede den danske Himmel ren og heldigvis paa de største Strækninger af den fire Mil lange Vej fra Slagelse til Ringsted førte Støvet af de uhyre Skarers Trav ind over Markerne, hvor Bønderne samlede sig udenfor Landsbyerne, som man passerede.

Fra Kirketaarn til Kirketaarn lød Klokkernes vemodige Toner, fra Sorø Klosterkirke, fra Bjernede, som Toget passerede, længere borte lød Slaglille Kirke.

De nedadvendte Hellebarder og de sænkede Sværd slog Lyn i Solskinnet.

Time efter Time havde det mægtige Tog bevæget sig gennem det sjællandske Land. Solen sank bag Skovene i Vest, og Skumringen begyndte at falde, da man fra de høje Bakkedrag Vest for Ringsted saa Ringstedkirken med det lave Taarn løfte sig over Munkehaves knudrede Ege. Sagtelig bruser Vandet over Bundstokken i Have Møllens Goldsluse; thi Møllehjulet er standset.

Pludselig bryder ny Salmesang gennem Bruset af rumlende Vogne, klaprende Hove, knirkende Lædertøj og raslende Vaaben. Det er Præster, Skolemestre og Peblinger fra Ringsted og Lenet dér, der gaar Toget i Møde og indordner sig i dets Spids. Nu gaar det gennem Munkehave over det sidste Bakkedrag op mod Kirken, hvis tunge Murmasser fortøner sig i Virvaret af det omgivende Kloster og dettes Avlsbygninger. Mellem et Mylder af Tilskuere bevæger Toget sig ind i Kirken; 30 Fakler rejses om en Forhøjning i Koret, hvor Kisten anbringes.

— — —
Store Forberedelser var truffet til at modtage de kongelige Gæster paa Klostret.

Den 2. Maj havde saaledes *Niels Kaas* (Regeringsraadets Formand) fra Antvorskov sendt Brev til de værdige Damer af Adelen Birgitte Bille og Litsabeth Galde om i Dagene omkring Kongens Begravelse at begive sig til Ringsted Kloster for „med Duge at omdrage de Kamre, hvori Dronningen og de unge Frøkener skal bo“. Men kun de Fornemste kom i Hus her. De fleste maatte søge sig Husly i Byen, hvor Lejlighed gaves, og Provianteringsspørgsmaalet har sikkert voldt stort Besvær.

Som Troels-Lund (hvis Skildring i „Historiske Fortællinger“ er lagt til Grund for det foranstaaende) skriver: „Selv hænglede Kvinder i lange Sørgekaaber og Adelsmænd med Flor bag af Hatten maatte vistnok den Nat tage til Takke med en fattig Bid Brød, en mundvaad Kande Øl og en Stald eller et Stænge til Leje. Mængden fik lejret sig i det Fri med Udsigt til den oplyste St. Bendts Kirke. Paa faa Udvalgte nær sørgede de alle næste Dagen ikke blot med Sind og Klæder, men med Aasyn og Hænder tillige.“

Næste Dag var Opbrudets Forvirring over Byen, da Toget bevægede sig gennem „Strædet“ ud ad Benløse ad Roskilde til.

Kong Frederik rider — ikke mere.

ATTER STORPOLITIK PAA RINGSTED LANDSTING

Forøvrigt skulde dette begivenhedsrige Aar ikke løbe ud, uden at der endnu en Gang stod Gny paa Ringsted Landsting om en Sag, som var af højpolitisk Natur, samtidig med, at den ved hele sin Karakter var personlig pinlig for Mænd af de førende Slægter. Det var den sidste Udløber af en gammel udenrigspolitisk Affære, der ikke skal skildres i Enkeltheder her. Under Frederik den Anden var *Jacob Ulfeldt* til Bavelse og Selsø sendt som overordentlig Gesandt til Czarhofet i Moskva for at faa den gunstigst mulige Ordning med Hensyn til Danmarks Besiddelser Øst for Østersøen (i Estland og Kurland samt Øsel). Sendefærden havde faaet et saa uheldigt Forløb, at Rigsraadet havde fundet sig foranlediget til at udstøde Jacob Ulfeldt af Raadet. Ulfeldt følte dette som en stor Forurettelse, og da Kongen nu var død, og hans gamle Fæller under Christian den Fjerdes Mindreaarighed op-højedes til Regeringsraader (Regentskab), medens han selv maatte leve fjernt fra de politiske Tildragelsers Centrum, rejste han en ny voldsom Strid om den Forurettelse, der var overgaaet ham, truede med Offentliggørelse af den Beretning, han havde udarbejdet om sin Gesandtskabsrejse, havde ved et Møde i Roskilde et voldsomt Sammenstød med Regeringsraaderne, der afsparerede hans Angreb med kølig Overlegenhed og, efter at have gjort sig bekendt med hans Skrift, indstævnedede ham til Landstinget i Ringsted i Eftersommeren 1588. Troels-Lund, hvis Fremstilling er lagt til Grund for denne kortfattede Redegørelse, skriver i sin almindelige Karakteristik af Tinget, at der var altid en hel Del Folk samlede, Interesserede og Nysgerrige, og her kunde Ulfeldt faa Svar paa sine Klager. Den Mand, der gav Ulfeldt Svar, blev Historikeren *Arild Huitfeldt*, der fra Dommersædet i Landstingssalen i St. Bendts Kirke lod Ulfeldt vide, at man ikke vilde finde sig i, at der rettedes offentlige Anklager mod den afdøde Konge. Hvis Ulfeldt vilde prøve at retfærdiggøre sig, var det ikke nok, at man kendte *hans* Mening; man skulde kende baade hans Instrux til Moskva-

Sendelsen og den Overenskomst, der viste, hvorledes han havde røgtet sit Hverv. Dette offentlige Svar har gjort et stærkt Indtryk. Ulfeldt selv forsøgte ikke at faa Ordet paa Tinget; han skrev senere et nyt Brev, men dette var hverken rent Forsvar eller Tilbagetog. Dette slog de drevne Politikere i Regeringssædet ned paa og erklærede, at naar man ikke kunde udtrykke sig tydeligere, var det bedre at tie. Ulfeldt valgte det sidste.

EMBEDSMÆND I RESTANCE

Som i Livet saa i Historien, der genspejler Livet, vexler det Store med det Smaa.

I December 1593 er det galt med Byens Skat, som ikke er blevet indbetalt. Arvingerne efter den afdøde Byfoged *Jens Lauridsen* rykkes af Kancelliet for 2 Aars Regnskaber, der endda er 20 Aar gamle.

Aaret efter er det galt med Byfoged *Claus Pedersens* Regnskabsaf-læggelse. Da Claus Pedersen i 1597 nævnes som *forhenværende* Byfoged med en Restance paa 24 Daler 1 Skilling lybsk, er der aabenbart hændt ham noget mindre behageligt.

Men hvad hjalp det?

Den ny Byfoged *Laurids Jensen* staar allerede kort efter til Restance med 2 Aars Regnskab.

Med *Herredsfogden* i Ringsted Herred, *Peder Ibsen*, er det ikke stort bedre; skønt han, fordi han i Embeds Medfør maa „forsømme sin egen Næring“, har faaet 1 Skp. Korn aarlig af hver af Kronens Bønder i Herredet, er han dog i 1599 kommet i Restance og maa rykkes.

1597 gives der Paabud om, at Lensmanden paa Ringsted Kloster skal paase, at *Borgerne i Ringsted holder Vaaben og Væрге* hver efter sin Formue (d. e. Evne).

DA BYENS STALDE SKULDE FORBEDRES

Samme Aar er det, at Christian den Fjerde skal holde Bryllup med Anne Cathrine af Brandenburg. Dette har bl. a. to Følger for Ringsted Borgere. For det første faar de Aaret forud (1596) Paalæg gennem Borgmester og Raad om at *bygge og istandsætte Staldene i Byen*, saa de kunde være færdige, naar de fremmede Herrer (antagelig Gæ-

ster til Brylluppet) med deres Heste kommer dér paa Rejsen gennem Sjælland. Og endvidere nævnes det, at blandt de 20 udenbys Kokke, der skal gøre Tjeneste ved Kongens „Bilager“ (Bryllup) er ogsaa *Jens Kok* fra Ringsted. Og endelig skal muligvis en Bekendtgørelse, der i 1596 læstes paa Ringsted Byting ses som et Led i Bryllupsforberedelserne; i denne Bekendtgørelse forbydes det nemlig alle Klejnsmede at „lave Nøgler til de Led og Porte, som findes paa den ny Vej mellem Antvorskov Slot og Ringsted Kloster,“ sikkert en Foranstaltning, der skulde sikre den nævnte Vej mod at blive opkøbt i Vintertiden.

EN KONGELIG RØFFEL

Endelig er der *en kongelig Røffel* til Borgmester og Raad, idet de — hedder det i et Kongebrev af 2. Juni — „har dristet sig til at oppebære *Markedstolden i Ringsted* uden at gøre rigtig Besked eller Regnskab derfor.“ Desaaarsag skal de med det Allerførste enten selv møde hos Kongen eller sende deres Befuldmægtigede til ham med de kgl. Breve, som de har paa at oppebære Markedstolden; „de maa herefter ikke befatte sig med den“. For at give Befalingen mere Eftertryk er der sendt en lignende Skrivelse til Kongens Tillidsmand, Byfogden, i Ringsted. Og fra den Dag maatte Ringsted formentlig atter aflevere sin Markedstold til den kongelige Kasse.

DA SVINESNIDEREN VAR I HOFDRAGT

Store Rigdomme vedblev at strømme ind til Kloret, ogsaa efter at det var kommet i Kongens Eje. Landgilden, Afgiften af Bøndergodset, 3800 Tdr. forskelligt Korn, 20 Tdr. Smør, 14 Køer, 58 Svin, 207 Faar og Lam, 175 Gæs, 631 Høns og 180 Tdr. Trækul aarligt foruden en Pengeafgift. Klorets Folkehold — lige fra Fogden til Korpræsten, Hørerer, Kordegnen og Mælkedejen (Mejersken) udgjorde 33 Mennesker. Det gav Forretning i Byen. Af Arthur G. Hassøs Uddrag af Lensregnskaberne i „Ringsted Købstads Historie“ ses det, at de Næringsdrivende har haft en god Indtægt af Klorets Tjenestemænd og Tyende.

Svinesnideren, en Slags „Hofdyrlæge“ af ukendt Grad, der bar „sædvanlig Hofklædning“, boede i Byen, men oppebar sin Indtægt af Kloret. Landstingskriveren, der er en af Tingets Embedsmænd,

oppebærer sin Løn gennem Dyrkning af et Stykke af Byens Jord, og bor i en Gaard i Ringsted, Øst for Klostret nærved Kirken. Den 10. Maj 1506 lejer Raadmand *Poul Olufsen*, altsaa en af Byens Ombudsmænd, af Klostret en Grund „næst Østen op til Klostrrets Kaalhave, 83 Al. lang fra Syd til Nord, 23 Al. bred i Nordøst fra Øst og i Vest og Syd *ud til Gaden* 28 Al. og 1 Kvarter bred.“ Betegnelsen tyder paa, at Talen er om en Grund, der har ligget i Omraadet, hvor „Børsen“ nu ligger.

DE GAMLE, DER ÆDER KONGENS MAD

Og fra Klostret kommer de stavrende ind til Byens Værtshuse de Gamle, som æder Kongens Brød paa Klostret efter vel tilendebragt Færd i Kongens Tjeneste. Der er *Lauritz Fynbo*, Bøsseskytte (Artillerist), der slittigt har ladet sig bruge til Skibs mod Rigets Fjender og er blevet saaret tre Gange, saa han nu ikke kan bruges mere. Der er *Jens Sørensen*, som „lemlæstet af Rigets Fjender“ skal have sin Næring af Klostret. Der er i Syvnaarskrigen de svenske Fanger *Hans Torstensson* og *Lasse Skriver*. Der er *Jost Smed*, Kongens Tjener, der formedelst Alder og Skrøbelighed skal have Underhold. Der er *Hans v. Heidelberg*, tidligere i Kongens Stald, senere Skovrider i Hald Skov, „slaaet med Popelsi“ (d. e. Appoplexi), han faar Underhold i Klostret; der er *Christoffer Sadelmager*, som er blevet blind i Kongens Tjeneste, og der er *Søren Jæger*, der har tjent Kongen andet Steds og endnu er saa rask en Mand, at han kan beride Kongens Skove for at værne dem mod Krybskytter; med ham tog det en sørgelig Ende; thi han blev skudt af Krybskytter ved Bedsted. Lejlighedsvis faar vi at vide, at der ikke i Ringsted var nogen „Sejermager“ (Urmager), i hvert Fald ikke nogen, som man har kunnet betro Klostrrets, det vil sige Kirkens Taarnur, hvorfor et Kongebrev i 1586 beskikker Borger i Odense, *Hans Madsen*, som kgl. Sejermager, idet han skal holde „de store Sejerværker“, d. v. s. Taarnurene, paa 10 Gaarde, deriblandt Ringsted Kloster, i Orden. Omtrent samtidig faar tidligere Skriver i Ringsted Kloster, *Christoffer v. Meissen* — efter Navnet at dømme: en Tysker — Slanerupgaard (det nuværende Slangerupgaard) i Forleining mod sædvanlig Afgift og Tyngde og mod, at han skaffer gode

renlige Værelser til Kongen, hvis hans Vej skulde falde der forbi, og han skulde faa Lyst til at tage ind dér *til et Maaltid Mad*." Et i sig selv morsomt Udtryk — og samtidig et Fingerpeg om, at Vejretningen i hin Tid ikke har behøvet at gaa uden om en for sin Tid saa afsides liggende Gaard som Slangerupgaard.

Om det direkte Samarbejde mellem Kloster og By hører man i en Kancelliskrivelse fra 1587, da Skriveren i Ringsted Kloster, *Christoffer Sørensen*, af Klostret fik et Stykke Jord og Eng, som hans Enke, da han døde, bad om at maatte beholde, hvilket Kongen gav Tilladelse til, saalænge der ikke var Jord ledig af Byens Jord; naar dette skete, skulde Lensmanden hjælpe hende til at faa Jord dér og lægge det andet ind under Klostret. Man ser, at Kongen (Staten) nøje vaagede over sin Jord . . . .

Saaledes er det i Slutningen af 1500-Aarene — det store Aarhundrede —: „Klostret“ her og „Klostret“ der — en bevægende Faktor i den lille Bys Liv, et stadigt Emne . . . .

GÆSTERI

To Aar efter Frederik II.s Død er Sorgen forlængst slukt. Klostret har faaet Besøg af en af sin Tids omdragende Eventyrere, en Studiosus *Michael Franck*, hvis Optegnelser er draget frem fra et Byarkiv i Zittau helt nede ved den tysk-czekoslovakiske Grænse (af den utrættelige Forsker Troels-Lund). Michael Franck er kommet hertil over Rostock, anbefalet af en Mester Henrich Kilian, der er god Ven med Befalingsmanden paa Klostret, *Johan Knoppert*. Han bliver vel modtaget og giver et livligt Billede af, hvad han har set. „En vældig Køren til og fra har der været, saaledes at næppe nogen Dag er gaaet hen, uden at der er kommet fremmede Folk til.“ En Junimorgen i 1590 kommer den 13-aarige Konge (Kristian den Fjerde) til Klostret med 5 Vogne, 20 Ryttere og 2 Trompetere. En lang Yngling, klædt i sort Fløjlsdragt, træder først ud af Vognen; det er Kongen. Senere tumler han sig med sine Hunde i Klostrets Have. Da Kongen Dagen efter i al Stillehed er rejst videre, faar de faste Beboere en gunstig Lejlighed til at forlyste sig i „en skøn og lystig lille Skov“ med „Boldspil, Labyrinthgang og andre danske Lege“. Et *Rettersted* og en Galge i Skoven

forstyrrer ikke den gode Stemning. Bemærkningen om Retterstedet og Galgen tyder paa, at dette har ligget paa det høje, den Gang tildels skovdækkede Terræn Vest for Ringsted (nuv. ny Klostergaards Mark). Fra andre Tidsafsnit er der nævnt Rettersteder mellem Ringsted og Benløse og paa Kæmpehøjen ved Lilleaaen Syd for Ringsted (se Side 37).

Det sidste Aar Johan Knoppert sidder paa Klostret, faar man en Forestilling om Fortæringens Omfang, idet der ydes ham Godtgørelse af Statskassen for 4 Amer (vistnok ca. 3700 Potter) Rhinskvin og 2 Læster (d. e. 4 Tønder) Rostockerøl, som „er medgaaet til Rigets Adel, der har gæstet Klostret.“ Aabenbart er det dog ogsaa — skønt der intet forlyder om, hvor lang Tid Fortæringen har strakt sig over — blevet Statskassen for meget; thi i en Kancelliskrivelse af 11. Maj 1592 hedder det, at naar nogen af Adelen kommer forbi Ringsted Kloster, „skal der ydes dem Hus, Mad og Danskøl for en Nats Tid, men ikke længere.“ Man ser, at her er baade den rhinske Vin og det Rostockerøl strøget af Bevillingen.

I det hele taget har alt dette Rejsevæsen stadig været dem til Besvær, der ikke direkte kunde tage mod Betaling. Saaledes fik Byens Borgmester, *Jørgen Skriver*, den 14. Februar 1590 udlagt et Stykke Jord til sin Indtægt, fordi han „stadig besværes af Kongens Folk, der rejser gennem Byen“, og 2 Aar efter udstedes der en Befaling, at Beboerne skal have Betaling for, hvad *Hertugen af Holstens* Folk har fortæret hos dem.

Endvidere ydes der en Bevilling til „Postvognssvendene“; disse søger nemlig deres Fortæring hos *Borgerne* i Ringsted, og den maa de betale for. Men da Klostret har Underholdspligten, godtgøres denne. Saaledes faar *Borgerne* en noget større Sikkerhed for, at Postvognssvendene ikke løber fra Regningen.

TO BORGERNAVNE

Omtrent paa samme Tid træder et borgerligt Navn fra Ringsted frem i en af Kancelliets Skrivelser. Sagens nærmere Omstændigheder kan ikke belyses her, og den nævnes kun som en Tidsomstændighed.

I 1592 døde i Arboga i Sverig en dansk Kvinde, Kirsten Ibsdatter; hun havde 4 Broderbørn i Danmark (henh. i Vorby, Grevinge, Sundby

og Vognserup) og i en Kancelliskrivelse til den svenske Konges Embedsmænd, henstilledes det at være Fru Kirstens Arvinger eller deres Fuldmægtig, *Jacob Andersen, Borger i Ringsted*, behjælpelige med at faa Arven indkrævet og sørge for, at der vederfares dem, hvad Lov og Ret er.

I en hel anden Forbindelse møder os fra samme Tid et helt andet Borgernavn fra Byen.

6. Marts 1590 udstedes der nemlig aabent Brev til *Claus Pedersen* om, at han maa beholde en Jord i Ringsted i *Klosterstræde Øst for Præstegaarden* og *Vest for Rasmus Baggers Gaard*. Den aarlige Jordskyld til Klostret er 2½ Mark 4 Skill. Klostret har Forkøbsret, hvis han sælger; men hvis Klostret ikke vil købe, har han fri Dispositionsret; dog skal Jorden og Jordskylden altid følge Klostret. Denne Kancelliskrivelse er af særlig Interesse af to Aarsager. For det første viser den, at Klosterstræde (det er den nuværende St. Bendtsgade) allerede den Gang har været bebygget og efter Tiden vel ganske anseeligt, saasom — og det er den anden interessante Omstændighed — det oplyses, at *Præstegaarden* paa den Tid har ligget i St. Bendtsgade. Senere var *Præstegaarden* paa den østre Side af Torvet — der hvor St. Knudsgade i 1870 blev brudt igennem.

LAVE BECK

I Højsommeren 1591 rykker en ny Mand ind paa Ringsted Kloster, en stærk og dygtig Administrator, *Lave Beck*, til Førslev i Øster Flakkebjerg Herred. Dokortypen som Ombudsmand paa det nu kgl. Gods ender med Johan Knoppert. Adelens Stortid er paa sit Højdepunkt. Lave Beck havde Adalens Byggesans. Han gav Ringsted Kirke det Spir, der stod til 1806. Det var maaske ikke smukt — Folkeviddet kaldte det „Lave Becks Bikube“ —; men det var velment. Lave Beck var Lensmand fra 1591 til 1605.

Saaledes ender det store Aarhundrede i Ringsteds Historie — en munter Idyl, der danner Overgang til Ringsted Bys *ulykkeligste* Aarhundrede, hvorom vi siden skal høre*).

*) De følgende Afsnit er først offentliggjort efter Redaktør J. V. Christensens Død.

DET ULYKKELIGE AARHUNDREDE

Historiens Passerben er lange.

Det lille Bysamfund, der fik sin Næring dels af Byens omgivende Mark, der vel tilhørte Kronen (Klostret), men dog var fæstet ud til Byens Borgere, dels af beskeden Handel og Haandværk, dels af det, Gæsterierne paa Klostret kunde kaste af sig, kunde næppe skønne dybere over den Tid, det levede i, men fik den at føle.

Christian den Fjerdes første Regeringsaar tærede paa den i det forrige Aarhundredes sidste Fjerdedel oparbejdede Velstand. Kongen, der personligt greb stærkt ind i Regeringshandlingerne, var interesseret i Købstædernes Næring. I 1613 ophævede han *Lavene*, der var som en gammel Benrad i Byernes primitive Økonomi. Han vilde have større Frihed i Næringslivet og mere naturlig Prisdannelse. Men det forstod Tiden ikke. Denne som saa mange andre af Kongens Foranstaltninger blev kun begyndende Skridt, der aldrig førte til Maalet. *Lavene* levede videre.

En af Hundredaarets første Foranstaltninger er jævn og ligetil, men har næppe vundet Yndest hos dem, der skulde udføre Arbejdet. Den 24. September 1605 kommer der til Byen en kongelig Skrivelse om „den Vej og det Stræde, som løber fra Ringsted ud mod Roskilde til det Led, som staar et Stykke Vej udenfor Byen,“ og om denne Vej hedder det, at den er „*saa dyb og ond*, at den vejfarende Mand ikke uden det største Besvær kan komme frem der.“ Derfor paabydes det, at den skal istandsættes, og Bønderne i Ringsted og Merløse Herreder samt mange Indbyggere i Ringsted skal møde efter Tilsigelse af Lensmanden Peder Basse.

I det andet Tiaar kom *Krigen* („Kalmarkrigen“). Ringsted faar den at føle i Form af en kongelig Hilsen af 28. Februar 1611 om at udruste 5 Soldater (for Sammenligning kan anføres Tallene for nogle

andre sjællandske Byer: Næstved 20, Slagelse 15, Roskilde, Nykøbing, Præstø og Storehedinge hver 5). Den næste Hilsen synes at tyde paa, at der er gaaet „Krigsspekulation“ i de midtsjællandske Byer. Da faar nemlig — baade Slagelse, *Ringsted* og Roskilde — kongeligt Paabud om ikke at besvære de Ryttere, der drager gennem Byerne med *ubillig Betaling* for Maaltiderne eller for Hestefoder.

Iøvrigt efterlader denne Krig ingen synlige Virkninger paa dette By-samfund. Den var jo ført paa den anden Side Sundet, den endte med en Sejr for de danske Vaaben og har vel derfor skabt en relativ Optimisme. I hvert Fald er det næste Budskab, vi modtager, et indirekte Vidnesbyrd om den Virketrang, der blusser op efter Krigen. Alle Landets Købstæder faar Paabud om at sende Murkarle, Kalkslagere, Tømmermænd og Pligtskarle — „føre og stærke Folk“ — til Kongens Byggeforetagender, og Ringsted faar Paabud om at stille 4 Pligtskarle.

Nogen egentlig Belønning kan det vel ikke siges at være, at der den 19. Juli 1615 gives kgl. Paabud om, at det *Marked*, som har været holdt paa St. Laurentii Dag (10. August) i Ringsted skal være aldeles afskaffet.

Faa Aar efter faar man Underretning om en af de Brande, der saa hyppigt overgik danske Købstæder i hine Tider, idet de Brandlidte i Ringsted efter en Brand i 1618 fritages for Skat „al kongelig og borgerlig Tynge“. Til Gengæld faar Borgerne Aaret efter at vide, at de har betalt deres „Bøsseskyttehold“ (Indkvarteringspenge for Artillerister) med *Fireskillingsstykker*, som har mindre Værdi end deres Paalydende, hvorfor Opkræverne skal have Forskellen erstattet af Borgerne — altsaa med et moderne Udtryk: et Valutatillæg.

Fra 1625 er Danmark atter indviklet i Krig (Christian den Fjerdes Deltagelse i Trediveaarskrigen), der blev til Ulykke for hele Landet. Allerede i 1625 faar Ringsted som sin første Part af Byrderne Paabud om at udrede et Beløb af 48 Daler for Aarets 4de Kvartal som „Skat til Underhold af de i Grænsefæstningerne liggende Soldater“. Og siden gaar det Slag i Slag. Paa den næstsidsste Dag i Aaret 1627 kommer der Paabud om, at Ringsted skal modtage i Kvarter holstenske Kommissarier. Og den 10. Januar 1628 faar Byen Paalæg om — til Styrkelse af Hærens Træn — at levere 3 Rustvogne.

Det kom man vel over. Men de holstenske Kommissærer synes ikke at have været Byen bekvemme. Det faar man at vide deraf, at det den 25. Februar 1628 meddeles, at to af disse Herrer, nemlig *H. Rantzau* til Smoel og *Kaj v. Ahlefeld* til Bulcke, fremdeles maa have Kvarter i Ringsted, „forsaavidt de ikke har været med at skyde paa Kongens Vildtbane“; indirekte fortæller dette, at der er nogen, som har været paa den Galej, og det er noget, der bliver meget ilde optaget. Thi det skov- og vildtrige Midtsjælland var yndet af Kongerne som Jagtdomæne langt op i Tiden. De to Herrer Holstenerne faar endvidere at vide, at de skal „forholde sig skikkelig i deres Kvarter“ — et Paalæg, der sikkert er kommet som en Følge af det modsatte.

Den 9. Maj 1628 faar man at vide, at Ringstederne mener sig sat for højt i Skat; Regeringen lover at lade dette undersøge; Resultatet ukendt.

Den 17. Maj 1628 kommer der Meddelelse om, at *Henrik og Joachim Rathlou* skal have Kvarter i Ringsted. Saadanne Herrer kommer jo ikke alene, de har Tjenere og flere Heste. Da der den 22. Juni 1628 kommer en Meddelelse om, at nu skal det holstenske Rytteri, der har ligget i Ringsted, aftakkes, faar man nærmere Underretning om, hvor mange høje Herrer den lille By har haft at trækkes med. Allerede tidligere havde den fhv. Borgemester, *Jørgen Nielsen*, klaget over, at han var blevet for meget besværet af de Ryttere, der var paalagt ham. Af Listen ses det, at af de indkvarterede høje Herrer har *Christoffer v. Redern*, Friherre af Fridland, 12 Heste, *Henrik Rantzau* 6, *Wulff v. Buckwald* 10, *Skak Rumohr* 8, *Jørgen v. Ahlefeld* 6, *Kaj v. Ahlefeld* 6, *afd. Henrik Blome* 8, *Poul Rantzau* 3, *Henrik Rathlou* 2, *Joachim Rathlou* 2. Da man vel var sluppet for Holstenerne, indkvarteredes „Hoffanen“ (Hestgarden?) i Byen.

Fra de trange Aar efter Danmarks Deltagelse i Trediveaarskrigen, der — hvad Datiden vel næppe forstod — betød det afgørende Stød mod Danmarks Stilling som nordisk Stormagt, har man en Skrivelse, udstedt af Kongen fra hans holstenske Yndlingsby, Glückstadt ved Elben. Denne Skrivelse angaar vistnok *den sidste politiske Forsamling*, der er holdt i Ringsted angaaende Rigsanliggender. Den gaar ud paa, at *Stænderne*: Adelen i egen Person, Gejstligheden ved nogen af sin Midte og nogle af Borgmestrene og Raadmændene i hver

Købstad for Sjællands Vedkommende skal møde i Ringsted for at paa-høre „Forslag om noget, som er Kongen og Riget meget magtpaalig-gende“ — nærmere angives ikke, indbyrdes forhandle derom og befuld-mægtige nogle af deres Midte, som kan møde førstkommende 14. Ok-tober i København med Fuldmagt og give Rigsraaderne Svar.

Omtrent fra samme Tid, men dog næppe af nogen Art Forbindelse med det foregaaende, har man en Skrivelse (31. Oktober 1631), hvori det paabydes, at *Landstingets Bygning* i Ringsted skal repareres, saavidt det er fornødent.

Fra de samme Aar har man et Par Træk, der kaster Lys over visse Sider af Samsundslivet. Saaledes paabydes der i 1631, at *Ammunition* og *Vaaben*, som findes paa Ringsted Kloster, skal sendes *til Køge* og derfra til Tøjhuset i København. Befalingen giver et Bidrag til Belys-ning af, hvor de mest praktiske Transportveje gik. Det var lettere at faa Transporten fremmet, naar man naaede Havn, end det var at fær-des ad Vejene.

Det andet Tilfælde giver et Bidrag til Forstaaelse af Tidens Færd, idet det angaar en Person, Peder Nielsen fra Solrød, der paa Markedet i Ringsted har *dræbt en Karl*, Anders Andreisen. Kancelliet paabyder Sagens Forfølgelse, skønt 6-Ugers Dagen efter Vidnernes lovlige For-høring er overskredet. Da Skrivelsen er af 29. Juli 1632, drejer det sig utvivlsomt om en Begivenhed, der har fundet Sted paa det store Midsommermarked ved St. Hans Tide, der helt op til vore Dage be-varede sin Berømmelse.

„DEN STADS LYSTIGE BELEJLIGHED.“

I Løbet af 1600-Aarene tager Bogkunsten til. Og vi faar ogsaa gen-nem datidige Værker et lille Indblik i det gamle Bysamfunds Tilværelse, saaledes som denne tager sig ud for den udenforstaaende Betragter. I 1654 udkom en Bog „*Encomion Regni Daniæ*“, forfattet af *Jens Lauridsen Wolff*, en Slags „Trap“ for sin Tid. Forfatteren er Bog-handler, virkede en Tid i Roskilde, siden i København og sluttelig i Bergen. Hans Værks Titel paa Dansk: „Danmarks Riges Pris“ — angiver Formaalet. Forøvrigt er der jo intet til Hinder for, at han kan have set Byen. Han skriver: „Den By Ringstæd, som nu er en ringe

By, haver i fordums Dage været navnkundig og berømt, ikke aleneste derfor, at den holdes for en af de ældste Kiøbstæder udi Danmark, men ogsaa for den Stads lystige Belejlighed med herlig Skov trindt omkring og herlig Fiskevand. For ogsaa flere andre ypperlige Aarsagers Skyld haver mange høyloflige Konger og Dronninger med mange flere andre Høyædle og Velbaarne sig deres Begravelse her udvalgen.“

„Den lystige Belejlighed“, d. v. s. den muntre Beliggenhed, som Aarsag til, at Byen er blevet kongeligt Begravelsessted, er jo en noget mærkelig S sammensætning af Aarsag og Virkning, men er utvivlsomt vel ment.

To Aar efter udkom der et nyt topografisk og alménoplysende Værk, der, hvad Titel angaar, holdt sig i Jens Lauridsens Stil: „Danmarks og Norges frugtbare Herlighed“. Forfatteren hed *Arent Berntsen* (f. 1610 — d. 1680); han var Nordmand af Fødsel, var siden baade Statsembedsmand og større Industridrivende (Teglbrænder i Brønshøj). Han naa'r ikke saa højt i Tonen om Ringsted som sin Forgænger, idet han skriver: „Byen i sig selv haver ikke meget at betyde mere end, at den regnes blandt de ældste Stæder her i Landet, eftersom den nu er baade paa Bygning saavel som Indvaanere saure ringe.“

Og dog var Tilstanden herlig i Sammenligning med det, man netop ved Midten af 1600-Aarene ubevidst stiledede hen imod. Det var i første Halvdel af 1600-Aarene stadig Klostret, der kastede Glans over Byen ligesom i Middelalderen, men nu paa en helt anden Maade.

Kongens Interesse for Klostret havde givet sig til Kende paa mange Maader. Christian den Fjerde havde Gang paa Gang, ligesom sin Fader, forbedret og udvidet baade Borggaard og Ladegaard. En Tid holdt han paa Klostret et Stod Heste — de saakaldte *Tomlers* —, der opfattes som de egentlige Stamdyr til Frederiksborggracen.

JØRGEN SEEFELDT

Ogsaa flere af de skiftende Lensmænd havde været ganske betydelige Mænd, der havde sat Præg paa deres Tid. Men ingen kunde sammenlignes med den mærkelige Aandsaristokrat *Jørgen Seefeldt*, der i 1630 forlenedes med Ringsted Klosters Len samtidig med, at han af Christian den Fjerde udnævntes til Landsdommer i Sjælland — altsaa Landstingets Førstemand.

Ved hans utrættelige Indsats gennem et kvart Hundredaar gøres Ringsted Kloster til *et bogligt Centrum* i Danmark. Selv om dette ikke direkte berører *Byens* Historie, er hans Indsats betingende for, at Ringsteds Navn i denne Periode er paa manges Læber. Et synligt Minde om hans Virke for Kirken opbevares endnu i denne. Det er den statelige Ligsten, der nu er indmuret i Ydervæggen i Kirkens nordre Skib. Den har han i sin Tid ladet lægge over Knud Lavards Grav, et Vidnesbyrd om hans historiske Sans. Et andet Vidnesbyrd af helt anden Slags, men som giver et Bidrag til vor Viden om den midtsjællandske Fauna for 300 Aar siden, har man i Holger Hjelholt: „Falsters Historie I“. Her fortælles det, at da der i 1637 skulde fejres et stort adeligt Bryllup paa Nykøbing Slot, bad den udvalgte Prins, Christian den Fjerdes ældste

Jørgen Seefeldt.

Søn, der paa den Tid boede dér, Lensmanden i Ringsted Kloster, Jørgen Seefeldt, om fra den 13. Juli 1637 og i paafølgende 8 Dage at forsyne Prinsens Køkkenskriver hver Dag med nogle Krebs. Man véd, at omkring Midten af 1800-Aarene hjemsogetes de midtsjællandske Vandløb af en Krebsepest, der fuldstændig udryddede Bestanden. Af den her nævnte Henvendelse erfarer man altsaa, at i flere Hundrede Aar har Vandløbene her været rige paa Krebs.

Uanfægtet af de Krige og Ulykker, der overgik vort Land i den sidste Halvdel af Christian den Fjerdes Regeringstid, havde Jørgen Seefeldt udført et enestaaende Samlerarbejde, og da hans Bibliotek havde naaet sin højeste Blomstring, stod det med 26,000 Bind, en uhyre Skat i en Tid, hvor Bøger endnu var forholdsvis sjældne, og tillige rummende en Mængde sjældne Pergaments-Haandskrifter. Hans Samling nævntes med Berømmelse over hele Evropa og blev af fornævnte Arent Berntsen betegnet som *ikke havende sin Lige i det danske Rige*.

Videnskabsmænd og Bogelskere fra alle Evropas Lande kom hertil for at studere. Islændingen Biskop *Brynjulf Svensson* af Skalholt, der siden skænkede Kong Frederik den Tredje den verdensberømte Flatø-Bog, var Jørgen Seefeldts Gæst i 1639 og medbragte værdifulde Haandskrifter. Mange andre af sin Tids berømte Navne nævnes i Forbindelse med Ringsted-Biblioteket. Der var Tale om, at Kongen skulde erhverve den sjældne Skat; men det strandede paa Pengemangel.

OG SAA KOM SVENSKEKRIGENE

I mere end 100 Aar — ikke siden Grevefejden — havde Sjælland været forskaanet for Synet af fjendtlige Hære. Nu brast Trygheden. Den onde Aand i den krigsførende svenske Konge Carl Gustavs Følge var *Corfitz Ulfeldt*. Han ejede paa sin Slægtsgaard, Bavelse, en betydelig Bogsamling paa 7000 Bind. Allerede mens Svenskerne endnu stod paa Lolland, havde han af Carl Gustav sikret sig Ret til at bemægtige sig den kostbare Bogsamling paa Ringsted Kloster.

Den 12. Februar 1658 stod Fjenden paa Sjællands Grund, og faa Dage efter var hele Midtsjælland oversvømmet. Den svenske Konge opslug selv sit Hovedkvarter i *Ringsted*, hvor hele Hofstaten tog Bopæl.

Næppe havde de svenske Tropper naaet Ringsted, før Ulfeldt lod Kongens Løfte virkeliggøre og føjede en ny Skændselsdaad til de andre. De Fredsunderhandlinger, der allerede før den 18. Februar tog deres Begyndelse i Roskilde, standsede ikke Ulfeldt. Ved sin Søn Christian Ulfeldt lod han Biblioteket i Ringsted paa Bøndernes Vogne og hjulpet af svenske Soldater føre fra Ringsted Kloster til Bavelse.

Meget er sikkert gaaet tabt under de raa Soldaters og de uvidende

Karles Hænder. Da den hurtigt endte Krig fik sin foreløbige Afslutning ved Roskildefreden, var det meste af Bogsamlingen allerede paa Bavelse. Ulfeldt havde ved denne Fred ved Hjælp af de svenske Vaaben faaet sine danske Rettigheder og Ejendomme igen.

Fra danske Adelsmænds Side søgte man nu at paavirke Ulfeldt til at skænke Bogsamlingen til *Sorø Akademi*, men derom vilde han intet høre. Senere tilbød han at sælge Biblioteket til Seefeldt for 6000 Daler, en Sum, der, skønt stor efter Datidens Forhold, ikke tilnærmelsesvis svarede til Bogsamlingens Værdi; men Seefeldts Pengesager var efter Krigen i en syndig Forvirring, da hans Ejendomme i Jylland var bleven plyndrede; muligvis har han som den gode, danske Mand, han var, ogsaa vægret sig ved at afslutte denne nedværdigende Handel med den foragtede Forræder.

Ulfeldt selv, der formentlig har følt Jorden brænde under sig, rejste nu til Malmø og førte det meste af den værdifulde Bogsamling med sig. Skaane var jo ved Roskildefreden bleven afstaaet til Sverig, og nu var altsaa denne danske Nationalskat paa svensk Grund.

I Eftersommeren 1658 udbrød Krigen paany. Carl Gustav havde ved Roskildefreden lammet Danmark, nu vilde han knuse det. I 14 Maaneder hærgedes Ringstedegnen af fjendtlige Tropper, som idelig var paa Gennemmarsch i alle Retninger, og alle røvede og plyndrede de, saa længe der blot var det allermindste at røve og plyndre af.

Hvad der var levnet paa Ringsted Kloster første Gang, maatte nu gaa til Grunde. Der fandtes saaledes paa Klostret for ikke mindre end 1200 Rigsdaler Pergament og Pap til Haandskrifter og Indbinding af Bøger; det blev af Svenskerne slæbt til København og *benyttet som Forladning til Kardætscher under Belejringen*.

En Tid syntes der at aabne sig Udsigt til at faa Bogsamlingen tilbage til Danmark. Ulfeldt førte Bogsamlingen med sig. Senere, da Ulfeldt faldt i svensk Unaade, bragtes den til Stockholm og Upsala, hvor 2 Brande i 1697 og 1702 saa godt som tilintetgjorde Samlingen, af hvilken kun enkelte Bøger og Haandskrifter er tilbage, saaledes en lille Bønebog i Universitetsbiblioteket i København.

Seefeldt døde 1662 af Sorg over, hvad der var sket. Han var barnløs, den sidste af sin Slægt.

EN BY PAA KRIGENS ALFARVEJ

Ingen af de Ulykker, som i Tidernes Løb har overgaaet Byen i Sjællands Midte, kan sammenlignes med den Katastrofe, som Svenskekrigene var for Byen og dens Omegn — som forøvrigt for alle sjællandske Byer. Endnu 25 Aar efter Krigens Slutning stod mange Gaarde i Omegnens Landsbyer uden Beboere.

Lige fra den første Svenskekrigs Begyndelse havde Byen lidt ved Indkvartering af de gennemmarscherende danske Tropper, snart den ene Vej snart den anden.

En Februardag i 1658 forandrede Billedet sig til det langt værre. Svenskekongen med hele sin Hær stod i Byen og Omegnen. Det fjendtlige Artilleri, vilde Horder, indkvarteredes i Byen, siden kom uplandske og finske Afdelinger hertil.

Hvad betød det vel for de udpinte Borgere, at de fyldte Bøndervogne under Kommando af raa, svenske Befalingsmænd førte Bogskattene fra Ringsted Kloster bort? Nu var det hver enkelt Borgers Liv og Velfærd, hans Kvinders og Døtres Ære, der var i Fare.

Og næppe aandede de op og var Forsommeren 1658 forløbet under Følelsen af det forfærdelige Nederlag — de skaanske Landes Tab — før *„vi fattige Folk imod al Forhaabning saa uskyldeligen og hastigen atter af Fjenden blev overfalden.“*

Tildragelserne naa'r allerede ved Indledningen til et dramatisk Højdepunkt. Den svenske Hær stod mellem Ringsted og Sigersted. Kong *Carl Gustav* med hele sin Hofstat var taget ind paa Ringsted Kloster. Alle Gaarde og Huse var fulde af Folk, som det arme Borgerskab ikke alene maatte underholde, men det maatte give til Hæren 6000 Pd. Brød, 30 Tdr. Øl, nogle Tdr. Salt samt levere alt, hvad der kunde fremkaffes af Naturalier til Kongens og Generalernes Køkken.

Hertil kommer da den 9. August 1658 om Aftenen den danske Regerings udsendte Underhandlere, Rigsraaderne *Christen Skeel* og *Mogens Høg*.

Hvor denne Underhandling, der blev uden positivt Resultat, fandt Sted, vides ikke med Bestemthed. Sandsynligvis er den sket paa Ringsted Kloster. Men den Mulighed, som en ældre, mundtlig Overlevering har nævnt, er til Stede, at Underhandlingen har fundet Sted

i et Herberg, som har ligget ved Siden af Kirken, hvor Ringsted Raadhus har ligget.

I Fabricius' Danmarkshistorie (Udgaven 1915) fortælles om dette Mødes Forløb.

Svenskekongen gav Rollen som den Forurettede, da han om Morgen den 10. August 1658 mødtes med de danske Rigsraader.

I en Tale paa en Time opremsede han en Række Klagepunkter mod Danmark, der vilde overliste ham.

Rigsraaderne besvor ham for den ulykkelige Konges Skyld at standse Fjendtlighederne.

Svenskekongen: „Det er mig, der er den ulykkelige; thi jeg har i Eders Konge med en Mand at gøre, der hverken holder Ord eller Løfter.“

Mogens Høg (idet de to Rigsraader vilde fjerne sig): „Velan, er der ingen Ret her, da findes der en retfærdig Gud i Himlen. I hans Hænder befaler vi os og vort Fædreland.“

Da de to danske Rigsraader havde begivet sig ind paa deres Værelse, indfandt sig dér den svenske Konges Yndling, Grev *Schlippenbach*, og udtalte de historiske Ord, som tidligere er tillagt Svenskekongen: „Det er klart, at Danmarks sidste Time er kommen. Forøvrigt kan det jo være eder det samme, om eders Konge hedder Carl eller Frederik, naar blot I redder eder selv for Undergang.“

Da de to Rigsraader ilede mod København, og Svenskehæren umiddelbart efter brød op, forstod den lidende Befolkning, at nu stundede det mod den store Afgørelse.

Den Nat brændte Københavns Forstæder. I den mørke Høstnat har Brandskæret kunnet ses fra Ringsteds Kirketaarn. Og med Jobs Ord kom fra Kong Frederik Svaret paa Schlippenbachs Haan i Ringsted: „Den ædle Fugl dør i sin Rede.“

Men i de lange Maaneder, mens Svenskerne forberedte Stormen paa København, og efter Nederlaget holdtes Sjælland besat af Svenskerne. Og om Følgerne for Ringsted meddeler en Kommissionsberetning (offentliggjort i „Arkiv og Musæum“ 1900) et Billede, der paa grufuldt levende Maade angiver Katastrofens Omfang.

Hele Sjælland var Forterræn for København, og alle Sjællands Veje

krydsedes i Ringsted. Da alt, hvad der færdes paa Vejene i Krigstid bringer Ulykke, maatte Ringsted blive knust mellem de svenske Landsknægtes hvirvlende Kværne.

Derom fortælles:

To Regimenter blev strax ved den anden Svenskekrigs Udbrud lagt i Kvarter i Ringsted Len. Der var 120 *Ildsteder* i Ringsted, d. v. s. 120 Husstande; hver eneste Husstand har faaet et vist Tal i fast Kvarter. Men dertil kom, at Troppestykker ustandselig var paa Marsch, de kom fra Fyn (besat af Svenskerne), fra Pommern (den Gang svensk) og andet Steds fra. De havde deres Bagtrop af Marodører. De skulde have Forplejning, de skulde have Brandskat. De kørte fast med deres Kanoner, Fyrmørsere, Munitionsvogne, andre Krigsinstrumenter og Materialier. Saa maatte Borgerne møde med deres Heste og Vogne, saalænge de havde saadanne. I 14 Maaneder, d. v. s. en god Del af den Tid, Sjællands Besættelse varede, maatte Ringsted stille 10—22 Mand ved de svenske Befæstningsanlæg i Køge. De svenske Officerer laa i Kvarter i Byen med deres Heste og Oppassere. Stadig stillede de Krav for sig selv og for deres Mandskab. Penge pressesedes ud ved de blodigste Midler. Tilsidst kunde de hverken fremskaffe eller laane mer, de arme 120 Borgere!

„Svenskerne tog vore Gangklæder og Sengedyner, Duge og Lagener, Kobber, Tin samt Heste og Kvæg.“

Og naar der ikke mere var hverken Penge eller rørlig Ejendom, blev de pinte paa Kroppen.

Som der staar: „*Vi maatte lide Hug og Slag, blev stukket og blokket i Fængsel.*“ Tilsidst vidste Mand, Hustru og Børn intet Steds, hvor de kunde bjerge sig.

De vidste da intet andet at gøre end at gaa lige til den svenske Konge. Han boede en Tid i „Kongens Harrested“ (d. e. Haraldsted), og da blev ondt endnu værre; thi nu kom der til den egentlige Soldaterindkvartering mange Fyrster, Grever, Rigens Raad og Generalpersoner, Oberster og andre Officerer, Drabanter og Livknægte — alle forlangte de Heste eller Vogne til Befordring, Traktement, frit Natte-logis. Og hvor skulde „vi fattige Mennesker“, som de stadig udtrykker sig, tage det fra?

Saalænge Krigen varede — d. v. s. fra August 1658 til Maj 1660 — var denne By ikke et eneste Døgn fri for Overløb af Mennesker, der kommanderede med og torterede den ulykkelige Befolkning.

Saa veltalende den Skildring, dette officielle Dokument giver, end monne være, giver den kun et afbleget Billede af Krigens forfærdelige Følger. Intet Under, at alle onde Minder i det følgende Tidsrum dateres til „Svenskekrigenes“ Tid. Direkte Kampe synes der ikke at have fundet Sted i denne Egn, dertil var den fjendtlige Belægning alt for stærk og tæt. Det var ikke som i Sydsjælland, hvor Gøngerne med Tilslutning af navnkendte Mænd fra de sydsjællandske Landsbyer førte deres egen Krig.

Kun om én Fægtning i Ringsted Herred har Historien bevaret Optegnelser. Det var Gisselfelds OVERRUMPLING af danske Ryttere i Julen 1658 — en beskeden Sejr, der fremkaldte blodig Gengældelse fra svensk Side. Fra Ringsteds nærmeste Omegn (Landsbyen Gyrstinge) har man kun Sagnet om Møller-Anders, der som Snigskytte i Skovene mellem Ringsted og Sorø voldte Fjenden Afbræk.

Da Krigen saa endte, væltede de tilbagegaaende Hærstyrker ad alle Veje ind mod Ringsted, og hvad det ikke havde været galt før, blev det nu. *De huserede, røvede og plyndrede* den udpinte By, „saa man“ — skriver de Ringsted-Borgere — „havde større Frygt og Besværing af dem end tilforn, førend vi bekom Fred.“

Man undres kun over, at der ved Slutresultatets Opgørelse endnu er 50 Familiefædre, som kan klare sig selv, men om Resten — 70 — hedder det, at de savner alt og maa ernære sig ved Betleri — hvem de saa betlede hos! Thi, som det videre hedder, „vi er geraaden udi største Armod og Fordærv, og den ene formaar ikke at hjælpe den anden, saaledes som det dog sker andre Steder.“

De opgør *Byens* Udgifter i Krigens Tid til 20,503³/₄ Rigsdaler, et Tal, der siger lidet, da Forskellen mellem da og nu i Pengenes Værdi er saa stor.

At de erhvervsmæssige Funktioner har været udenfor al Orden, siger sig selv. Et Fingerpeg har man i Listerne over dem, der kvalificerede sig til Næringsdrift ved at aflægge deres „borgerlige Ed“. Sidste Gang, dette sker, er den 5. Oktober 1657, da 9 aflægger Eden.

I 1658 og 1659 sker der intet saadant. Først den 1. December 1660 begynder de normale Funktioner atter — 10 aflægger Borgereden.

Ogsaa i Krigens Aar har Livet dog gaaet sin Gang paa Godt og Ondt, og Retten er blevet plejet. Ringsted Raadstueprotokol af 28. Juni 1659 indeholder saaledes et lille Udsnit af en *Tragedie*, i hvilken den Tiltalte var Margrethe Jensdatter, født i Farendløse. Hun skulde have tilstaaet at have dræbt sit udenfor Ægteskab fødte Barn, fortalte Sladderer, og det kom Øvrigheden for Øre. Margrethe blev stævnet for Retten, og dér aflagde hun sin Ed paa, at hun *ikke* havde dræbt sit Barn, men det havde været sygt, siden det kom til Verden; den Morgen, det døde, havde hun lagt det til sit Bryst og var faldet i Søvn, men da hun vaagnede, rørte det sig ikke mere. Hun erkendte, at det var muligt, hun havde sagt noget til de Kvinder, hun havde sendt til Præsten i Ringsted (Hr. Hans Puch) for at melde Dødsfaldet; men hvis hun havde gjort det, var det gjort „i Vildelse og Galskab, eftersom hun ikke var velforvaret i hendes Hoved og gemenlig gerne hvert Aar havde nogen Fejl og det ud af et Slag, som hun havde for nogle Aar siden faaet af hendes Stiffader paa sit Hoved og derover ikke siden været ret ved Fornuft i sit Hoved.“

Sagen saa alvorlig nok ud, men da baade den Mand, Niels Ingversen, i hvis Hus hun boede, og denne Mands „Kvinde“, Maren Ostersdatter samt Sidsel Vægters, Ellene Hans Holsters og Kirstine Christoffers, alle havde set Barnet straks efter Døden, men ikke paa dets Legeme set noget Tegn paa Vold, og da de alle svor deres Ed paa, at deres Forklaring var rigtig, saa blev den sølle Kvinde „*given los af Kælderer*“ igen, eftersom man ingen Sag kunde finde til, at Barnet var myrdet.“

Af en helt anden Beskaffenhed er en af de første Sager, der paa dømmes ved Raadstueretten efter Krigen, nemlig *Strid mellem Vognmænd* i Slagelse, Ringsted og Roskilde, og i denne Strid er det Ringstederne, der har været for nærgaaende i Konkurrencen. Klagerne paa det Offentliges Vegne er *Verner Mejer*, kgl. Majestæts Tolder i Ringsted, og *Aage Jensen*, forordnet Oldermænd sammesteds, og de Anklagede var Vognmændene Mikkil Jørgensen, Peder Nielsen, Peder Skaaning, Anders Jensen og Laurids Jespersen, alle af Ringsted.

De havde taget Fragt for en Strækning ud over de tilladte fire Mil, idet de havde befordret Folk de 8 Mil fra Roskilde til Slagelse, og i Stedet for at køre den rette Vej fra Roskilde til Ringsted var de kørt over Haraldsted til Tersløsegaard og derfra til Slagelse. Blandt dem, der var befordret, var en Borgmester fra Flensborg eller Rensborg — det vidste de ikke —, en Øksenkøber (Kreaturhandler), en Holster-Karl (Holstener), der skulde til Tølløse. Mikkell Jørgensen fortæller, at han havde lagt Vejen gennem Haraldsted, hvor de bedede og hvor „de drak en Kande Øl, som de hentede hos Præsten.“

Selve Sagens Udfald kender vi ikke, og det er forsaavidt ogsaa ligegyldigt; men disse enkelte Oplysninger giver et lille Billede af Livet paa Vejene og af Striden om Næringsadkomst — Vidnesbyrd om, at Folk ogsaa den Gang var „om sig“.

PAAFUGLEN OG STILLIDSEN

Taarerne tørres. Livet gaar sin Gang.

I de tragiske Aar efter Svenskekrigene, da den eneste Trøst var, at nu var de i hvert Fald forbi, og hvem véd, om der ikke kom en Lejlighed til at betale tilbage med Renter, i disse Aar, da Rigets Forfatning omdannedes fra Adels- til Enevælde, og da den tænkende Del af Byernes Borgerskab glædede sig over, at den hidtil overmægtige Adel blev dukket — i disse Aar kom der til det lille ringstedske Samfund en Mand af usædvanlig Støbning. Han var en Præstesøn fra Holbækegnen (Faderen var Oluf Sørensen Kok i Asminderup), selv var han Teolog, og han var 32 Aar, da han i 1666 rykkede ind som Rektor ved den lille Latinskole, der havde Rum i de søndre Sidekapeller ved St. Bendts Kirke. Endnu bærer Munkestolene i St. Bendts Kirkes Kor Mærker af de nidkære Peblingses Knive.

Han hed *Laurids Olufsen Kok*. Han har sat sig et uforglemmeligt Minde i Sangen „Danmark, dejligst Vang og Vænge“, som dog ikke tør henføres til hans Ringsted-Tid.

Men ogsaa om Ringsted har han digtet, dog ikke saa smukt, hverken hvad Form eller Indhold angaar. Emnet har jo ogsaa manglet det vide Vingefang, som Danmarksvisen har. Sandsynligt er det dog, at netop hans Ophold i Ringsted har aabnet hans Øjne for nogle af

de Træk, han i sit Digt finder saa smukke Udtryk for. Som naar han skildrer sin egen Landsdels Folk i det store Samarbejde ved Dannevirke:

. . . her vil Sjællandsfaren slide,
køre rask omkap . . .

I Ringsted gik han 7 Aar, og en Gang har han givet sine Tanker om den lille By Udtryk i halvt ironiske Sammenligninger med København, en Blanding af Spot og Medynk, i alt andet end ulastelige, i alle Fald vanskeligt læselige Vers; lejlighedsvis glimter det dog i dem.

Han kalder sit Digt: „Ringsted til Ære i sin Alderdom“. Han sammenligner Storbyen og Smaabyen: „*Paafuglens* Speilfier, som i hans Rumpe praler“ og i Modsætning dertil *Stillidsen*, som ogsaa har sine Fortrin, ikke i sit Ydre, men i en „Engle-sød Musik“. Han erkender, at „end ringe Ringsted er“; men saa kommer det:

„Du (København) kan vel seks Lofte højt med Skevorsteno tække;
i Ringsted Langhalm vil til alle Huus ej række.
Derfor den Titel som de tyske Fyrster bær' —
det er Durchlauched — er Ringsted altfor kær;
vi har dog den Profit, det giver luftig' Stuer.“

Han fortæller videre i noget uklare Strofer, hvorledes Lofternes (Tagenes) Durchlautighed (Gennemskinnelighed!) nok ikke holder stærkt paa Varmen om Vinteren, ejheller om Sommeren lukker af for Sol og Myg; men

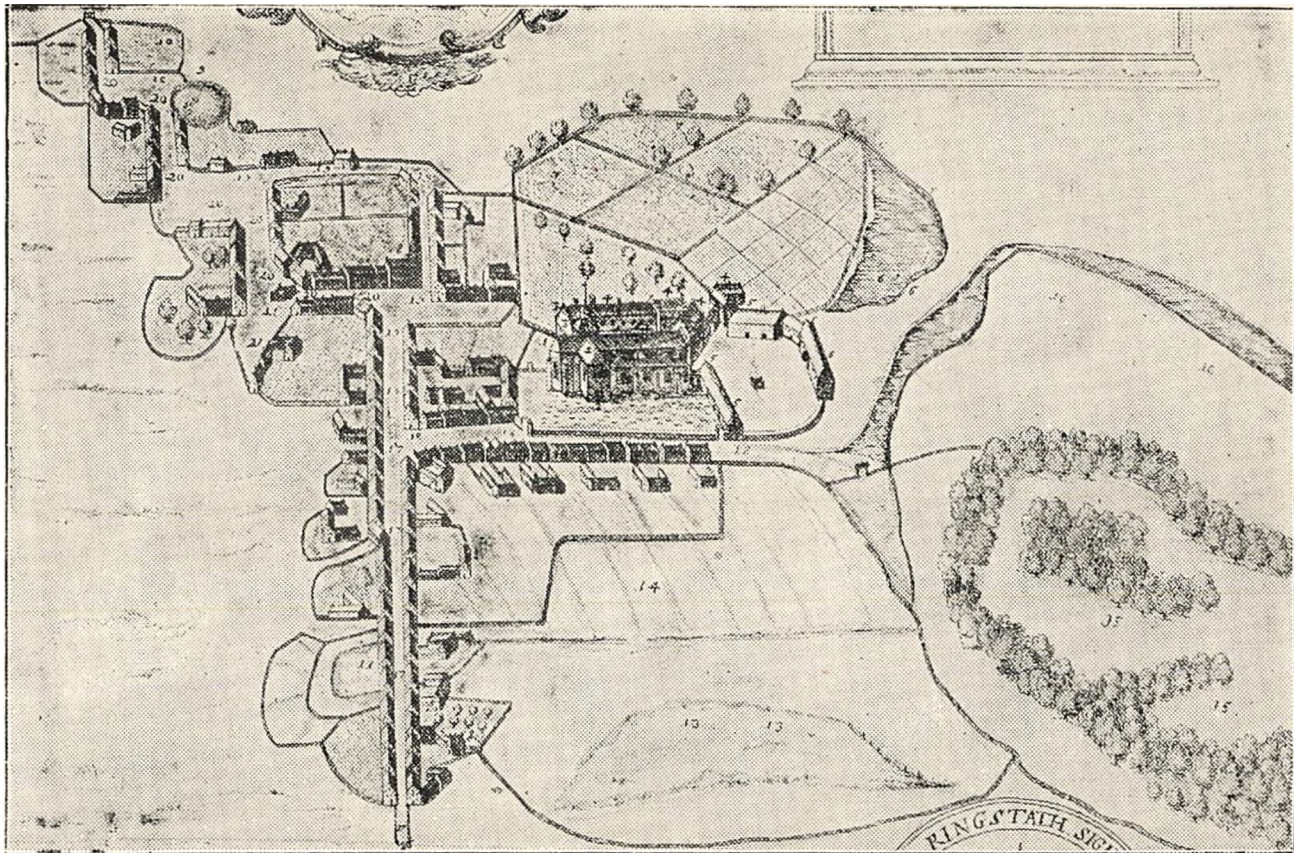
„kan vi undvære dem og Regn, saa er vi tryg.“

Fordelene ved den enklere Levemaade udmaler han i følgende Trøsterim:

„Om vi ej ager her med Stads i lukt Caretter,
det volder, at vi ej til Overflod os mætter.
For Lækkerbid og Vin er ej vor Sandhed fal,
derfor vi frisk kan gaa og haver ej Podal (Podagra).
Om Ringsted Kvinder ej bær Guld, det er den Mode,
som Eva brugte selv, naar hun sin Haandten snode.
I Ringsted finder man dog vel en Pige giæev,
om hun af Barnsbeen end ej var snøret skiæv.“

Videre udreder han andre af Byens fortræffelige Egenskaber, navnlig den jævne Klædedragt:

Den ældste Plan over Ringsted.

Fra Resens danske Atlas (1070).

Resens Forklaring til Planen: 1. Kirken. 2. Landstinget. 3. Skolen. 4. Closter-horregård. 5. Closter-Ladegård udi ald sin circumferentze. 6. Lille Soc. 7. Closter Hafve. 8. Raadhuset. 9. S. Hansis Kirkegaard. 10. Steden som Dommergaarden har standen oc dems Hafve. 11. S. Jørgens Hospitals Kirkegaards Strede. 12. S. Gertruds Platz. 13. Hestemarket. 14. Nørrehafve. 15. Munkehafven. 16. Mallelockit. 17. Nørregade. 18. Torvet oc Closterstredet. 19. Sogaden. 20. S. Hansis Sogen. 21. Pileborrig.

„For rydske Sobler og for plettet Los og Maar,
 vi ta'r til Takke med graa Katteskind og Faar.
 For Rhinskvin og for Sec vi bruger Øll paa danske,
 vor Miød det samme gjør, som Vin gjør hos de Spanske.
 Et Rømer Brændevin er al vor *Aqvavit*,
 naar vi ej have Smør, saa tør vi tage Fidt.
 For vi ej Skibe har, her ingen Skibe strander,
 af enist lille Sø vi all vor Fæmon vander;
 for Kiøbmænd og Trafich har Ringsted meget godt,
 derfor man sjælden hør, her spilles Banckerott.“

Saa skildrer han Byens Liberalitet overfor fremmede Handlende; de kommer stærkt paa „vor Axeltorv“ med Brillen, Kikkerter, ja tit med Spilleværk; saa nidske var man aldrig, at man udelukkede nogen. For at ingen skal køre vild i Stræderne, har man her samlet alt i én Gade —

en Gade af vor By, som gaar saa hen paa Kryds,
 saa hver kan finde Vej, om han end var en Rys —

Russerne regnes aabenbart for den Tids Dummerhoveder! Byporte har man ikke; Gadeled, Vagt har man ejheller; thi Gæssene er lige saa vagtsomme her som i det gamle Rom.

Mere Alvor kommer der i Stemmen, naar han dvæler ved den Kirke, i hvilken han har sin Gerning.

„Een Ting vi bedre har end fleste Sjællands Steder,
 en *Kirke*; Skade var, om den skal falde neder;
 det er Svend Norbags Værk, han bygde den af Grund,
 hvo holder den ved Magt, den vil jeg regne rund.
 Fru Anne Hardenberg har givet Skolen Rente,
 en Urne, Due og; men hvo tør noget vente,
 for Kirken denne Tid, da hver Mand raaber giv,
 men faar hun ingen Hjælp, da mister hun sit Liv.“

Det er egentlig den eneste Genlyd af Forsømmelserne fra Svenskekrigens Tid. Og den gælder betegnende nok den ærværdige Kirke.

Klostrets officielle Betydning for Byen er ogsaa blevet ændret med den nye Tid. Godset er for første Gang gaaet over i privat Eje, overtaget 1664 af Hofslagter *Niels Olufsen*, København, „Trommesalen“s Opretter og en af Frederik den Tredjes mange Kreditorer.

Blandt det Gods, *Niels Olufsen* overtager, er ogsaa *Landgilden* af

38 „Fjerdinger“, som fæstes af Ringsted Borgerskab, samt 13 *Husleje- og Jordskyldafgifter* i Ringsted — saa mange Ejendomme har Klostergodset altsaa ejet i Ringsted By paa den Tid.

Den gamle Lensinddeling ophæves ogsaa i disse Aar. Fra 1660 bor der ingen Lensmand paa Ringsted Kloster. Lenet, hovedsagelig Ringsted Herred, omdannedes til *Ringsted Amt*, et af de fire Amter, som udgør det nuværende Sorø Amt.

Denne Omdannelse af Embedsvæsenet strækker sig ogsaa til Byerne. Ringsted, der hidtil havde haft to Borgmestre, har fra 1682 slet ingen, idet den kgl. *Byfoged* overtager Borgmesterens Funktioner.

1688 kom Klostret for en kort Tid tilbage til Kronen, men det ændrede intet i Forholdene til Byen.

Og Aarhundredet ebber ud med en af de hyppigt tilbagevendende Ulykker, der hjemsøger den Tids for en væsentlig Del straatækte Købstæder. Den 20. Juni 1693 brændte „den største Del af den fattige By“.

ST. JØRGENS HOSPITAL OG KAPEL — ST. JØRGENSGAARD

Da man en Gang i forrige Aarhundrede foretog en Regulering af Nørregade (Nedlægning af Gasrør og Kloakanlæg), kom Spaderne dybere ned, end de før havde været. Og pludselig begyndte Spaderne at tage Kranier og Menneskeben med op. Det skete omtrent ud for den nuværende St. Jørgensgaard. Og Opmærksomheden blev ved disse Fund henledt paa en af Middelalderens sociale Institutioner.

St. Jørgensgaarden laa i Reglen lige udenfor Bygrænsen. Den var de Spedalskes Hjem. Denne Middelalderens frygtelige Svøbe kendte man intet til at helbrede. Men man forstod Smittefaren. Og den katolske Kirke, der paa saa mange Maader røgtede den Tids sociale Opgaver efter den Tids Metoder, drog da Omsorg for, at der blev oprettet St. Jørgensgaard, hvor de Spedalske afspærredes fra Omverdenen, fik deres eget Kapel og deres egen Kirkegaard. En saadan var det altsaa, man havde fundet. Naar man ser efter paa Byens ældste Grundrids i Resens Atlas (fra ca. 1670) ser man da ogsaa Betegnelsen „*St. Jørgens Hospitals Kirkegaardsstræde*“ paa en lille Smøge, der gaar ud mod Øst fra Nørregade.

Iøvrigt nævnes St. Jørgensgaarden i Ringsted allerede i 1261.

Midlerne til Hospitalets Opretholdelse samledes af en Klosterbroder, der drog omkring i Omegnen med sin Kærre og tiggede Penge og Levnedsmidler sammen; en saadan Opkræver kaldtes en Terminsbroder.

Omkring Reformationen skiftede Stiftelsen Karakter og blev en Slags Fattighus for vanføre Gammelfolk. Den 20. November 1530 fik saaledes *Evert Skipper* Livsbrev paa St. Jørgensgaard i Ringsted. Og 1577 tilhandler et Par driftige Damer, *Maren Ficksdatter* fra Gundestrup i Odsherred og hendes Datter, Jomfru Kirstine, sig Indtægter af (og Pligter ved) St. Jørgens Hospital mod at afstaa tre Gaarde til Kronen. To Aar senere afstod de dog deres Ret over Hospitalet for en Gaard i Simendrup. Fra Tiden i Halvhundredaaret efter Reformationen har Kirkehistorikeren, Dr. Rørdam, fremdraget nogle interessante Oplysninger.

At Kongen til en vis Grad har interesseret sig for Hospitalet fremgaar deraf, at Frederik den Anden i Januar 1585 bevilgede Hospitalet Kronens Part af Korntienden i Allindemagle Sogn.

Men 14 Aar efter var det rent galt. Der havde været stor Strid mellem Lensmanden paa Ringsted Kloster, *Lave Beck* til Førslev, og Hospitalets Forstander, *Hans Søffrensen*. Lensmanden havde paa Kongens Vegne klaget over Hans Søffrensens Forvaltning af Hospitalet. Om Følgerne af denne hedder det:

„Kirken, hvori de Fattige havde deres Bolig, er *nedfalden*, Kirkegaardsmuren nedbrudt og Gaarden forfalden. Hans Søffrensen har i 13 Aar ikke gjort Regnskab, han er dertil gammel, skrøbelig og kan intet erstatte.“

Under Medvirkning af Sognepræsten, Peder Krage, Borgemestrene Christoffer Jensen og Jørgen Hansen samt Raadmand Claus Pedersen kommer der dog et Forlig i Stand.

Tienden fra Allindemagle skal anvendes til Kirkens Opbygning, Hans Søffrensen skal selv opføre Stuebygningen, og dertil give de Fattige Fetalje (Levnedsmidler).

Ligeledes skal han lade en Hest med Karl og Bøsse „drage i Termin“ og tigge for de Fattige, og hvis Karlen er flittig, skal han have en Trediedel af Almissen. Endvidere skal Hans Søffrensen selv holde

en Bøsse, med hvilken han skal møde, naar fremmede Adelsmænd gæster Byen, og anmode dem om en Gave.

I hvilket Omfang disse mærkelige Foranstaltninger, der dog kun ligger 300 Aar tilbage i Tiden, er kommen til Udførelse, er vi ikke i Stand til at dømme om.

Men fra den Tid, man har den næste Efterretning — nemlig 1614 — hed Forstanderen *Maurids Ingvorsen*. Af et Regnskab fremgaar det, at der er fire vanføre Kvinder i Hospitalet, og at Hospitalet oppebærer Indtægterne af St. Jørgensgaardens Marker (nemlig Stubbemarken, „Vellummarken“ og Aamarken) samt Allinde Tiende og Indtægterne af en Gaard i Tokkerup og en i Høm.

Stiftelsen sang imidlertid paa sit sidste Vers. Dens Arbejdsmaade var upraktisk for en nyere Tid. 1631 sluttedes der en Overenskomst, hvorefter Hospitalets Indtægter overføres til Vartov, mod at Ringsted By faar Lov til at belægge fire Senge i Vartov. Fundatsen oprettedes 31. Debr. 1631.

120 Aar efter Nedlæggelsen findes endnu Kirkegaardsstrædet.

Hvad der har maattet være tilbage af gamle Bygninger gik til Grunde ved Byens Brand i 1747. Paa den Tid var en Regiments-Quartèrmester *Hansen* Ejer af St. Jørgensgaard, som den da kaldtes; han erklærede at ville genopbygge Gaarden, hvis der kunde tilstaa ham en lignende kgl. Brandhjælp som den, Byens andre brandlidte Borgere havde faaet. Formentlig har han faaet denne Hjælp. Gaarden blev opbygget, og Rester af det gamle Bygningsværk danner vistnok endnu den indre Del af Gaardens Firkant. Blandt Gaardens Ejere er en Mand af Navnet *Mads Schou*; hans Ligsten laa endnu 1917 paa St. Bendts Kirkegaard, men uden Tidsangivelse; den er saaledes bekostet af ham selv, men ingen har gidet lade Fødsels- og Dødsaar indhugge.

Ca. 1770 nævnes *Seigneur Hviid* og 1783 en Kammerraad *Wederkinch* som Ejer af Gaarden, 1806 en Mand af Navnet *Aagaard*; Gaardens Jordtilliggende er paa den Tid delt i 9 Kobler, hver paa $11\frac{1}{3}$ Td. Land. Senere Ejere er Brændevinsbrænder *Engberg* og Kreaturkommissionærene *P. L. U. Fischer* og *Chr. Fischer* (Fader og Søn). *P. L. U. Fischer* skilte Jorden fra Gaarden i Byen og byggede Ny St. Jørgensgaard udenfor Byen. Ny St. Jørgensgaard solgtes

1903 til Proprietær J. A. Løvingreen. St. Jørgensgaard i Byen ejes af Chr. Fischer.

RINGSTED LATINSKOLE

For ca. 300 Aar siden, nemlig i 1634, udsendte Christian den Fjerde en Bestemmelse om, at der skulde drages Omsorg for, at Skolernes Peblinger skulde have bedre Adgang end hidtil til at høre Prædiken i Kirkerne. Disse Peblinger havde ofte maattet tage til Takke med ubekvemme Steder, f. Ex. i Korset. Naar man ser paa Ryggene af de gamle Korstole i St. Bendts Kirke, faar man et levende Indtryk af, at disse Stole har været meget benyttede. De vrimler nemlig med Udskæringer med Navnetræk eller andre Forsiringer. Det er paa den Maade, Ringsted Latinskoles Elever fra de svundne Tider har bidraget til egen Forevigelse.

Ringsted Latinskole oprettedes efter Reformationen og fik Skolerum i Sidekapellerne til søndre Korsfløj (i den nuværende Kirke: Skriftekapellet og Museumskapellet).

Skolen har bestaaet i godt 150 Aar, nemlig fra ca. 1570 til 1739. Den havde i Løbet af denne Tid 19 Rektorer, hvilket giver en gennemsnitlig Virketid af 7 Aar, et Vidnesbyrd om, at Rektorstillingen ved denne ubetydelige Skole kun har været betragtet som et Gennemgangssted for unge Teologer, af hvilke de allerfleste senere befordres til et Præsteembede. Man har en Oversigt over Antallet af Studenter, der er udgaaet fra Skolen fra 1647 til 1739, ialt kun 93, altsaa 1 — én — om Aaret. Det øger jo heller ikke vor Mening om Skolens Betydning. Af Skolens Rektorer har kun én et alménkendt Navn, *Laurids Olufsen Kók*, senere Præst paa Refsnæs, som foran nævnt Dannevirkevisens Digter, nok til at bevare et Navn fra Forglemmelse.

Det økonomiske Grundlag for Skolen var den Byen tidligere tilhørende Mark, der i Middelalderen var overdraget til Klostret; Jordafgifterne, der svaredes af Byens jorddyrkende Borgere, overførtes efter Latinskolens Nedlæggelse til andre lærde Skoler, bl. a. Vordingborg og Køge, og senere (indtil 1809) til det lærde Skolevæsens Fond. (Fuldstændig Fortegnelse over Rektorerne findes i: J. V. Christensen: Valdemarernes Kirke).

Med Disciplinen har det aabenbart været saa som saa i denne Skole. Derpaa tyder ogsaa Peblingenes Snitværk i de gamle Korstole i St. Bendts Kirke. Et Vidnesbyrd om en ikke elsket Rektor har man i et Anklageskrift til Generalkirkeinspektionen fra Rektor *Peder Lykke* over to tidligere Disciple, aabenbart af en gammel Ringstedslægt, nemlig Brødrene Hans Diderich og Christian Bruun, der Søndag den 7. Juli 1737 havde overfaldet Rektor paa Kirkevej samt „ilde pryglet ham“. Som et yderligere Vidnesbyrd om Præst og Rektors indbyrdes Forhold anføres i samme Klage, at Sognepræsten *M. Lemvigh* i Stedet for at hjælpe Rektor har „tilladt Studiosus Bruun Prædikestolen“, det vil sige givet ham Adgang til at prædike — om samme Søndag melder Historien dog ikke. Peder Lykke fik det Svar, at Generalkirkeinspektionen ikke kunde „bemænge sig“ med denne Sag. Peder Lykke, der var Nordmand og blev Skolens sidste Rektor, blev den 13. November 1739 Præst i Meelhus i Trondhjems Stift.

HVEM DER DYRKEDE BYENS JORD FOR 250 AAR SIDEN

Skrevet med Snirkler og Sving staar der i den gamle Fortegnelse fra 1688 over de Landbrugere i Ringsted, der dyrkede Byens Mark mod en Afgift til den lærde Skole følgende Navne:

1. Jens Madsen.	18. Hans Mikkelsen.
2. Poul Jørgensen.	19. Christen Andersen.
3. Jep Skomager.	20. M. Christen Blichfeld.
4. Claus Carstensen.	21. Hans Andersen.
5. Jacob Snedker.	22. Knud Nielsen Kræmmer.
6. Peder Olufsen Schaning.	23. Herman Christensen.
7. Johanne Christians.	24. Peder Kræmmer.
8. Hans Svendsen Kapellan.	25. Sofren Prag.
9. Borgm. Mads Lauridsen (2 Fjerdinger).	26. Niels Samsing.
10. Peder Smed.	27. Peder Ibsen.
11. Hans Knudsen.	28. Anders Holst.
12. Niels Madsen.	29. Laurs Rasmussens Enke.
13. Laurs Poulsen.	30. Laurids Hurd (?).
14. Laurids Vognmand.	31. Niels Bødker.
15. Laurids Pedersen Raadmand.	32. Mads Jacobsen.
16. Jørgen Hansen.	33. Jørgen Ibsen.
17. Hans Jensen.	34. Jep Andersen.

35. Niels Prag.
36. Rasmus Mickelsen Husmand.
37. Hans Soldat Husmand.
38. Borgm. Mads Lauridsens *Ejendom*.
39. Laur. Pedersen Raadmands *Ejendom*.
40. Niels Prags *Ejendom* i Stubbenmarken.
41. St. Jørgensgaard ejes af Hospitalet i København.
42. Anne sal. Niels Olsens *Ejendom*.
43. Anne Jacobsdatters *Ejendom*.
44. Ringsted Kirkes *Ejendom*, bruges af Mag. Blichfeld.

1700-AARENE

Med Slutningen af 1600-Aarene og med 1700-Aarene skulde en bedre Tilstand begynde i Købstæderne. Men for de smaa Oplandsbyer, der var henvist til at leve af deres Omegn, gaar Udviklingen meget langsomt. Landbrugets vedvarende og hen i 1700-Aarene tilgængende Forarmelse dannede ingen Baggrund for forbedrede Kaar.

Søger vi til St. Bendts Kirke for af Gravstenene at hente Vidnesbyrd, møder der os ikke mange. Men medens det i Middelalderen er de kongelige Ligsten, 14- og 1500-Aarene de adelige Ligsten, der behersker Kirkens Begravelser, begynder i 1600-Aarene saa smaat de borgerlige Ligsten at begære Plads, og denne Udvikling fortsættes med stærkere Fart i 1700-Aarene. Den ældste borgerlige Ligsten, som man véd Besked om, er fra ca. 1600 over *Frederik Andersen*, „som boede og døde i Høms Mølle i sin Alders 50. Aar.“ Den næste — over Borgemester *Jørgen Nielsen* — er fra 1618; saa følger 1627 *Søren Nielsen Vivel*, 1663 *Martha Pedersdatter*, som var gift med „velact og fornemme“ Mand *Claus Carstens*, Borger og Handelsmand (Købmand) her i Ringsted, 1680 *Klaus Pavels*, „Borgemester i Ringsted, Værge for St. Bendts Kirke, Forstander for det kongelige Communitet til St. Bendts Skole og Landstings-Hører i Sjælland“.

Bred og mægtig afslutter Ringsteds sidste Borgmester, *Mads Lauridsen*, dette Aarhundrede. Han fortæller om sin Magt og Vælde baade fra et stateligt Epitafium paa en af Kirkens Piller og fra den mægtige Ligsten, der nu er indmuret ved Kirkens Hovedindgang, og som er den største borgerlige Ligsten i Danmark fra det 17de Aarhundrede. Han fylder godt efter sin Død; men ogsaa i levende Live har han krævet sin Plads, idet han dyrkede ikke mindre end 74 Tdr. Land af Ringsteds nuværende Bymark.

Kirkens andet borgerlige Epitafium er over Ringsteds — vistnok — første Byfoged under den ny Ordning, *Jørgen Nielsen Rothenburg*, „Kgl. Majestæts Byskriver saa og Handelsmand“, der døde 1737, men lod sin Gravsten hugge allerede 1720. Hans Epitafium hænger ogsaa i Kirken, og endelig har han skænket Kirken en af de, nu til elektrisk Lys omdannede, Lysekroner, der har dannet Forbillede for Kirkens øvrige Lysekroner.

Jørgen Rothenburg har Æren af at have øvet det første Stykke *socialé Kommunalpolitik*, Ringsteds borgerlige Historie har at opvise, idet han — vistnok efter den i 1731 udkomne Forordning angaaende større System i Fattigforsørgelsen — har skaffet Ringsted en efter Tidens Forhold betydelig forbedret Fattiggaard. I Fundatsen til hans Stiftelse hedder det, at han har skænket et Hus paa 10 Fag i Søgaden „til 6—8 Fattiges Beboelse“. Og hans Enke, Helvig Christensdatter, har under 31. Maj 1737 — antagelig ved hans Død — skænket 300 Rigsdaler. Huset, der indtil da havde været privat udlejet, beboedes ved Fundatsens Stiftelse af Peder Nielsen, Anders Vægter, Christen Taastrup og Dorthe Sørrensdatter, der blev opsagte til Fraflytning. Lejligheden gaves derefter til „de mest nødlidende og fattige Almisse-Lemmer i Byen“, og vi faar at vide, at disse er: Else Nielsdatter, Rasmus Loch og Hustru og Mette Skaanings. Det tilføjes, at om nogle af Helvig Jørgen Rothenburgs Paarørende bliver nødlidende, skal de have Adgang til Fattighuset. Det nyoprettede Fattighus har været paa den Plads, hvor den nuværende Fattiggaard med Forplejningstation og Mælkekontrolstation nu er. Jørgen Rothenburg var gift 2 Gange og mistede 3 Børn, mens han levede.

Fra samme Periode er Ligstenen over Handelsmand *Jesper Nissen Bruun*. Han var gift 2 Gange, Ligstenen er blevet lagt i 1720 over hans første Hustru, der døde 1719; han har været saa forsynlig ogsaa at lade sin anden Hustrus Navn indhugge paa Stenen; men enten nu han eller hun er død først, saa har den Efterlevende i hvert Fald forsømt at lade Dødsdatoerne indhugge. Slægtens sidste Ætling her i Byen var Smedemester *Chr. Bruun*, der døde i Begyndelsen af 1900-Aarene. En Ætling i en Sidelinie er Biskop, fhv. Kirkeminister Bruun-Rasmussen i Aarhus.

1786 stedes *Peter Hansen Freiesleben*, Købmand, til Hvile i St. Bendts Kirke efter at have været Købmand i Ringsted i 44 Aar. Han var gift i 40 Aar, hans Hustru, Madame Johanna Kirstina Antoni, er død efter ham, men hendes Dødsaar er ikke blevet optegnet. Derimod fortælles paa Ligstenen: Deres Ægteskabs Frugter var 15 Børn, deres Liv var prøvelsesfuldt, deres Fliid utrættelig, deres Kjerlighed mod Afkom mønsterriig, deres Minde lever derfor uforgjengelig, thi det er Sandhed.

Løffler bringer Meddelelse om nogle nu forsvundne Ligsten over Ringstedborgere. Saaledes nævnes en Ligsten, som oprindeligt laa over Præsten Peder Krag, at være blevet solgt til Øltapper *Fæster Clausen*, der i 1700-Aarenes Begyndelse lod den lægge over sin Hustru og sig. Endvidere nævnes Ligstene over Handelsmand *Hans Jensen Bay* (1717) og over Gæstgiver *Ditlev Keisen Folsted* (1720). Uden Hensyn til Stand og Omdømme kunde man komme i kirkelig Begravelse. Ringsted-Rektoren Jens Paludan (1723—34) nævner saaledes med stor Forargelse fornævnte Fæster Clausen som en Aagerkarl, der efterlod sig 8000 Kr. og saaledes ikke havde behøvet at tilegne sig en tidligere Velærværdigheds Ligsten. En Kritik, som ikke synes ubetimelig.

ATTER EN STOR BRAND

1717 havde en mindre Brand hjemsøgt Ringsted. Men denne Brand havde dog ikke efterladt noget dybt Indtryk.

Saa skete det i Midten af Aarhundredet, at den røde Hane slog sine flammende Vinger og anrettede den største Skade, som til da var overgaaet Byen ved Brand.

Den 16. August 1747 — en tør og blæsende Solskinsdag — var Byen næsten tømt for Mennesker, alle, som kunde, var paa Høstarbejde. I Snedker *Johan Katows* Hus i Nørregaden var kun Ejerens Søn, en Dreng, hjemme, og han fandt sig nu fristet til at prøve at skyde med Faderens Bøsse. Men det var en omstændelig Forestilling, for det var en af de gamle Luntebøsser. Der skulde Krudt paa Panden, og der skulde Lunte til. Men af kom Skudet mere end tidsnok.

Det havde været en bragende Tørke i lang Tid. Straatagene paa Husene og Risgærderne mellem Havestykkerne og den paa Stængerne

siddende allerede hjemkørte Sæd ligefrem gnistrede af Tørre. Og i al denne Tørhed faldt den brændende Forladning.

Der blæste en heftig Storm, og Ilden fo'r saa lynsnart fra Hus til Hus, at fem stakkels gamle Mennesker, der laa til Sengs af Skrøbelighed, alle indebrændte.

Hele Byen fra Vesterbom til Nørrebom og mod Øst indtil Pileborg gik op i Luer. Det eneste, der reddedes, var altsaa den yderste Del af St. Hansgade og Søgade. Det er sikkert ingen Overdrivelse, naar den samtidige Provst Guldborg skriver, at fire Femtedele af Byen brændte. 74 Ejendomme gik op i Røg.

Kirkebogen for Ringsted Sognekald indeholder de korte Data om de ulykkelige Ofre, der fandt deres Død i Luerne:

„Løverdagen den 19. Avgust begravedes tvende Lig, nemlig *Niels Atterup* og *Dorthe Jordemoder*, hvilke begge omkom i den ulykkelige Ildebrand, som skete 10. hujus, kom begge i een Grav og uden Kiste.“

„Løverdagen den 20. Avgust begravet *Christian Høyers* Enke og *hendes Søster* (eller Søstø), som begge omkom samme Tid og Maade i Ildebranden, begravet paa Sante Bentes Kirkegaard.

Guldborg.“

Staden var i Virkeligheden fuldstændig ødelagt efter denne Brand.

Der foreligger forskellige Vidnesbyrd derom. Det var kun „ved den naadige Guds Hjælp og Frederik den Femtes Gavnildhed“, at alle de ødelagte Pladser blev genopbyggede.

Alt var i den grænseløseste Forvirring. I den tilstundende Vinter maatte de Brandlidte tildels indlægges hos de øvrige af Byens Borgere; men det forslog kun lidt; Resten maatte ud omkring paa Bøndergaardene.

Og endnu i Maj Maaned i det følgende Aar havde man først naaet at faa rejst en Del af Husene. Resten genopbyggedes i Løbet af 1749.

Alle de efter Branden i 1747 genopførte Ejendomme er nu fornyede, maaske med Undtagelse af en Del af den indre Gaard i St. Jørgensgaard i Nørregade. Det sidste Facadehus, der skiftevis havde baaert saa forskellige Navne som Slukefter og Alhambra, nedreves i April Maaned 1932 og gav Plads for en moderne Benzinstation.

I Byens offentlige Liv, saa vidt man kan tale om et saadant, greb Branden stærkt forstyrrende ind paa forskellig Maade.

Den 15te May Klaxten 10. Formiddag
Køjsereed Kongen her igjennem

Ringsted

2 Kirken, 3. de Huse som endnu staa
i Bygning efter Branden som var i 1717.

Som Ringsted saa ud, da Byens Genopførelse var paabegyndt efter den store Brand i 1717, og da Frederik den Femte gæstede Byen.

Saaledes brændte *Kæmnerens Regnskab*, eller rettere samtlige dettes Bilag.

Og da Kong *Frederik den Femte* med stort Følge gæstede Byen den 13. Maj 1748, var denne saa udpint, at man ikke en Gang kunde faa saa mange Penge, at man kunde betale de Musikantere, der skulde spille „Kongelig Mayestæt med Suite“ et Stykke. Kæmneren, *Anders Lauersen Storm*, anfører, at han maatte dette af egne Midler tillægge.

Endvidere oplyser han, at „efter kgl. Mayestæts allernaadigst Benaading er der til de kongelige Fri-Rejsers Hjælp annammed:

Callundborg	40 Rigsdaler
Holbæch	65 „
Nykøbing	30 „
	Ialt 135 Rigsdaler“

Af Udgifter anfører han, at Musikanterne ved kgl. Majestæts Gennemrejse har kostet 1 Rdl. 2 Mk.

Af Regnskabet anføres iøvrigt:

Til Byens Nytte og Indhegning er brugt 6 Rdl. 2 Mk. 2 Sk. Da de ovennævnte 135 Rigsdaler er afholdt til Frirejserne, saaledes som de skulde efter „Benaadingen“, har Udgiften altsaa ialt været 147 Rdl. 4 Mk. 2 Sk.

Derefter har Kæmneren til Gode 7 Rigsdaler 4 Mark og 2 Skilling, som han under megen Ærbødighed udbeder sig „ædle og velviise Hr. Byefogeds gunstige Approbation“ til at faa betalt og godtgjort, og han undertegner sig:

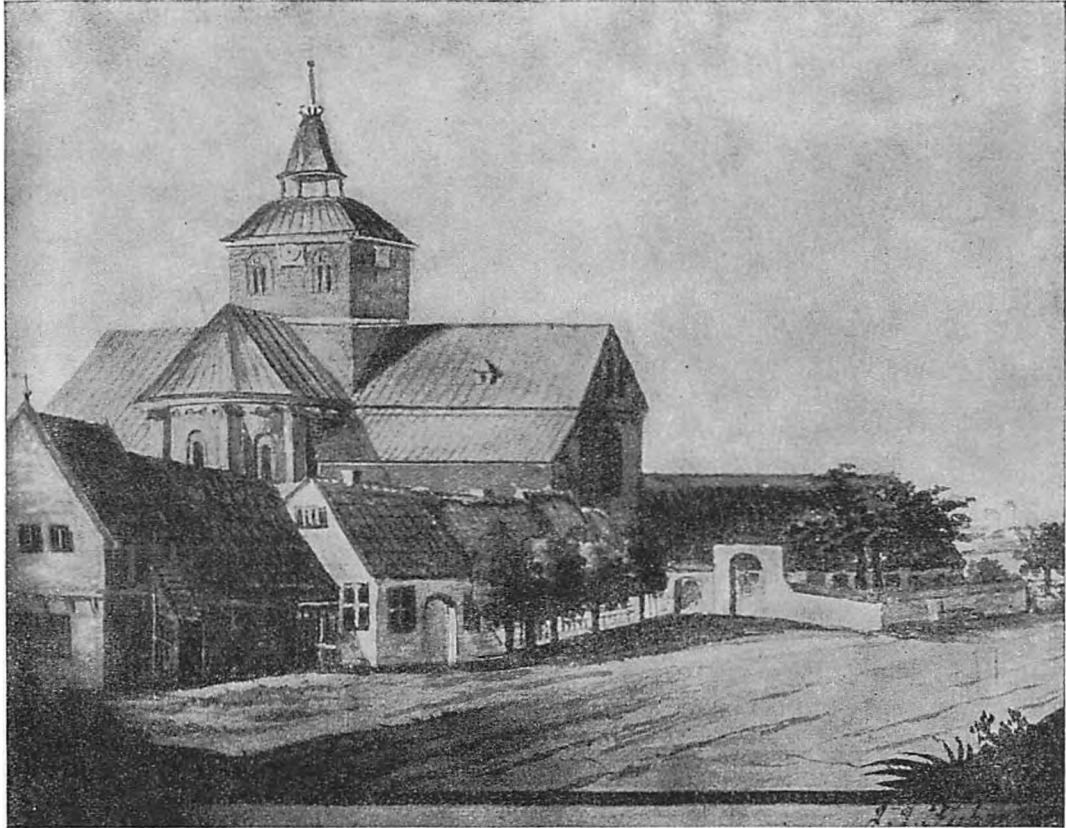
Ydmygste Tiener *Andreas Lauersen Storm*.

Endnu paa det følgende Aars Regnskab afspejler sig Genvordighederne fra 1747. Kæmneren — han var paa den Tid valgt af Borgerne — hed da *Peder Jensen*.

Paa Indtægtssiden skriver Hr. Peder Jensen bl. a.:

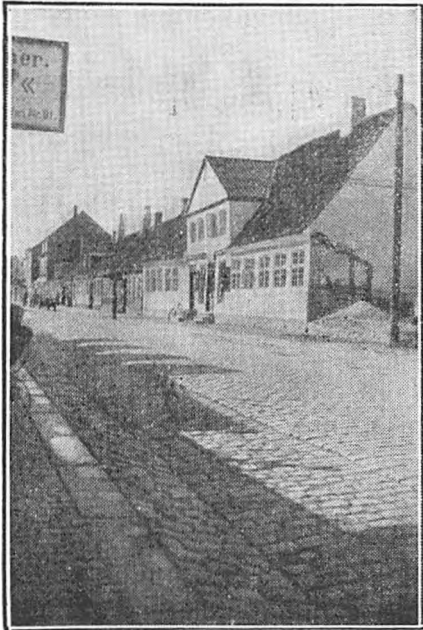
„Beholdning fra forrige Aar er af min Formand intet leveret og saaledes forbigaas noget at anføre.“

Af de øvrige Poster kan nævnes: Delinquent-Skat 9 Rdl. 4 Mk. 2 Sk. Som Bidrag til Kapellanen, Hr. Clement Barchers Løn 13 Rdl. 2 Mk.

Ved den gamle Vester Bom i Ringsted. Kirken viser sig for Beskueren i den Skikkelse, den havde til Branden 1806. Paa det nu nedrevne Raadhus' Plads laa den Gang en Gæstgivergaard (med Træerne foran); til denne Gaard knytter Sagnet Mødet mellem Karl Gustav og de danske Rigsraader Joachim Gersdorf og Christen Skeel.

Til Organisten Mich. Henr. Horst 14 Rdl. Til Doctor Løn for tvende Aar à 3 Rdl. ialt 6 Rdl. Byfogden og Byskriveren til Skrivematerialier 2 Aar à 3 Rdl. ialt 6 Rdl. (Man mærke sig, at Doktoren ingen Løn har faaet og Byfogden ingen Kontorholdsgodtgørelse i Brandaaret).

„Stukefter“.

En anden Lønning (Angivelsen utydelig) udgjorde 4 Rigsdaler. „Til andre Byens nødvendige Udgifter“ 20 Rigsdaler. Til Frirejserne er fra de ovenfor anførte Byer modtaget det samme Beløb 135 Rigsdaler.

„Efter velædle og velviise Hr. Byfoged Friis' es Ordre af 21. Februar lignet og lagt paa Ringsted Indvaernerne 103 Rigsdaler 2 Mark.“

Denne Post er ganske interessant. I hine Tider oprævedes der ikke bestemte Skatter. Byen laa som Regel ikke med Kassebeholdning. Saa var der jo da ingen, der kunde løbe med Kassen.

Indtægten paa Ringsted's Kæmnerregnskab for 1748 udgør 317 Rdl. 4 Mk. 2 Sk.

Ser vi paa Udgiftssiden for 1748, møder vi mange for nutidige Øjne

mærkelige Poster. Der er først de ovenfor omtalte Tilskud til Embedslønninger. Dernæst bl. a.:

Betalt til Morten Tækkemand for Reparationer 3 Mark. For Materiale til Byens Bomme at istandbringe saa og for Tagsten til Raadstuen 2 Rigsdaler 1 Mark 12 Skilling. Et Reb til Sønder Bom 8 Skilling. Byfogden 10 Rigsdaler. Jørgen Pedersen Bødker en Østerstønde (?) at reparere 12 Skilling. Truels Jørgensen i Fjenneslev for Rør og andet mere til Klokkerhuset 2 Rigsdaler 12 Skilling. Klejnsmed Lars Fugl 3 Mark 2 Skilling for Arbejde ved Bommen. Peder Pouelsen for Stenbroen, han har lagt Norden for St. Bentes Kirke 5 Mark. Christen

Andersen for Grus- og Stenagning til bemeldte Stenbro 5 Mark 8 Skilling. Betalt til Madam salig Jørgen Rørs for Logemente og Staldrum til kongeligt Staldfolk og Heste 1 Rigsdaler 4 Mark 10 Skilling. Til Sprøjtemesteren til Afdrag paa hans indleverede Regning for Arbejde med Brandposten 4 Rigsdaler. Betalt til tvende Bønder fra Kværkeby for tilkørt Grus 4 Mark.

Derefter anføres, at af de 135 Rigsdaler fra Holbæk, Kalundborg og Nykøbing er de 131 Rigsdaler anvendt til Vognmændene for fri Rejser, medens Kæmneren har faaet 4 Rigsdaler for „min Rejse og Umage forbemeldte Penge at indhente og udbetale“. Fogedsvenden faar 4 Rigsdaler og Kæmneren for Blæk og Papir 2 Mark.

EN STRID MELLE M JORDDROTEN PAA RINGSTED KLOSTER OG BYENS BORGERE

I Midten af 1700-Aarene fik Ringsted til Nabo paa den nu private Sæde- og Avlsgaard Ringsted Kloster en af sin Tids virksomste Jordrotter *Peter Johansen Neergaard*, der efterhaanden samlede paa sine Hænder en Række af Egnens store Gaarde. Hans Historie hører ikke ind under Ringsted. Men man har mange Exempler paa, at denne sin Tids Foregangsmand ikke nøjedes med at opluge Herregaarde, men ogsaa havde Smag for Købstadsejendomme. Efter den store Brand laa mange Grunde ledige. En af disse Grunde — den Plads, paa hvilken Ringsted Sparekasses Bygning senere er opført — blev købt af Neergaard, som derpaa agtede at opføre en *Hestemølle*. Han maatte føre vidtløftige Processer derom med Indehaverne af Privilegierne til at drive Mølleri i Hømb og Hauge Vandmøller, men vandt sin Sag og fik Hestemøllen i Gang midt i Aarhundredet. Ogsaa forskellige andre af Købstadens Ejendomme og Jordtilliggender blev han Herre over; men efterhaanden opirrede hans Paagaaenhed de ellers overfor Storfolk sagtmodige Borgere i den fattige By. Vi skal ikke nærmere gaa ind paa disse Tvistemaal, men indskrænke os til at omtale en Sag fra 1770, fordi den rummer mange særtegnende Omstændigheder:

Borgerne samledes til en *Raadstuesamling*, hvor man udtalte, at man følte sig besværede af, at Neergaard havde ladet grave 5 større Grøfter Nord for Byen. Disse Grøfter ændrede bl. a. de hidtidige

Forhold ved den saakaldte *St. Gertruds Slaade*, om hvilken der var Markfællesskab mellem Klostret og Byen.

Navnet paa dette Jordstykke sender os en Hilsen fra Middelalderen. *St. Gertrud* var de Rejsendes Helgeninde; i eller ved mange Byer fandtes *St. Gertruds Kirker* eller *Kapeller*. *St. Gertruds Slaade* hedder i en anden Forbindelse *Kapel-Aas*, hvilket kunde tyde paa, at ikke alene har Jorden tilhørt et *St. Gertruds Kapel*, men dette har formentlig ogsaa haft sin Plads paa dette Sted, der maa formodes med nogenlunde Sikkerhed at kunne have været omtrent midtvejs mellem Byen og den nuværende Benløse Runding.

I Borgernes Bemærkninger hedder det endvidere, at denne „Slaade“ er „nogle af latine Skolens Jorder“. Nu siger disse Borgere, hvoriblandt *Seigneur Ravn*, *Seigneur Knud Pedersen* og *Seigneur Hviid* paa *St. Jørgensgaard* og andre, at hvis *St. Gertruds Slaade* blev indhegnet, vilde *Latinskolens Jorder* i denne *Slaade* (man huske, at det var inden *Jordens Udskiftning!*) komme ind under *Klostrets Jorder*, og „vilde menige *Indvaanere* og *Auflsbrugere* i *Ringsted*“ miste deres hidtidige *Marker* i denne *Slaade* og endvidere blive frataget deres gamle *Ret* til *Ind- og Udkørsel* i „*Stubbemarken*“ (en af *Byens tre Vange*) fra *Nørregade* „i *Høst-, Ævred-, Pløje- og Sædetid*“.

Hvor rigtigt de gamle Borgere har vurderet dette Forhold, fremgaar deraf, at dette Jordstykke utvivlsomt siden er blevet opslugt af *Klostrets Jord*, og *Brugsretten* dermed gaaet tabt for *Borgerskabet*.

Borgerne krævede ved samme *Lejlighed*, at to *Fjerdinger* af *Byens Jorder*, som *Krigsraad Neergaard* brugte, blev ham frataget og lagt til *Byen* og *Bysens Borgere* overladt at dyrke.

Endvidere klager de over — og her møder man den praktiske *Anvendelse* af de gamle *Agernavne* — at *Neergaard* har opløjet en gammel *Vej*, „ind over *Puestubben* til den saakaldte *Hesselskov* og *Aaremosen*“.

Klagen, der omfatter flere *Punkter*, hvis *Enkeltheder* ikke nu kan antages at have *Interesse*, giver et levende *Billede* af den *Energi*, hvormed *Borgerne* værner deres *Rettigheder*. Hvorledes *Sagen* er forløbet i *Enkeltheder* kan ikke nu udredes. Men derfor er den ligesuldt et interessant *Tidstegn*.

— Andre *Exempler* paa den *borgerlige Interesse* møder man ogsaa,

saaledes i 1769 i en Drøftelse af Borgernes Andel i Pligten til at *oprense Aæn* fra Have Mølle til „Ny Bro“ (hvor denne sidste har ligget, vides ikke). Conradsborg (det daværende Baroni med Sørup som Hovedgaard), Ringsted Kloster og Ringsted Borgere skulde tage hver sin Part, og det ser ud til, at Borgerne i en Raadstuesamling har bemyndiget Byfogden til at træffe Aftale paa deres Vegne.

— Saa er der fra det samme Tidsafsnit et morsomt Spørgsmaal om Rendestenen i *Adelgaden* — dette Udtryk bruges, saavidt det kan skønnes, om den nuværende Nørregade. Ved denne Lejlighed (1770) faar Hendrik Lund Væver, Hans Christian Skomager, Christen Pedersen Smed og Peder Hansen Handskemager Paabud om, at de skal istandsætte Fortov og Stenbro *ud til Kørevejen* ud for deres Huse. Striden er opstaaet som Følge af, at Fortovet foran St. Jørgensgaarden er lagt for højt; Hendrik Lund og Hans Christian (Skomageren) klager over, at Rendestenen ud for Niels Ravns „Fattiges Hus“, Peder Handskemagers, Søren Mahlers og Salomon Jødes Huse er altfor høj, saa Vandet ikke kan passere.

Da man ikke kunde blive enige, opstod der Rets sag; men midt under dennes Procedering bliver der en Standsning, desformelst at „Hans Mayestæts og Dronningens Rejse med Suite gik herigennem“. Naturligvis blev der sluttelig fældet en vis Dom, der lagde Rendestenen i det rette Plan. Nogle af de dømte Borgere vilde selv udføre dette Arbejde, medens andre erklærede, at de vilde lade „de nærværende Brolæggere fra Roskilde“ udføre Arbejdet.

MERKANTILISMEN I RINGSTED — DA MAN DYRKEDE TOBAK

Medens de fornævnte Spørgsmaal er strengt lokale, fører en Hændelse os midt ind i Tidens økonomiske Politik. Den i 1660 indførte Enevælde havde følt det i høj Grad som sin Opgave at lade *Staten* være Forsorg for alle Bestræbelser, der kunde ophjælpe Erhvervs livet. Der skulde foretages Anlæg af Fabriker og „Manufaktur“er, saaledes at Pengene kunde blive i Landet, og Statens Borgere finde Beskæftigelse. Den almindelige Karakteristik, som en senere Tid har givet af dette Statsforsøgs-System, har gaaet ud paa, at det var lidet heldigt.

Hvilket forøvrigt ikke har forhindret, at en senere Tid fra helt andre Udgangspunkter har sat stærkt ind for en lignende Politik.

Fritz Heide har i nogle Fortællinger fra Midtsjælland nævnt, at der i Midten af 1700-Aarene fandtes *Tobaks-Agre* ved Ringsted; han angiver Stedet for disse at have været i det nuværende nye Kvarter Syd for St. Bendts Kirkes Klosterlund. Ringsted-Tobakken har dog vist aldrig spillet nogen Rolle i Byens Erhvervsliv. Der meldes dog heller ikke om, at nogen er bleven forgivet af den. Datidens Mennesker var jo haardføre.

Derimod foreligger der en officiel Tilkendegivelse af, hvorledes Merkantilismen har virket i den Stad Ringsted. Den foreligger som en Besvarelse fra Byen paa en Forespørgsel, som er rettet til denne af Systemets Regeringsorgan, der havde den straalende Titel: General-Landøkonomi- og Commerce-Collegium. Og Svaret lyder, at hidtil (1774) har der i Ringsted været Fabriquer, drevet af følgende Mænd:

- 1) *Moses Abraham* af jødisk Nation en „Heel ulden Strømpfabrik“.
- 2) *Levin Isak*, Jøde, „en Lak-Fabrik, som drives ikke her, siden Levin for tvende Aar siden rejste herfra som *fallit* og skal nu opholde sig i København.“
- 3) *Salomon Marchus*, Jøde, har haft „en Haardugs-Fabrik, men formedelst at Haardugen er gaaet af Brug, har han *nedlagt* og frasagt sig samme.“

Saa hedder det videre:

Hvad Fremtiden angaar om Fabriker og Manufakturere, findes ikke noget bekvemmeligt her at kunne anlægges, undtagen den Plads, hvor forhen har staaet det for 27 Aar siden afbrændte *Store Værtshus* og endnu ligger til ingen Nytte øde, og denne Plads kunde bebygges for dér at anlægge et uldent og linned Spinderi, hvorved saavel flittige Unge som Gamle kunde faa Arbejde og Underholdning. (Den omtalte øde Plads er Hjørnet af St. Bendtsgade og Nørregade, hvor siden Ringsted Borgerskole byggedes; nu er der Forretningsejendomme).

Besvarelsen giver et overmaade talende Vidnesbyrd om Resultaterne eller rettere Mangelen paa Resultater af den statsfaderlige merkantile Omsorg for Ringsted.

Indehaveren af den eneste Bedrift, der holdtes i Gang — Moses

Abraham — synes ikke at have været noget heldigt Exemplar af sin Race; thi snurrtigt nok staar der just paa næste Blad i den samme Protokol, at samme Moses Abraham er anklaget af sin Trosfælle Jacob Salomon for at have slaaet og „haardraget“ samme Jacob Salomon.

Merkantilismen i Ringsted synes saaledes, enten man betragter den fra det ene eller det andet Synspunkt, at have været en mindre vellykket Historie.

Markederne har fra gammel Tid spillet en betydelig Rolle i Byens Næringsliv. Betegnende for den Interesse, Borgerskabet nærrede for dem, er en Meddelelse fra et Møde af *Eligerede Mænd* — Forløberne for Borgerrepræsentationen indført ved en Forordning af 1720 —. I 1793 var man i Anledning af, at *Byens Mortensmarked* var gledet ud af den officielle Markedsfortegnelse, enig om at lade Markedet bekendtgøre i „*Det Berlingske Avertissement*“ til Underretning for Byens Borgere og for dem, der vilde komme til Markedet for at købe og sælge.

Forøvrigt skulde Aarhundredet ikke gaa til Ende, uden at *endnu en stor Brand* sendte sine Kvaler over Byen. Beretningen om denne Brand finder vi i „en ny Vise, skreven i Skovlunde Skole af J. L. Niemann“ og omhandlende „den bedrøvelige Ildebrand, som opkom i Ringsted Bye Natten mellem den 10. og 11. Marts 1794 hos Bager *Chertie* i St. Hansgaden, som greb saa hastigt om sig, at 14 Gaarde og Huuse blev ganske afbrændte og 5 andre beskadigede. De fleste mistede deres Kreaturer og rørlige Ejendom og maatte ganske nøgne flygte for Ilden.“

Visen er paa 17 Vers og stemmer allerede ved Versenes Forfærdelighed til vemodige Tanker. Men den har vel tilfredsstillet en vis Smag. Et enkelt Vers vil være tilstrækkeligt til at vise Karakteren af de øvrige:

Da Ilden kom ved Nattetid,
Saa blev omsonst al Hjælp og Flid,
Se, egen Magt er intet værd,
Vi overvunden hastigt er,
Det Gods, som ofte lides paa,
Selv pludselig maa undergaa.

DE STORE FREMSKRIDTS AARHUNDREDE

BRANDEN 1806

Det begynder trangt, det store 19de Aarhundrede, Optakten til vor Tid. En usikker mundtlig Overlevering fortæller, at man i Aadalen Vest for Ringsted hin Skærtorsdag 1801 kunde høre en Genlyd af Drønet paa Københavns Red, dette Drøn, der blev Varsko om en saare urolig Tid.

Dagens Efterretninger naa'r hertil ad Landevejen fra København og med „den agende Post“ fra Hamborg. Der er Snak i og foran den gamle Postgaard paa Pladsen, hvor det nu nedrevne Raadhus laa — lige foran den gamle Kirke.

Et stedligt Varsko faar man i 1803, da nogle Ejendomme i Byen brænder og truer Kirken; man bemærker, at Byens Brandredskaber trods tidligere Tidens bitre Erfaringer er i en sølle Forfatning.

Saa kommer den 20. Juni 1806, en Formiddag med Sol og stærk nordvestlig Vind. En Landstryger ligger med sin Tobakspibe i et af Klosters Avlsgaards Udhuse, der støder ud til den alfare Vej. Han taber en Glød, det flammer op, han stikker af. Snart hvirvler de røde Ildtunger afsted. Klosters Avlsgaard er et forvirret Komplex af Bygninger, dels solidt Murværk fra Munkenes og Kongernes Tid, dels Lerklining og Bindingsværk fra senere Tider. Men alt er tækket med Straa. Bygningerne er dels sammenbygget med Kirken, dels med den egentlige Borggaard.

Snart lyder Alarmen over den panikslagne By. Klosters Avlsgaard brænder; det ældgamle Benediktinerkloster antændes, og snart finder Flammerne Vej ind under Teglene paa St. Bendts Kirkes Bygning. Flyvende Flager af brændende Straa falder paa Postgaardens Udhuse, snart brænder de, videre ned langs Torvet løber Ilden, springer over

Torvets aabne Plads til St. Hansgade. Intet kan standse den frygtelige Angriber. Gamle Mennesker, der som Børn har oplevet Ulykken i 1747, vrider deres Hænder. Alle er hjælpeløse. Fra Landsbyerne og Herregaardene strømmer Hjælp til. Intet kan hjælpe. Ilden gaar sin Gang. Kirkens Blytag gaar som glødende Strømme ned langs Murene (da Kirken 1900—09 repareredes, fandt man endnu i Murfordybninger ved Tagværket store Mængder af Bly, der var smeltet 100 Aar før). Taarnets Kuppel med Kirkeklokkerne styrter ned. Men lykkeligvis kan Valdemarstidens Hvælving bære baade Slag og Tynge. Derimod skørner den vestlige Hvælving af Varmen og styrter, heldigvis dog paa et Tidspunkt, da Fare for, at Kirkens Indre skal brænde, er overstaaet.

Da den lyse Aften sænker sig over Byen paa Sjællands Højderyg, er der en rygende Brandtomt. De straatækkede Udhuse har været Ledere for Ilden ind under Forhusenes Tegltage. 34 Familier er husvilde. En gammel Kvinde, Madam Corneliussen, var blevet ført ud af sit brændende Hus, men i fuldstændig Sindsophidselse løb hun tilbage og omkom. Hjælpsomheden var stor. Allerede Brandaftenen ankom der fra Gisselfeld en Vogn fuldt belæst med Levnedsmidler, en Gave fra Grev *Danneskjold*. Amtmand *Stemann* udstedte gennem „Berlingske Tidende“ et Opraab om Hjælp; det var jo, før Brandforsikring endnu var blevet almindelig: „Ingen vil kunne fortsætte sin forrige Næringsvej og opbygge sin afbrændte Ejendom uden ved Hjælp af godgørende Menneskers Understøttelse.“ Opraabet blev venligt modtaget. Kronprinsregenten og Kronprinsessen ydede 600 Rigsdaler, Grev Moltke, Bregentved, 150, Baron Reedtz-Thott, Købmand Smith, Ringsted, og Major Neergaard, Skjoldenæsholm, hver 100 Daler. En af Byens Litsenbrødre, Jens Thimsen, fik Lov til at iværksætte en Indsamling blandt de mange Rejsende, der kom igennem Byen; denne Indsamling indbragte 181 Daler. Paa mange andre Maader ydedes der Bidrag. Ialt indkom der efterhaanden 6000 Rigsdaler foruden Mængder af Klæder, Linned og Levnedsmidler.

Selv „Skillingsvisen“, sin Tids virksomme Meddelelsesmiddel, optræder her med Vers og Beskrivelse, forfattet af „Cand. theol. J. C. Brestrup“. Et enkelt Vers kan maaske taales:

Følg med mig til Ringsted Egn,
 Ynksom Syn Du der vil skue,
 Vores Gods er borte; men
 Sæden selv blev Rov for Luc;
 Kommer see vor Jammer an
 Hjælpe hver, som hjælpe kan.

Flittig og nøjsom var Slægten, man hjalp sig, som man kunde, man hjalp hinanden, gjorde selv meget Arbejde, og saa rejste sig den lille fattige Bys Huse, der stod til op imod Hundredaarets Slutning. Det var Huse uden nogen Art af Luxus. Kun én Ting blev nu krævet — Tegtag paa alle Bygninger. Allerede den 11. Juli 1806 havde man faaet nedsat en *Bygningskommission*, der nøje overvaagede, at de givne Paabud blev efterlevede.

Kun Kirken stod som en tragisk Ruin. Der var ingen Midler til dens Genrejsning. Dørene til Valdemarernes gamle Kirkerum lukkedes. Ugler byggede i Ruinen. Og Borgerne maatte med deres kirkelige Forretninger foreløbig ty til Annexkirken.

Og dette „foreløbig“ blev af længere Varighed, end nogen havde tænkt sig. Thi det følgende Aar bragte Land og Folk ud for Oplevelser, som Slægterne ikke havde kendt Mage til siden 1600-Aarene.

ENGLÆNDERNE I RINGSTED 1807

Som en Løbeild gik det gennem Landet, at en stor engelsk Flaade var opankret foran København i Eftersommeren 1807. De Rejsende fortalte derom. Og snart begyndte Flygtningeskarer fra den truede Hovedstad at søge ud i Provinsen. Sidst i August blev Ringsted besat af engelske Tropper. Samtidig begyndte *det sjællandske Landeværn*, der bestod af Militzen fra Landsbyerne, og som var blevet indkaldt, at indfinde sig. Men det var intet opløftende Syn. Ringsted-Kapellanen *Adolph Petersen* fortæller, at den 17. August skulde Mandskabet ordnes. Men det blev en sølle Historie. Landeværns-soldaterne var mere indstillede paa at drikke Brændevin paa Værts-husene end paa militær Orden. Hver Gang man havde faaet stillet Rækkerne op, tog Tørsten Magten fra de Opstillede. Til Slut maatte man kommandere hele den forvirrede Hærstyrke udenfor Byen for at

holde den fra Værtshusene. Soldaterne var usselt bevæbnede, enkelte med Flintebøsser, de fleste med udrettede Leer paa Stager eller Pigkæppe. Endelig kom de afsted ad Roskilde til — ledsagede af 50 Vogne med Madposer.

Saa skred Byfoged *Huusher* med en Trommeslager gennem Byen og kaldte Borgervæbningen til Vaaben. Men ingen fandt Kald dertil, skriver Ringsted-Kapellanen.

Alt var haabløs Forvirring — Forløberne for det forsmædelige Nederlag ved Køge (der kostede den danske Landeværnshær 1500 Mand) og Københavns Bombardement.

Om Aftenen den 28. August 1807 kom en Rejsende (*Fr. Chr. Agre*, der fortæller sine Erindringer i „Gemt og glemte“) til den efter Branden nyopførte Postgaard i Ringsted. Allerede da har Rygtet om Englændernes Nærhed fuldstændig lammet Byens Befolkning. Paa Postgaarden var der stor Hurlumhej af Rejsende, der var „kørt fast“. „En Del af dem var ved Punchebollens Hjælp ved at udpresse noget af deres politiske onde Sved“. Pludselig høres Hestetrampen, Vaabenraslen og Støjen paa Gaden. Og 3 engelske (hannoveranske) Dragoner raser henad Gaden, standser ved Postgaarden og raaber paa Vin. Værten i Slobrok styrter aandeløs ud med Glas paa en Tallerken og en Flaske Vin, Dragonen slog Glas og Tallerken til Side og tømte Flasken i ét Drag, „som om den kunde være hældet i en Elefant-Bug.“ De andre Dragoner trængte ind i Spisekamret og forsynede sig med Mad og Drikke, indtil flere Dragoner kom til og tog sig af de drukne Krigere. Iøvrigt huggede Soldaterne med deres Sabler løs paa Tømmerstabler, Vinduessprosser, knaldede en Pibe- og Tobakshandlers Ruder, da han ikke hurtigt nok lukkede op. Agre er meget vred over, at Borgervæbningen, som der dog i de senere Aar var gjort stor Staahej af, slet ikke viste sig — og det end ikke i en Købstad, „hvor der maatte være saa meget mere dansk Aand, som man i dens Tempel skal bevare Asken af 7 Konger, 8 Dronninger og 5 Prinser af det danske Kongehus.“

To Dage efter kom til Ringsted Budskabet om Nederlaget ved Køge og en Meddelelse gennem Sognefogden i Landsbyen Gørslev, midtvejs mellem Køge og Ringsted, om, at den engelske General *Linsingen*

(den hannoveranske Legion) betragtede Ringsted som en erobret By, der skulde levere betydelige Forsyninger af Proviant til Mennesker og Foder til Heste. Budskabet kom som et Tordenslag for den forarmede By, der endnu kun var halvt kommet sig efter Branden i 1806.

Borgerne blev Mandag Morgen kaldt til Møde paa Raadhuset, og her udvalgte man Kapellanen *Adolph Petersen* og to sprogkyndige og berejste Haandværkere, *Niels Klint* og *C. Bergmann*, til at drage den engelske Hær i Møde for om muligt at opnaa Lempelser og Sikkerhed for Byen. De tre Udsendinge begav sig straks paa Vej til Gørslev, hvor de fik Foretræde for Generalen, der tog elskværdigt imod dem, men rasede over de danske Friskytter, der alle Vegne beskød Troppeperne fra Baghold. Deputationen fremstillede med Præsten som Talefører Byens ulykkelige Tilstand, og Generalen lovede at fordele Byrderne paa Omegnen. „I Morgen kommer jeg selv til Ringsted,“ sagde Generalen. „De maa da møde mig sammen med Byfogden og Amtsforvalteren. Imidlertid skal der blive holdt streng Krigstugt.“

Helt galt var Resultatet saaledes ikke. Dagen efter rykkede 3000 Soldater ind i Ringsted, og skønt der virkelig blev holdt god Mandstugt, skete der mange Overgreb. For første Gang siden Svenskekrigene var Ringsted atter en af Fjender besat By. Byfogden var nær blevet skudt, da han tjenstligt til Amtmanden i Sorø havde indberettet, at Ringsted var besat. Dette Brev blev opsnappet af Englænderne. Og der laa et Hus! Byfogden slap dog med Forskrækkelsen. Bager *Lensch* vilde de prygle, fordi han havde brændt en Steg for Englænderne. Det var vel ikke underligt, at den arme Bager var nervøs.

To engelske Soldater, der døde i Ringsted, blev begravede paa St. Hans Kirkegaard. Under Reguleringsarbejderne paa Ringsted Klostermark og ved Jernbanestationen i 1920'erne fandt man paa denne Mark et Par Grave, som mentes at stamme fra Englændertiden. En mundtlig Overlevering fortalte nemlig, at et Par Soldater, som havde forgrebet sig mod Krigslovene, var blevet henrettede; et Soldaterspænde i den ene Grav kunde tyde paa, at Rygtet talte Sandhed.

Saasnart København efter Bombardementet og den forfærdelige Brand havde overgivet sig, blev Sjælland rømmet af Englænderne.

Men Krigen fortsattes i 7 Aar. Og Gang paa Gang møder man i

Byens Historie Vidnesbyrd om dens Virkninger. Nu var det atter de danske Soldater, der beherskede Situationen, men for sent.

Allerede i Marts 1808 holdes der Møde med Borgerne om Troppernes Forsyning med Kød. Byens Slagtere, *Christian Sorøe, Froberg* og *Hans Walløe* spørges, om de kan levere Oxekød til 10 Skilling Pundet. Ikke Talc om det, svarer Slagterne, vi maa have 16 Skilling. Borgerskabet sluttede sig til Slagterne, og formentlig har disse faaet Prisén.

DA SPANIOLERNE KOM I 1808

Snart fik Borgerskabet andet at tænke paa. Allerede i Marts 1808 havde Danmark erklæret Sverig Krig. Napoleon den Store vilde hjælpe sin Allierede, Danmark, og sendte et fransk-spansk Hjælpekorps herop. I Maj kom dette Korps, hvis Officerer var franske, og hvis Mandskab var spansk, til Ringsted, hvor en væsentlig Del af Regimentet „Asturia“ blev indkvarteret. Det var en fremmedartet Skare, smaa gulbrune, sortsmudsede Mænd, der i deres brogede Uniformer stak slemt af mod den øvrige Befolkning. De var ganske elskværdige, meget muntre, de fleste var ganske unge, de tog Begivenhederne som et Eventyr, smidskede for Pigerne, ikke fri for at rapse, navnlig Høns og andet spise- ligt. Den danske Øllebrød og Grønkaal var ikke Mad for dem; de sovsede alting ind i Olie, spiste — som en Samtidig fortæller — „Græs med Peberolie“.

Den paafølgende Søndag rejstes der et katolsk Alter ved Tingstenene; det var betrukket med straalende Tæpper af Silke og Guld; paa Alteret laa en prægtig Foliant, hvis første Blad var et Billede af den Korsfæstede. De spanske Soldater kom til fra alle deres Kvarterer, og saa snart de saa Alteret og Præsten, blottede de deres Hoveder og knælede. Derefter samledes de alle om Alteret, ved hvilket Præsten indviede Sakramentet, medens alle Spanierne faldt paa Knæ, og de tilstedeværende Tilskuere fra Ringsted blottede deres Hoveder.

Spaniolerne var glade for Musik og Sang, og af og til foranstaltede de Optog med Piber, Trommer og Kastagnetter gennem Gaderne.

Størst Opsigt vakte det, naar man saa Soldaterne rulle Tobak i Papirhylstre og med Velbehag ryge dem. Det var de første Cigaretter, der blev røget i Ringsted.

Spaniolerne drog efter et kort Ophold til Roskilde, hvor man var nærmere ved Kysten. Der var Tale om at foretage et Indfald i Skaane. Her i Roskilde kom det til en Katastrofe. Engelske Agenter havde faaet bragt Spanierne Meddelelse om, at der var Oprør mod Napoleon i deres Fædreland. Og den 30. Juli 1808 skete den store Rebellion i Roskilde, under hvilken en fransk Officer blev myrdet paa aaben Gade.

Det lykkedes tililende danske Troppeafdelinger at faa dæmpet Rebellionen, men det besluttedes nu af den danske Hærledelse, som ingenlunde var tilfreds med de urolige „Hjælpere“, at de fremmede Tropper skulde fordeles over et større Omraade. Og Natten mellem den 2. og 3. August 1808 kom en Bataillon af Regimentet „Guadalajara“ til Ringsted. Andre Afdelinger blev lagt ud i Omegnens Landsbyer, og atter andre kom til Slagelse og Sorø.

Det blev nu atter nogle urolige Dage og Nætter for den lille By. De spanske Soldater var ophidsede, nægtede at lyde Officererne og Pladskommandanten, Kaptejn *d'Origny*. Man frygtede daglig et aabent Udbrud, der kunde faa de frygteligste Følger ogsaa for den fredelige Befolkning, der frygtede det værste. Netop som Faren syntes størst, den 8. August, rygtedes det, at stærkt bevæbnede danske Afdelinger var undervejs mod Byen. Man frygtede, at det skulde komme til et regulært Slag. Nu blev Spaniolerne bange. Den danske Hærstyrke bestod af baade Infanteri, Kavalleri og Artilleri. Hver Mand havde 50 skarpe Patroner, hver Kanon 150 Skud. Spanierne betragtede Slaget som tabt og overgav sig. Da man ikke stolede paa at kunne holde Styr, belavede man sig paa at skære Buxerne op paa dem, da man regnede med, at buxeløse Soldater var endnu værre stillede end afvæbnede. Enkelte Spaniere skjulte sig. *Henrik Klint*, en Søn af den i forrige Afsnit nævnte Niels Klint, havde faaet sig et Par gode Kammerater blandt Soldaterne. Og da Danskerne rykkede ind i Byen, og man skulde tælle Fangerne op, manglede der to. Niels Klint vidste intet om dem. Og Henrik var der ingen, der spurgte. Han kunde ellers have fortalt, at de to Spaniere laa gemt i en Kommendynge i en af Byens Haver. Den Gang var Kommendyrkning meget udbredt (af Hensyn til de talrige Brændevinsbrænderier). De to Fyre holdt sig skjult, til Spanierne og de danske Soldater var væk fra Egnen.

Saa kom de frem. De blev i Danmark, tog først Plads som Tjenestekarle, og den ene af dem skal senere have faaet en Gaard i en af Egnens Landsbyer (Sandby i Tybjerg Herred). Nogle Syge laa paa et Lasaret; af disse døde de fleste; en kom levende fra det; han hed *Vega* og skal have giftet sig i Ringsted.

Saaledes endte det spanske Eventyr, der var lige saa uheldigt som alt, hvad Danmark havde med at gøre i den engelske Krig.

DA KLOKKERNE RINGEDE FOR NAPOLEON

7 Aar efter hændte forøvrigt i Ringsted en lille Tildragelse, der paa ejendommelig Maade har Tilknytning til det bevægede Tidsafsnits Historie. I Marts Maaned 1815 — altsaa efter Freden i Kiel — befandt sig i Ringsted en lille Afdeling franske forhenværende Krigsfanger fra Rusland. De var i sin Tid sluppet over til Sverig, havde opholdt sig dér og gjort Tjeneste, men skulde nu hjemsendes. Ved Ankomsten til Ringsted erfarede de, at Napoleon var flygtet fra Elba og havde gjort Landgang i Frankrig, og saa begejstrede blev de herover, at de løb til St. Bendts Kirkegaard, hvor Kirkeklokkerne, da Kirken stadig var Ruin efter Branden, var anbragt i et Stillads. De gav sig til Borgernes Undren til at kime med Klokkerne og raabte „Vive l'Empereur“. Trods alt, hvad disse Mennesker havde gennemgaaet i Rusland, var de altsaa stadig rede til at gaa i Ilden for Kejseren. De foranstaltede ingen Optøjer, men begav sig efter at have kimet, roligt til deres Kvarterer.

Det var sagtens den sidste Udløber af det store Verdensdrama, der naaede Ringsted.

INDRE FORHOLD — DA BYEN FIK SIN BYMARK TILBAGE

Tonerne, der i 1815 lød fra St. Bendts Klokkestativ, var kun et sidste Lune af de store Begivenheders Besøg i Ringsted. Den lille By — den havde i 1801 kun 817 Indbyggere — havde nok at gøre med sine egne Sager. Mange Bekymringer havde den haft under Krigen. Dens Gader var blevet opkørte af Kanonerne. I 1808 havde man maattet holde et stort Borgermøde den 22. April med Amtmand Stemann, og man var med stort Besvær blevet enig om, at man ved fælles Kræfter

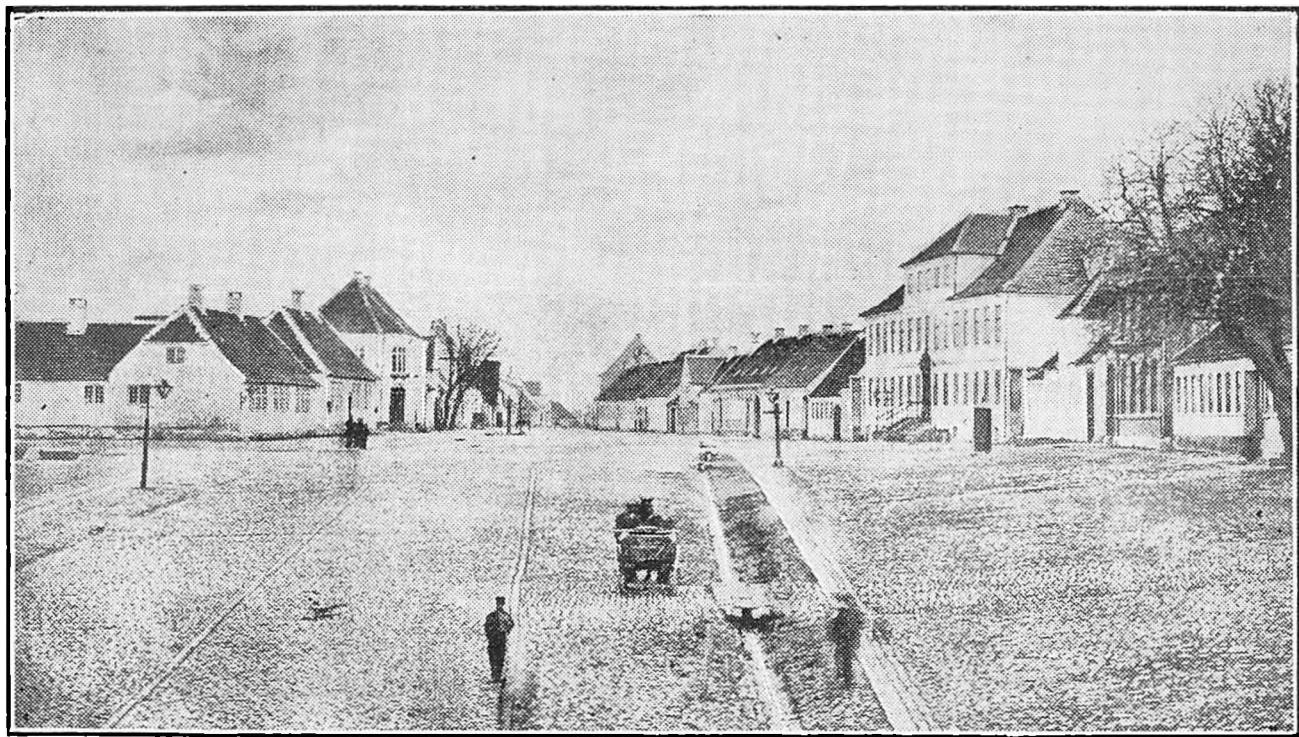
skulde grundforbedre St. Hansgade, saaledes at ogsaa Beboerne i de andre Gader, som ikke havde lidt saa meget, skulde stille hver en Mand som Medhjælp. Byens Avlsbrugere skulde levere Kørslen, og en Del Grus skulde kunne tages fra Kirkepladsen. Det blev man senere

Parti af St. Hansgade, ca. 1870, hvor nu Klints Hjørne ligger.

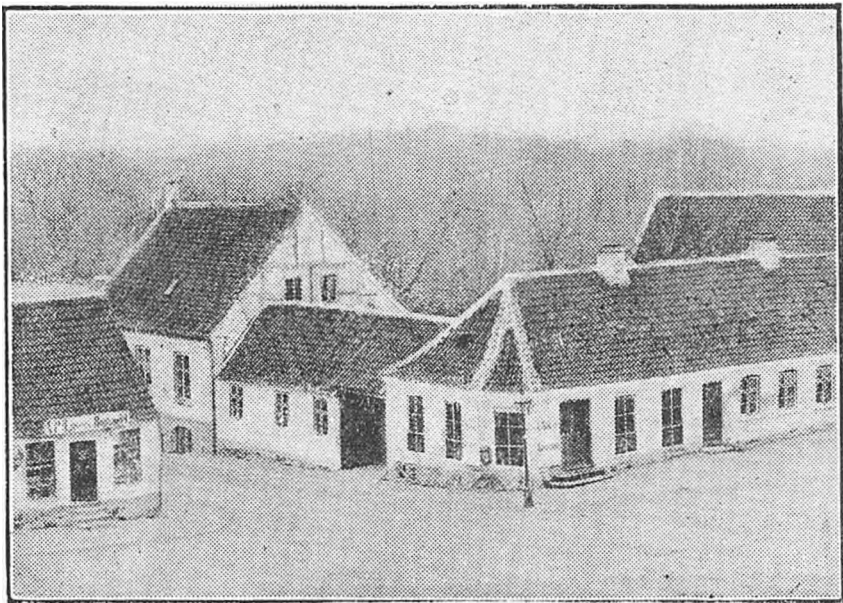
Uvenner om, saaledes at Amtmanden atter maatte tilkaldes for at forlige de modstridende Interesser. St. Hansgade skulde anlægges med en 6—9 Alen bred Kørebane og et 3 Alen bredt Fortov (det sidste blev der dog ikke noget af, saa brede blev Fortovene ikke). Aaret efter havde der atter været Vrøvl. Da mente Borgerne sig narrede med Indkvarteringspenge, og Amtmanden maatte atter herop. Det drejede sig om 550 Rigsdaler samt Erstatning for tre Heste, som var blevet udskrevne, og som det lykkedes at faa godtgjort med 195 Rigsdaler ialt.

Vigtigere end alt dette var det, som skete i 1811, idet Byen fik over-

Billede fra Ringsted Torv 1973.

draget sin *Bymark*. Den var gaaet tabt i Middelalderen, da Kongerne havde skænket den til Klosteret. Ved Reformationen var den ene Halvdel blevet ved Klosteret som kongeligt Gods, medens den anden Halvdel var blevet givet til den lærde Skole i St. Bendts Kirke (senere de

„Carl Nielsens Hjemme“.

lærde Skolers Fond), dog saaledes, at Borgerne mod at svare Afgifterne af Jorden kunde bruge denne.

Ved et Adkomstdokument af 2. Oktober 1810 blev Jorderne overdraget Købstaden „til fuldkommen fri Raadighed og Ejendom“ mod en aarlig Afgift af 1 Td. Byg pr. Td. Land. Fra 1. Januar 1811 overtog Byen Jorden med alle Forpligtelser. Bymarken udgjorde paa den Tid 42 Fjerdinger og 2 Slaader med ialt 160 Tdr. 1 Skp. 2 Alb. Hartkorn. Bygafgiften blev senere ved Loven om Arvefæstes Afløsning kapitaliseret til et Beløb af ca. 275,000 Kr., som forrentes til Universitetskvæsturen (1929—30: 12,512 Kr.) og afdrages med 11,000 Kr. aarlig. Endelig svares der aarlig til Ringsted Borgerskole 800 Kr.

Rimeligvis sporer man bag denne for Ringsted betydningsfulde Transaktion Amtmand Stemanns ordnende og myndige Haand. Den aarlige Forpagtningsafgift svares med Afgifter fra 2—4½ Td. Byg pr. Td. Land efter Kapitelstakst, og Forpagtningsafgiften udgjorde i 1929—30 23,137 Kr., som med Rckognition ved Ejerskifte, Afgift af de senere oprettede Kolonihaver m. v. naa'r op til et Beløb af godt 27,000 Kr., der dog ved Gældens Forrentning og andre Udgifter formindskes til 10,000 Kr., der altsaa næppe nok dækker Afdragene.

Først naar Gælden er helt afdraget, faar Ringsted Kommune det fulde Udbytte af den Jord, som det middelalderlige Bysamfund for ca. 800 Aar siden havde maattet give Afkald paa.

Men altsaa: 1811 ændredes den fra Middelalderen arvede Tilstand, idet Byen blev Ejer af sin egen Mark. Hvad det betød for Byens snævre Økonomi, fremgaa af et Tal fra 1815; da opgøres Kommunens Indtægt til 18,039 Rigsdaler, hvoraf 13,019 Rigsdaler hidrører fra *Byens* Jorder. Da den samlede offentlige Udgift er 14,586 Rigsdaler, ser man, at Jorderne paa den Tid faktisk bærer hele Byens Budget.

Jorderne var i 1816 delt i 21 „Fjerdinger“ og 1 „Sløje“, Arealet opgøres til 1012 Tdr. Land

Hvad Byen ellers paa den Tid ejer, skal ikke faa den til at henfalde til Besidderhovmod. Conrad Harhoff, der (se det følgende) 1814 var kommet som Borgmester, Dommer og Politimester til Byen, lod i 1815 affatte

„Specification

over

Ringsted Kiøbstæds publike Bygninger, Brønde med flere Inventariedele“:

1) Byens Raadstue	7) en Tingklokke
2) Skorstensfejlerhuset	8) 10 Stkr. Stakitter og Stakitporte i
3) et Vandingssted beliggende paa en afbrændt Plads Byen tilhørende	Pileborg
4) en Brønd med Værk, 2 jærnbslagne Spande, Lænker og Tridse, staaende paa St. Hansgade	9) en stor Bilæggerovn
5) en do. med do. paa Nørregade	10) en Lygte
6) en do. med do. paa Torvet	11) en justeret Jærnalcn fasthæftet ved Raadstuedøren
	12) et Fyrreskab til Aviser
	13) et Kvægbrænde

14) et Tin Pottemaal	I <i>Arresterne</i> findes:
15) 4 Stole, meget gamle, de to ubrugelige	1) en Kæde hæftet til Væggen
16) et stort rundt Fyrrebord	2) en stumpet Kæde
17) to Fyrrebænke	3) fire Brikse
18) en Trætromme, gammel og aldeles ubrugelig	4) to gamle næsten opslidte Madratser
19) et Hestemaal	5) tre Ballier med Laag
20) to Morgenstjerner	6) en gammel Skjorte
21) en Loftstrappe	7) tre store hvide Dækkener
22) en Lygte paa Pæl paa Torvet	8) to dobbelte graastribede do.
23) to store Taskelaase	9) to enkelte do.
24) to mindre do.	10) tre nye Særker
25) en Lænke	11) to nye Skjorter
26) en mindre do.	12) to Rede- og to Kæmmekamme.
27) en Haandbøjle og en Haandskrue	(Harhoff meddeler i en Tilføjelse, at
28) to Jærnkæder og Gjorde til at bære Sten i	Arrestposterne 7—12 er „anskaffede af mig“ og bemærker, at de to gl. Dækkener, „hvilke af min Formand blev afgivne til mig, var aldeles opslidte“.)
29) to Boltjærn	
30) en blaarlærreds Skjorte	
31) to Skilderhuse til Vægtorne	

Tallene er mange, men Værdierne smaa. En det følgende Aar (1816) affattet Fortegnelse omfatter dog ogsaa Byens „Læseskole“; Bygnings-ejendommene er forsikrede mod Brandskade, og Forsikringssummerne er følgende:

Byens Raadstue	320 Rigsdaler
Fattigvæsenots Hus	1250 „
Byens Læseskole	2048 „
Byens Skorstensfejerhus	320 „

TO MÆND

Mens Byen utvivlsomt ved den foran skildrede Handling i nogen Maade har faaet sin borgerlige Selvfølelse støttet ved atter at blive Herre over sin Jord, laa Byens historiske og aandelige Symbol, dens ærværdige Middelalderkirke som en vedvarende Ruin.

Murbrokker opfyldte Terrænet og Kirkegaarden, som den Gang var omkring Kirken. Kirkegaarden var saa daarligt hegnet, at Byens Kvæg og Svin, naar de færdedes i Løsdrift, trampede paa Gravene. I 1807 havde Englænderne benyttet den eneste Del af Kirken, der stod med

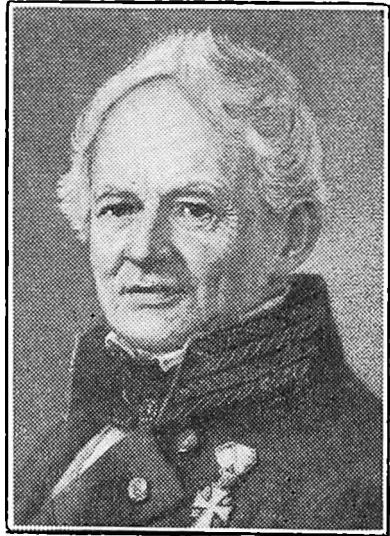
Tag, nemlig Koret, til Hømagasin. Da Englænderne drog bort, tog det danske Militærvæsen Lære af Englænderne en Tid. I 1808 havde Ringsted Klosters Gaard faaet den energiske Storhandelsmand *Caspar Peter Bügel* til Godsherre; han søgte at ordne Forholdene paa Godset, og saa sent som i 1814 gør hans Forvalter Forestillinger hos Byen om at faa ordnet Hegnsforholdene, „da løse Kreaturer i Hobetal“ drives ind over St. Bendts Kirkegaard paa Klostrets Grund. Hele den nuværende Klosterlund laa som en øde Brandtomt. Der var tilsyneladende ingen Midler til Kirkens Genrejsning.

Men henholdsvis 1813 og 1814 kommer to dygtige og energiske Embedsmænd til Ringsted. Den ene var Sognepræsten, den senere Amtsprovst i Ringsted og derefter Biskop i Aarhus, *P. H. Mønster*, den anden var den unge Amtsfuldægtig hos Stemann, *Conrad Harhoff*, der blev Byfoged i Ringsted og dermed ogsaa sat i Spidsen for Byens Administration som Borgmester. Han havde ikke ønsket at komme hertil,

„jeg har altid haft en Slags Frygt og Skræk for Ringsted,“ skrev den 29-aarige nybagte Byfoged til en Ven, da Udnævnelsen var kommet ham i Hænde. Han fik sin Gerning her i 55 Aar.

Man har hidtil ment, at Staten stod bag ved den Genrejsning, der fandt Sted af Kirken. Men dette er ikke Tilfældet. Dokumenter, som det er lykkedes mig at opspore i Landsarkivet for Sjælland, viser, at Kirken er genrejst ved Kirkens egne Midler samt ved 3 Laan paa tilsammen 4000 Rigsdaler; hele Udgiften var 11,658 Rigsdaler, hvoraf alene Orgelets Genopbygning og Fornysele androg de 4500 Rigsdaler. Og under det afsluttede Regnskab for Kirkens Genrejsning staar *P. H. Mønsters* og *Harhoff's* Navne.

Genindvielsen har antagelig fundet Sted ved Reformationsfesten den

Conrad Harhoff.

26. Oktober 1817. Om denne finder man i et samtidig københavnsk Blad det første Udtryk for Ringstedernes Glæde over deres genrejste Kirke. Ligesaa beskedent som smukt hedder det i denne Korrespondance: „Vi havde ingen Kantate, men vort af Orgelet og blæsende Instrumenter ledsagede: „O, store Gud, vi love Dig“ hævede sig højtideligen over Valdemarernes Grave til den Gud, der ogsaa hører vor Lovsang.“

Det er første Gang, vi hører et direkte Bud fra denne By om dens egen Opfattelse af det store aandelige og folkelige Minde, der stod ved dens Grænse.

Det er det første Vaartegn om en ny folkelig Bevidstheds Gennembrud ogsaa i de smaa af ringe og fattige Kaar kuede Købstæder.

Men uden de to Mænd, der er nævnte i denne Skildring, er det ikke godt at vide, hvorledes det var gaet med gamle St. Bendts.

ET RINGSTED-HJEM FOR 100 AAR SIDEN

Med Navnet Harhoff forbindes Ringsteds Fortid med Byens Nutid. Det allerældste Slægtled, der har traadt sine Børnesko i denne By, husker ham. De Gamle har ikke glemt ham. De Midaldrende har hørt fortælle om ham, og selv de nye Slægter, der er kommet hertil i dette Aarhundrede, har været hans Tid saa nær, at de (1904) fulgte hans da afdøde Enke til Familiegravhøjen paa Ringsted Kirkegaard.

Uforandret som fra ældgamle Dage — omend idelig ombygget paa Grund af Brande — var Byen endnu for 100 Aar siden. Den var stadig Landevejenes By. 21 Skomagere sad ved Tællelyset og Skomagerkuglen i 21 Værksteder og pløkkede, Smæk — Smæk lød det ved Gry og ved Kvæld. Deligencerne rullede ad Nørregade, ad Klosterstræde, ad St. Hansgade over toppet Stenbro. Extraposter raslede, og Byens Vognmænd, af hvilke der var mange, maatte holde sig rede. Byen var én Gade — fra Nørre Bom til St. Hans Bom, kun ad Klosterstræde, den nuværende St. Bendtsgade, gik den store Færdselsaare mod Korsør. Byen var stille, passede sine Agre og sin Næring, sine Støvler og sine Vogne.

Hvorledes med Menneskeskæbnerne? Ja, meget véd vi jo ikke om dem fra Litteraturen. Men Byens stille Tilværelse afspejler sig dog i en Slægtebog fra de Dage:

1824 til 1840 var der i Ringsted en Toldembedsmand, Consumtionskasserer *Christian Heilmann*, der i mange Maader var en særpræget Personlighed, og hvis Hjem var Samlingssted for adskillige, senere interessante og navnkendte Personligheder. Chr. Heilmann hørte til endnu meget udbredt Slægt, og et Medlem af denne, Maleren G. Heilmann, har for en Aarrække siden i en som Manuskript udgivet Slægtebog tegnet et interessant Billede af denne Personlighed. Med Forfatterens Tilladelse gør jeg et Uddrag af denne Levnedstegning.

Christian Heilmann var en Præstesøn fra Kerteminde, født den 28. Februar 1778. Han blev Student den 18. Oktober 1799. Christian Heilmann var en interesseret ung Mand, der efter at have faaet sin Studentereksamen med en ikke altfor høj Karakter tog det nogenlunde let med Studierne, da han var stærkt kunstinteressert med særlige Anlæg for Tegning og for Musik. Sammen med en Del ligesindede dannede han en Instrumentalkvartet, der samledes hos en af Kammeraterne, Thomas Rentze i Rosengaarden; „man bankede paa Døren med tre Slag, og ingen blev indladt uden Parole.“

Ved en Ungdomskammerat, Daniel Smiths Bryllup i Holbæk lærte han sin vordende Hustru, Emilie (Mille), Datter af Provst Troels Smith, at kende. Uden at være egentlig smuk var hun en yndig og elskelig ung Kvinde; hun var 17 Aar, da Christian Heilmann lærte hende at kende. Dette Møde fandt Sted i 1806; men snart kom alvorlige Tider, der vendte Tankerne andet Steds hen. 1807 maatte Chr. Heilmann under Bombardementet gøre Tjeneste som Kaptejn paa Københavns Volde.

Omtrent ved samme Tid, vel lidt før, ved et Høstgilde paa en Gaard paa Holbækegnen, hændte det, at Christians Ungdomskærlighed, Mille Smith, mødtes med en tiltalende, ung Mand, Christian Gottlieb Kratzenstein Stub. Og det blev *ham*, der hjemførte den unge Provstedatter som sin Brud i 1811.

Christian Heilmann havde imidlertid taget Tjeneste som Lærer i Svømning og Gymnastik for to Sønner af Hertug Frederik Christian af Augustenborg. I 1814 kom han tilbage til København, og 1815 tog han juridisk Embedseksamen, 37 Aar gammel.

I de Aar, der fulgte efter, omgikkes han Ungdomsvennen Stub og dennes Hustru. Stub var Maler. Han var af svagt Helbred, vistnok Brystsyege, og søgte Helbredelse ved et længere Ophold paa Kalundborg Ladegaard. Det hjalp ikke. Stub døde 1816, og Mille var Enke, 27 Aar gammel. Hun flyttede til København med sin lille Dreng, og atter mødtes de to, der første Gang havde set hinanden i Holbæk Præstegaard.

Og omkring 1820 besluttede de to at bygge sig en fælles Fremtid. Mille var ret velstillet; hendes Penge stod imidlertid i Kalundborg

Ladegaard, hvis Ejer var gift med hendes Søster, og under Landbrugs-krisen gik Pengene tabt.

Men det var ikke for Pengenes Skyld, at Chr. Heilmann havde fø-
stet sin Brud. I et Brev til en Ungdomsven skrev han efter den
økonomiske Katastrofe:

„Jeg er lykkelig over at have faaet Mille, som i saa mange Aar
har været gemt i mit Hjerte, og Du véd, at den, der er, som jeg, møn-
tet til en Skilling, bliver aldrig en Daler; men Du skal se, hvor Mille,
Frederik (Sønnen af Hustruens første Ægteskab) og jeg skal leve
lykkelig sammen.“

Saaledes blev det. Christian Heilmann fik en lille Stilling ved Told-
væsenet i Gredstedbro ved Kongeaaen. Den beklædte han til 1824,
da han blev ansat i Ringsted.

Og det er da om denne gamle Ringsted-Embedsmand, vi nu skal
høre. Betegnende baade for Tiden og Menneskene er følgende lille
Historie: Ungdomsvennen fra Studenteraarene, Hustruens Broder, Da-
niel Smith, kom til Ringsted, men vidste ikke, hvor Svogeren boede.
Hvad han vidste, var imidlertid, at begge Ægtefæller havde en stor
Kærlighed til Musikken. Og — fortæller Daniel Smith — „i Stedet
for at spørge efter, hvor han boede, hørte jeg efter, indtil jeg fornåm
Harpespil og Violoncellens Accorder.“

Hvilken Idyl i den lille stille By! Den fremmede, der vandrer gennem
dens fire stille Gader, indtil han hører Harpens og Violoncellens Toner.

Dér maa det være! Han banker de tre Slag paa Døren paa gammel
Vis fra Studenteraarene. Og straks lyder det inde fra Stuen:

„Mille, det er Daniel!“

I hans Hus var der — fortæller Daniel Smith videre — knap Plads,
da han havde vestindiske Pensionærer. Vi gik da om Aftenen til
Gæstgiverstedet, lagde os i hver sin Seng, stoppede Piben og nippede
til et Glas Punsch, medens vi lod de gamle Tider rulle sig op for os
— og se — Dagen kom.

„Se saa,“ sagde Heilmann, „den Nat gik jo fortræffelig. Skal vi nu
ikke staa op og gaa hjem til Mille og drikke The?“ Og vi klædte
os leende paa og mærkede ingen Søvnighed den ganske Dag. Først
da jeg kom paa Vognen, sov jeg.

Hvad disse vestindiske Pensionærer har været for nogen Fyre, fremgaar ikke helt klart af Slægtetogens Beretning. Rimeligvis har de været Skolesøgende, maaske til Sorø Akademi, og har været i Ringsted i Ferierne. Forfatteren *H. F. Ewald* kom som Elev paa Akademiet meget i Heilmanns Hjem og har i „Valdemar Krones Ungdom“ givet et sympatisk Billede af Ringstedhjemmet.

H. F. Ewald fortæller et morsomt Træk, der belyser Tidens Overtro. Han havde syv Vorter paa den ene Haand og vilde naturligvis gerne af med dem. Nu traf det sig saaledes, at en Nabokone til Heilmanns døde, og Mille Heilmann førte da den lille Ewald ind til Liget og lod en af den Dødes Fingre stryge hen over hver Vorte, idet hun med det samme hviskede, at hvis han nu kunde tie stille og ikke sige det til noget Menneske, saa vilde Vorterne forsvinde. Ewald tav, og Vorterne gik virkelig bort.

Vestindianerne var nogle vilde Krabater, nogle af dem rene Udskud. De talte om Negrene hjemme som Dyr. De tog bl. a. ogsaa Sne ind fra Gaden om Vinteren for at tørre den og rasede, naar den forsvandt.

Det lille mærkelige Hjem var i Pileborggade. Her samledes man i Aftentimerne om det enlige Tællelys, der stod paa Bordet som Stuens eneste Belysning. Ved dette blev der læst højt. Forfriskningen var Æbler fra Haven ud mod Bagvejen.

Her fra Hjemmet har man ogsaa Beretningen om den Maade, hvorpaa Chr. Heilmann glædede sine Kære paa en Juleaften. Før Jul havde han været meget hemmelighedsfuld med Pensler og Malerkrukker. Børnene var nysgerrige. Men Hemmeligheden bevarede. Og da Døren Juleaften aabnedes til Julestuen, stod der for Enden af det lange Julebord en glad ungdommelig Madonna med et lille Jesusbarn, der bredte Armene ud, som om det vilde favne alle de Komende. Maleriet var vel ikke fremragende. Men Jørgen Roed fik det og bevarede det som et Minde om sin bortgangne Ven.

Men ikke altid formede Livet sig saa stille og lyst. Sorgen fandt ofte Vej dertil. I 1829 mistede Ægteparret deres Førstefødte, den 8-aarige Datter Johanne Ernesta. 1830 var Døden atter Gæst i Hjemmet, idet Christians Broder, *Arent Heilmann*, der efter lang Tjeneste i Grønland var kommet syg hjem, døde i Hjemmet i Pileborggade af Tuberkulose.

Men Sorgens Saar blev lægte. Og i Aarene 1831—34 samledes der mange Mennesker i det livlige Hjem. Skraas overfor det Heilmann'ske Hjem boede Vognmand Roed, der foruden flere betydelige Døtre havde en voksen Søn, den senere Professor *Jørgen Roed*. Naar denne unge Maler kom hjem til Ringsted, bragte han ofte sin Ven, *Constantin Hansen*, med. Amtsforvalter *Krebs* havde en overmaade munter og begavet Datter. Paa Rosengaarden i Kværkeby kom ogsaa en ualminde- lig, ung Pige, *Emilie Kruse*, Datter af Skuespiller J. W. Kruse; hun blev senere Roeds Hustru. Blandt Gæsterne var Milles Søstersønner, *Vilhelm* og *Osvald Marstrand*. Ogsaa *Ingemanns* i Sorø er kommet der; Mille var fra Ungdomsaarene Du's med Lucie Mandix (*Ingemanns* Hustru).

Fra sit Ophold paa Augustenborg kendte Heilmann Karoline Amalie, senere Christian den 8.s Dronning, og Heilmann undlod aldrig, naar Prinsessen rejste gennem Ringsted, at møde paa Postgaarden og gøre sin Opvartning. Ved en saadan Lejlighed skænkede Prinsessen ham sit Ungdomsportræt.

Atter bankede Sorgen paa Døren. Milles Søn af første Ægteskab, Frederik Stub, havde faaet sin juridiske Examen med Laud, men levet under saa trange Kaar i København, at hans Helbred var blevet undergravet. Han maatte bort fra Hovedstaden og fik en Stilling i Ringsted. Men Helbredet gik det stadig smaat med. Et fra Faderen arvet Anlæg for Brystsyge brød igennem og kastede ham paa Syge- lejjet. Hans Moder lod spørge hos en bekendt Læge, og da Svaret kommer om Aftenen den 22. Maj 1839, er hun netop ved at hjælpe den syge Søn med et varmt Fodbad. Uden at hun rigtig tænker der- over, flyver det hende af Munden: „Det er Brevet fra Lægen“.

Sønnen beder om at faa det at se, men udbryder i det Samme: „Nej, lad mig først komme i Seng.“

Endnu før dette kunde ske, sprang en Blodstrøm af hans Mund, og han sank død om i sin kærlige Moders Arme — uden at have faaet at læse det Brev, der indeholdt hans Dødsdom.

Dyb var Sorgen over den eneste Søn, Mindet om hendes første Ægteskab. Tungt var det at komme over den.

Sygdom undergraver Økonomien i et Hjem, naar denne i Forvejen

staar paa svage Fødder. Det lyder da næsten som et Eventyr at høre, hvorledes der pludselig tilflyder Chr. Heilmann en større Indtægt. Toldvæsenet i Ringsted var paa den Tid delt mellem to Embedsmænd, Consumtionskassereren og Consumtionsinspektøren. Inspektøren var Kaptejn *Frederik Moltke*, forøvrigt en Broder til Tyskland-Projsens senere saa berømte Feltmarskal Moltke, der jo som bekendt var Dansk af Fødsel. Frederik Moltke og hans Hustru var prægtige Mennesker. Inspektørembedet gav betydelig større Indtægter end Kassererembedet. Og Moltke tilbød nu Heilmann Indtægten af Inspektørembedet, saa længe en af dem levede. Heilmanns Indtægter havde været ca. 700 Rigsdaler aarligt, og i Forestillingen til Regeringen hedder det, at han er i Fare for at nedsynke i Armod.

Ordningen bifaldtes af Kongen og er et Vidnesbyrd om, at det er to gode Mænd, der her har truffet en usædvanlig Aftale.

Ordningen traadte i Kraft den 1. Januar 1839. Men ak — saa snart det blev forbi! Chr. Heilmann havde netop faaet begyndt paa at afbetale sin Gæld, og Livet tegnede sig lysere for det ellers i Aarets Løb saa haardt ramte Hjem.

Den 24. Januar 1840 var Chr. Heilmann gaaet hen i Præstegaarden paa Torvet for at besøge sin Ven fra Studenteraarene, Provst *Bentzon*.

Heilmann havde Natten forud drømt om Studentertiden, og det har formentlig vakt Længslen hos ham efter at tale med Vennen om de svundne Aar.

Mille Heilmann havde ogsaa drømt den Nat, var vaagnet beklemt om Morgenen. Det havde forekommet hende, at der havde ligget noget tungt paa Gulvet, og at hun forgæves havde bestræbt sig for at faa det op.

Aftenen var gaaet. Heilmann kom hjem ved Halvellevetiden. De to gamle Venner havde været lidt forstemte til at begynde med, efterhaanden steg Humøret. Det havde været en rar Aften, sagde han.

Mille Heilmann sad og spandt; den ene af Døtrene, der var hjemme, sad med sit Sytøj.

Samtalen var standset, og hver saa paa sit. I dette Øjeblik lød der et stort Bulder . . . De tænkte, at det var Harpen, der faldt, men det var Chr. Heilmann, der var segnet om og død i samme Nu.

Hjælp blev tilkaldt, Læge hentet, alt forgæves. Den første Gæst den følgende Morgen var Vennen Frederik Moltke, der havde øvet den smukke Kærlighedsgerning overfor den Bortgange.

Christian Heilmann var Kammerraad. At han har været en Mand, der nød almindelig Agtelse i Ringsted, fremgaar bl. a. deraf, at han i 1832 var en af de fire Mænd, der med Byfoged Harhoff i Spidsen stiftede Ringsted Sparekasse, en Omstændighed, der ikke er nævnt i Slægtebogen.

Ved hans Død skrev „Aarhus Avis“ (den nuværende Stiftstidende, der paa den Tid læstes en Del paa Sjælland): „Ringsted 26. Januar. Vor By har lidt et smerteligt Tab, idet en pludselig Død har bortrevet en af vore kæreste og mest agtede Medborgere, Kammerraad og Consumtionsinspektør Heilmann. Hans mangesidige Dannelse, udbredte Kundskaber, ædle Sind og harmløse Munterhed vil længe lade ham savnes iblandt os. Med Liv og Lyst interesserede han sig for det Gode i enhver Retning og har navnlig som Forligskommissær stiftet megen Velsignelse. Han var juridisk Kandidat og havde været Informator i Hertugen af Augustenborgs Familie. Aldrig havde Videnskab og Kunst en uegennyttigere Dyrker. Selv var han musikalsk Virtuos.“

Mille Heilmann fik efter sin Mands Død Ophold hos sin Svoger, Borgmester *Foss* i Roskilde, men flyttede senere til en Datter, som blev gift med Skovrideren paa Oremandsgaard og døde dér den 13. Juni 1869, ca. 80 Aar gammel.

Smukt fortælles der i Slægten om denne betydelige Kvindes sidste Dag. Datteren sad ved hendes Seng; de havde talt om den forestaaende Skilsmisse, og paa Datterens Spørgsmaal: „Har Du Fred?“ lød Svaret klart og fast: „Ja.“

Uvilkaarligt udbrød Datteren: „Holder Du af mig?“ Da fo'r et klart, straalende Smil hen over hendes Ansigt med de lukkede Øjne.

Saaledes ender Beretningen om et Ægtepar, der en Gang i svundne Tider har været med til at sætte Præg paa en lille Bys Tilværelse. Hvis Slægterne mere omhyggeligt, end Sædvane er, bevarede deres dyrebare Minder, vilde Forestillingen om tidligere Tidens Liv blive rigere og betydningsfuldere. Det har ikke alene været de Store, der levede et mindeværdigt Menneskeliv.

DET FØRSTE BORGERLIGE VALG

En ny Tid er, trods alt, i disse Aar under Opsejling. Med 1820-ernes Udgang er de værste Virkninger af den frygtelige økonomiske Krise, der fulgte efter Napoleonskrigene og den dansk-engelske Krig, overvundne. Et første Vidnesbyrd her fra Ringsted om en vaagnende Trang til økonomisk Selvhævdelse er i 1832 Oprettelsen af *Ringsted Sparekasse*; atter her møder vi Harhoff's Navn som det første blandt de Mænd, der vover dette Forsøg. Side om Side med ham virker Byens nye Sognepræst (fra 1830), senere Distriktsprovst N. L. C. Bentzon, Haraldstedpræsten G. Salicath og den fornævnte Consumtionsforvalter C. Heilmann.

Faa Aar derefter kaldes der direkte paa Byens næringsdrivende Borgere. Den gamle af Byfogden udnævnte Repræsentation, „de eligerede Mænd“ skulde i Henhold til Forordningen af 24. Oktober 1837 afløses af en *Borgerrepræsentation*. Det var et af de første Resultater af Drøftelserne i de i 1834 for første Gang sammentraadte raadgivende Provincialstænder.

Valgretten til den ny Borgerrepræsentation var dog meget begrænset. Kun Grundejere og Næringsdrivende havde Valgret, og kun naar de efter aflagt Borgered erhvervede sig Borgerskab.

I Ringsted, der da var en By paa op mod 1200 Indbyggere, fandt dette det første virkelige kommunale Valg, om hvilket vi har udførlig Efterretning, Sted paa Raadhuset *den 19. Februar 1838*.

Og Tildragelserne ved dette Valg viser, at allerede da var Ringsteds Vælgere vaagne og stærkt optagne af deres ny kommunale Rettigheder.

Valget gælder 3 Borgerrepræsentanter og kommunale Revisorer, og Valgbestyrelsen bestaar af Byfogden og tvende af de eligerede Borgere, nemlig Borgerkaptejn *Nohr* og Agent *Laurentius*.

Valget begynder med Afgørelsen af forskellige Klager.

Saaledes foreligger der en Klage fra 20 Borgere, nemlig Murmester J. Jensen, Smed Jens Mortensen, Købmand Albertus, Værtshusholder Meybom, Fabrikør Dithmer, Hattemager Legène, Skræder Heise, Fabrikør P. Jensen, Rebslager Schrøder, Murmester Bernsteen, Bager Tage- sen, Maler Tornald, Gørtler Lochte, Pottemager Knudsen, Brændevinsbrænder Jak. Hansen, Købmand J. C. Møller, Farver Galle, Urmager Zetterwall, Hattemager Wadun og Skræder Brasch. De klager over, at Murmester Rasmussen, Krigsraad Krebs, Doktor Grübel, Oberstløjtnant v. Krebs, Vognmand Hans Madsen, Apoteker Wengel og Murmester Jens Olsen er udeladt af Valglisten, medens Vognmændene Lange og Hans Hermansen er optagne. Valgbestyrelsen svarer hertil, at da ingen af de Paaklagede har taget Borgerskab, og de ikke er i saadan Stilling, at det kan fordres af dem som Pligt at løse Borgerskab, saa skal Listen ikke forandres.

Tre af de hidtil Eligerede skulde indtræde i den ny Borgerrepræsentation. Disse blev: Borgerkaptejn Nohr, Agent Laurentius og Partikulier Froberg. Endvidere valgtes: Farver Jensen, 63 St., Købmand Grundtvig, 54 St., og Brændevinsbrænder P. Roed, 50 St. Til Revisorer valgtes Købmændene Bang, 74 St., og Lund, 72 St.

Borgerrepræsentationen valgte selv sin Formand, og til denne Stilling valgtes Agent Laurentius.

To Aar efter afholdtes der Udfyldningsvalg, idet Nohr udtraadte af Borgerrepræsentationen; men da var Interessen kendelig afsvækket. Til Nohrs Efterfølger valgtes Glarmester P. Vermehren (Kunstmaleren F. Vermehrens Fader).

CHRISTIAN MOLT WENGEL

LIDT OM HAM OG OM EN DAGBOG*)

„Thi trofast var Du mod din Ven,
og glad og gerne gav Du hen,
hvad Smil Du fik i Eje.
Og uden Larm, men dog til Fryd
som Kilden med sin sagte Lyd,
Du vandred dine Veje.“

Saaledes skrev Digteren Christian Richardt i 1859, da den 38-aarige Christian Molt Wengel blev revet bort af en Tyfus. Frygten for den smitsomme Sygdom gjorde, at alle hans Efterladenskaber blev tilintetgjorte. Kun en Dagbog, der dog kun indeholder faa og tilfældige Optegnelser, blev bevaret og er nu i hans Slægtning, Apoteker Axel Wengels Eje.

Molt Wengel hører ikke til de store Fakler i forrige Hundredaar. I Vilhelm Østergaards Litteraturhistorie skildres han som Forfatteren af muntre og vittige Studenterkomedier, der snart fandt Vej til de københavnske Privatteatre og gennem mange Aar hørte til deres faste Repertoire . . . Større og grundigere Arbejder var „Plader“ og „En Tale“ med vel komponeret Handling og rammende Satire. I den ny store Ill. dansk Litteraturhistorie ved Carl S. Petersen og Vilh. Andersen skildres han som hørende til Halvtredsernes Studenter, der i disse Aar forkælede af København. Frisk og selvstændigt fortsattes den Hostrup'ske Tradition, Komedien og Visen, af to af Studenterforeningens flittigste Medlemmer, Molt Wengel og Johs. Helms, den sidste den ideale Rus med sine glade Øjne og sin uskyldige Stemme,

---

*) Trykt efter Redaktør J. V. Christensens Død i „Ringsted Folketidende“s Julenummer 1934.

„den anden lige saa indtagende, nemlig ved sin hjertelige Grimhed“ (et utvivlsomt ægte Vilh. Andersensk Udtryk!).

Molt Wengels Komedier og Viser er samlet udgivne i 1917 af Alexander Schumacher.

Molt Wengel var født i Ringsted den 24. April 1821. Hans Forældre var Apoteker, Kancelliraad Hans Jørgen Wengel og Hustru Ane Sofie Frederikke, f. Aabye, der var Datter af Overretsprokurator Niels Peter Aabye, København, og Hustru Kirstine Molt. (Her har man altsaa Oprindelsen til den ene Del af Molt Wengels Navn.)

Molt Wengel blev Student fra Roskilde 1840 og studerede derefter uden at forcere Farten Jura, idet han i 1848 tog juridisk Embedsexamen.

Den lille Dagbog har paa et pynteligt skrevet Titelblad følgende: „Noteringsbog for Aaret fra 24. April 1842 til 24. April 1843, holdt af Christian Molt Wengel“. Nogen stor „Notering“ er det ikke blevet til. Det første Aar fylder godt et Par Sider. Naa, han er 22 Aar; Livet har lige begyndt; det er ikke de store Ting, der bryder paa. Ture til Langelinie, Kehlet, i Teatret, til Omgangskredsen i København (Moderens Slægt, Aabyes), saa et Chokoladegilde, et „Sold hos mig“, „tilbage med Dagvognen“ (formodentligt til Ringsted), „Visit hos Harhoff“ (den Ringsted Borgmester, Familien W.s gode Ven) o. s. v.

Dagbogen for 1843 slutter allerede den 1. Juli. Paa Overskriften „1844“ ser man, at nu skal det være Alvor. Der indledes saaledes:

„Havde haft en meget morsom Jul, spillede Komedie hjemme (altsaa paa Apoteket) den 27. December, vare i Vigersted 1. Januar, legede Ordspil.

6. Januar. Kørte til København.

Christian Molt Wengel.

28. Januar. Prins Frederik af Hessen formælet med den russiske Prinsesse.“ (Det sidste falder jo lidt udenfor Rammen; men det er altsaa en af Tidens Tildragelser!)

Af Notitserne fra Febr. 1844 er én karakteristisk: „18de. I Dag er det Fastelavns Søndag, jeg sidder herhjemme i Studiestræde mismodig og utilfreds. Vi havde i Formiddags Prøve paa Stykket, hvor Schultz skulde have Hovedrollen, men er bleven syg. Jeg havde saadan en brændende Lyst til at spille den, men jeg turde ikke tilbyde mig selv, og der var ingen, der kunde læse mine Tanker. Jeg blev i slet Lune over, at Frygten for, at min Forfængelighed skulde blive krænket, havde afholdt mig fra at tale; jeg burde ikke have lét af Peter for 14 Dage siden.“

(Hvorfor har han lét af Peter, vistnok Slægtningen Peter Aabye, som nævnes blandt hans Omgangsfæller, foreligger der intet om).

20. Februar. „Spillede jeg Komædie paa Hofteatret.“

Senere gaar det til Komædie, Koncert, „Sold i Foreningen“ o. s. v. Et lille, men for den uorienterede Læser uforstaaeligt, Vers tyder paa en Forelskelse.

Saa hedder det:

„Søndag Aften, slet Humør, Hovedpine . . . Kl. 9³/₄ kom Mine hjem med Budskab om, at Thorvaldsen døde i Teatret Kl. 6¹/₂,“ (Thorvaldsen døde i det kgl. Teater den 24. Marts 1844).

Dagbogen indeholder følgende Digt:

„Bertel Thorvaldsen.“

Et Sørgebudskab til os lod,
 det runger over Verden ud,
 den bedste danske Mand er død,
 vor Thorvaldsen er kaldt til Gud.
 Et Lyn den gamle Eg nedsløg,
 hvis Rod i Danmarks Hjerter fatter,
 den kolde Død her brat borttog,
 hvad et Aarhundred ej erstatter.
 Børømmelse han Danmark gav,
 som kun kan takke ham med Taarer,
 Nationens Stolthed sank i Grav,
 Evropa sørger ved hans Baare.“

Paa Foden af Digtet staar: „Færdig Søndag Aften den 24., Kl. 12.“

Resten af Notitserne fra 1844 angaar for Størstedelen Familieforhold, men er delvis ulæselige, da Forfatteren har benyttet Tegn efter et System, som formentlig kun han selv har kendt Betydningen af.

En enkelt Notits har Tilknytning til en senere:

„1844, den 9. November, blev Mine forlovet.“

Derefter følger en Række hvide Blade, og saa hedder det:

„Onsdag Morgen Kl. 8—9 den 14. Juli (1847) døde min kære Søster Mine en meget haard Død efter at have været syg og for Størstedelen sengeliggende fra Septemper 1846. Underretning gav Julius mig, som kom til mig Torsdag Morgen den 15. Mandag den 19. blev hun begravet. Mine drømte om mig kort før sin Død, at hun sagde til mig: „Vi skulle lide meget, Molt, men vi ville ikke klage.“ Natten mellem den 18. og 19. August drømte jeg, at jeg“ (derefter 3 Linier i Kryptogram).

Dermed slutter Dagbogsoptegnelsen fra dette Tidspunkt.

Senere hen — paa et tilfældigt Sted i Dagbogen — er godt en Side beskrevet og handler om Martsdagene 1848. Notaterne er yderst kortfattede.

„Mandag den 20. Marts. Jeg havde været hos Erichsen og fulgte ham op i Rentekammeret, da Nielsen kom til os paa Gaden og fortalte om Oprøret i Hertugdømmerne. Oppe i Foreningen stor(t) Liv, om Aftenen Møde i Casino og i Solennitetssalen. Casinoprogrammet.“

„Tirsdag den 21. Det store Tog til Christiansborg Slot, de gamle Ministres Fald. Om Eftermiddagen juridisk Examen udsat. Om Aftenen Orla Lehmann i Foreningen“ (Studenterforeningen).

„Onsdag den 22. Den slesvigholstenske Deputation kommer til København (Navnene nævnes). Nye Ministre om Eftermiddagen. Om Aftenen Hurraraaben paa Gaderne.“

„Torsdag. Modstridende Rygter fra Hertugdømmerne. Skibene standset.“

„Fredag den 24. Svaret til Deputationen. Afrejse. Fader, Caroline og Tante Poulina ind fra Landet.“

„Løvedag rejste Fader. Om Aftenen ligesom de forrige Aftener urolig Stemning paa Gaden.“

Med en Optegnelse om Affæren i Rensborg og Prinsen af Noer slutter Molt Wengel sine ikke meget oplysende eller personlighedsprægede Optegnelser om de saa ofte skildrede „Martsdage“. Sine egne Tanker om Begivenhederne giver han ikke nogen Art af Udtryk for.

Dagbogens midterste Afsnit optages af nogle Digte, mest til Familie-fester.

Molt Wengels Fader, Apoteker Hans Jørgen Wengel, var født den 14. August 1784, og et Digt i Bogen, overskrevet „Den 14. August 1839 paa Bregentved“ maa da have Hentydning til Apotekerens 55-Aars Fødselsdag. Det lyder nemlig:

„En gammel Skik det er i Nord
 forsamlede om festligt Bord
 at helligholde Fødselsdag
 med Sang og muntert Lag.
 Og denne Skik erindrer vi,
 naar Lejlighed tilbyder sig,
 og Genstand for vor Højtidsfærd
 i Dag vor Fader er.
 Og her i Bregentved Have nu
 blandt dine Venner sidder Du,
 og dine Børn er ogsaa her,
 som have Dig saa kær.
 Forsamlet under Bøgens Tag
 vi alle gøre fælles Sag
 og ønsker, Du med Helbred maa
 høj Alderdom opnaa.“

Af en lille lidt uklart forment Notits under Versene fremgaar det, at disse er „skrevne paa Vejen“ til Ringsted (formentlig fra København paa Rejsen hjem i Anledning af Fødselsdagen. Forfatteren var da 18 Aar gl.).

Saa er der et Vers til „en Stambog, Sommer 1840“:

Et Stambogsblad af Dem fik jeg
 og kom derved i Knibe;
 thi om jeg kunde eller ej
 jeg skulde derpaa skrive.
 Hvad for et Ønske skal jeg vel
 fremføre da til Deres Held?

Sundhed — Glæde — ønsker alle
 rigelig maa Dem tilfalde.
 Venner har De jo i Mængde,
 Kærest mangler heller ej;
 naar De blot til noget trængte,
 ud af Kniben var da jeg.
 Dog — De er af Kusk og Heste
 ej behandlet paa det Bedste,
 men ved fælles Hjælp de have
 væltet Dem i Grøft og Grave.
 Gid De da paa Dem maa (ulæseligt)
 — ingen Grusgrav eksistere,
 alle Grøfter, Bakker jævnes,
 at De ej skal vælte mere.

Stambogsverset har følgende forklarende Tilføjelse: „Hun (Navn nævnes ikke) var væltet i en Grusgrav og havde brækket Benet.“

Saa er der Fødselsdagsvers til Faderen i 1840 (da Festen fejres i Skoven ved Ledreborg „Du Dal, hvor ældgamle Myther sig knytte til hver en Plet“), til Kammeraterne, til Kammeraten Brasks Fødselsdag 1843 „hos Lars Matthiesen“, det bekendte Traktørsted, der nævnes hos Hostrup.

Smaa Antydninger af Tidens københavnske Røre afspejler sig i nogle, ikke betydelige Digte fra de første Maaneder i 1848, saaledes i en Fastelavnsvisе nævnte Aar:

„I hele Verden er det galt,
 man kan det ikke fatte,
 Konstitutioner over alt
 gror frem som Paddehatte.“

Begivenheder i Kongeriget „Begge Sicilierne“ (Neapel) skildres ved samme Lejlighed indledningsvis:

„Kong Ferdinand sad og var gnaven og vred,
 Sicilien laa ham saa tungt i Maven.
 Da lod Politidirektøren sig see
 fortalte, at Byen var bleven lidt gnaven.
 De vilde ej mere
 sig lade regere
 med Stokkeprygl og arrøstere
 men hænge ham“.

I 1848 tog Molt Wengel sin juridiske Embedsexamen og kort efter blev han ansat i Justitsministeriet.

Han forblev ugift.

Et indlagt Papir i Dagbogen synes at antyde, at der er en, han har sværmet for, men at der har stillet sig Hindringer i Vejen. Den lille — formentlige — Selvbekendelse er betitlet „Lea og Rachel“, men udateret. Indledningen lyder:

„Nu er jeg kommet der saa meget i den sidste Tid, at jeg maa kunne danne mig en Mening om, hvordan stakkels Jacob er stillet.

Gamle L. gør kun, hvad Fru L. vil. Hvis Jacob vil gøre Kur til Lea, tror jeg alle Parter var godt fornøjet, men *det vil Jacob ikke*, og R(achel) *maa han ikke faa*. (Understreget af Forfatteren). Gamle Fru L. holdt en Gang et Foredrag om, at en gammel Mand og en ung Pige passede langt bedre sammen end en ung Pige og en Mand paa nogle og tredive, hin kunde man antage vilde bære hende paa Hænderne, denne vilde være sær, gnaven, vranten o.s.v. Fru L. holder meget af at spørge Jacob, hvor gammel han er. Man skyldte Jacob en Artighed og bad ham til Middag *Dagen efter*, at Rachel var rejst til N. Mærkværdig hovedkulds Rejse den! . .“

Et og andet peger paa, at det Hjerteanliggende, der her antydes, og som er knyttet til Personen „Jacob“ angaar Molt Wengel selv. Aktstykket slutter brat.

1850'erne er Molt Wengels Glansperiode. Hans Studenterkomedier gik over Studenterforeningens Scene og naaede ogsaa ud paa de offentlige Scener, saaledes 1-Akts Vaudevillen „Kærlighed paa Taget“, der opførtes paa Casino 1854. „En Tale“, Lystspil med Sang i 2 Akter, opførtes paa Folketeatret.

„En Tale“ er selvfølgelig som flere af hans Arbejder ved forskellige Lejligheder bleven opført i hans Fødeby. „En Tale“ indeholder bl. a. en Del lokale Hentydninger, hvis Oprindelse kan bestemmes. Lystspillet handler om Troppernes Indmarsch i en lille By efter Trearskrigens Afslutning. Handlingen er henlagt til Skelskør, men dette Navneskjul har ikke forvirret nogen i Datiden. „En Tale“ giver et livfuldt Billede af al den Alarm, Forberedelsen af Troppernes Modtagelse i den lille By afstedkommer: den ædle Kappestrid om, hvem

der skal i Festkomitéen, og hvem, der skal holde Festtalen. Æreporten ramler sammen, netop som man ser det fremmarcherende Militær paa Landevejens høje Bakke. Videre skildres den holstensk fødte Forpagter paa Nabogodset og den indvandrede tyske Haandværker.

Skorstensfejeren Friedel er øjensynligt modelleret over Glarmester Vermehren (Kunstmalerens Fader), mod hvem der havde været hidsige Opløb i 1848. Der er et tydeligt Udslag af Krigsstemningens Modvillie mod den tyskfødte Haandværker i den Replik, hvormed Friedel præsenterer sig:

„Jeg har spist dansk Brød i 26 Aar, und jeg er derover bleven so dansk, so dansk, som nogen Mand, der er født i Meklenborg. Danmark har født mig op, Danmark er bleven mit Heimath. Jeg tale dansk Sprog, aber Dialecten, Hr. Krone.“

Der er en godmodig Ironi over, at den lille By har givet den halvtysk-talende Mand en fremtrædende Plads ved Ordningen af en national Fest; men iøvrigt er Velviljen og det gode Humør her som i alle Wengels Arbejder det fremherskende.

Nic. Bøgh, der har kendt Molt Wengel personlig, skriver i Dansk biografisk Lexikon, at M. W. var en Mand, der altid var i ligelig Humør, lidt magelig, uden egentlig Begejstring for noget, stærk i Modgang, sandhedskærlig, trofast, med Trang til at være noget for andre; men alt maatte gaa roligt og sindigt; han vilde helst ene sørge for sit, pusle med det og under Arbejdet være fri for andres Raad og Kritik.

En Tyfus bortrev ham i hans 39te Aar — den 24. September 1859. Den 28. September samme Aar jordedes han paa Ringsted Kirkegaard, hvor hans Ligsten staar.

Hans tidlige Død var en Sorg, ikke alene for hans Hjem, men ogsaa for den Kreds, Studenterforeningen, hvor han havde fundet sit andet Hjem, og for hvis Fremfærd han var levende interesseret.

Hans Forældre bekendtgjorde Dødsfaldet i Ringsteds daværende eneste Blad „Sjællandsposten“:

„Løverdagen den 24de d. M. hjemkaldte Gud vor inderlig kære Søn, vor Alderdoms Glæde, Fuldmægtig i Justitsministeriet *Christian Molt Wengel*, i hans 39te Aar. Ringsted Apothek, den 20. September 1859.

S. Wengel,

H. J. Wengel.

f. Aabye.

Begravelsen foregaar fra Ringsted Kirke Onsdagen den 25. September, Kl. 12.“

Om Jordefærden hedder det, at et talrigt Følge havde indfundet sig for at følge den Hedengangne, og deriblandt en Del af Studenterforeningens Medlemmer, hvilke sidste udbar Liget af Kirken.

Før Talen, der holdtes af Provst Steenberg, blev følgende Sang afsungen:

Før Skoven tog sin Vinterdragt,
før Sne blev om din Isse lagt,
Du kom i hvide Klæder.
Ak, Skoven den har Kranse nok,
dem rækker Dig en Venneflok,
mens mangt et Øje græder.

Thi trofast var du mod din Ven,
og glad og gerne gav du hen,
hvad Smil Du fik i Eje.
Og uden Larm, men dog til Fryd,
som Kilden med sin sagte Lyd,
Du vandred dine Veje.

Og Kilden i det tavse Krat
den synger nu ved Dag og Nat
vemodeligt dit Minde.
Som den din Aand sin Støvvold brød,
og den skal gennem Grav og Død
i Naadens Hav udrinde.

TIDSTAVLE

- Ca. 980: Svend Tveskæg gør ved Gravøl i Ringsted over Harald Blaatand Bægerløfte om at ville erobre England.
- Ca. 1025: Klosteret og dettes første Kirke grundlægges.
1025: Hedenskabets Afskaffelse tinglyses paa Ringsted Ting.
1131: Knud Lavard begravnes i den ældste Klosterkirke.
1135: Halvdelen af Ringsted Bymark skænkes til Klosteret.
1153: Svend (Grathe) og Valdemar (den Store) holder Stævne i Ringsted.
- August 1157: Landsting i Ringsted. Tronkræverne mødes.
1158: Valdemar den Store ligger dødssyg i Ringsted.
1164: Resten af Ringsted Bymark skænkes til Klosteret.
- ^{25/6} 1170: Koret af den nuværende Kirke indvies og Knud Lavard skrinlægges.
- Ca. 1170: Ringsted faar Købstadrettigheder.
- ^{27/7} 1171: Sjællands Kirkeret tinglyses af Absalon paa Tinget i „Ringsted Lund“.
1182: Valdemar den Store bisættes.
1212: Dronning Dagmar bisættes.
1231: Sammenkomst i Ringsted af St. Knudsgildernes Oldermænd.
- Ca. Midsommer 1241: Valdemar Sejr bisættes.
1241: Byen brænder. Kirken lider stor Skade.
- Ca. 1250: Ringsted By faar eget Segl.
1260: Den sidste Valdemar, der begravnes i Ringsted Kirke, Christoffer den Førstes Søn.
1268: Ringsted Kirke genindvies efter Branden i 1241.
1300: Ringsted Kloster brænder.
1310: Den sidste Kongebegravelse (Erik Menved).
1326: Forligsmøde i Ringsted mellem Christoffer den Anden og de holstenske Grever.
1328: Sjællænderne kundgør Oprør mod den kullede Greve paa Ringsted Landsting.
- ^{27/12} 1343: Valdemar Atterdag samler Hæren i Ringsted mod Holstenerne.
1345: Ringsted hærgeres af Holstenerne.
- ^{7/1} 1349: Valdemar Atterdag gør finansielt Regnskab paa Ringsted Landsting.
^{7/8} 1357: Dronning Margretho hyldes paa Ringsted Landsting.
- Ca. Februar 1421: Erik (af Pommern) holder Møde i Ringsted med Købstædernes Udsendinge.

- ²/₇ 1421: Erik (af Pommern) holder Ting i Ringsted angaaende det sønderjyske Spørgsmaal.
- ²/₁ 1441: Christoffer (af Bayern) fornyer og udvider Ringsteds Købstadrettigheder („Privilegier“).
- ⁹/₁₂ 1447: Privilegierne udvides yderligere.
- ⁶/₄ 1408: Christian den Første æsker Landstingets Kendelse i et politisk Spørgsmaal.
- ²⁵/₂ 1472: Christian den Første giver Købstæderne Ret til et aarligt Fællesmøde i Ringsted.
- ²⁰/₇ 1502: Kong Hans møder personlig for Ringsted Landsting ang. Mordet paa paa Poul Laxmand.
- 1523: Christian den Anden hyldes paa Ringsted Landsting efter det jyske Oprør.
- 1534: Alvorlig Ildsvaade i Ringsted.
- ²⁰/₁ 1535: Grev Christoffer af Oldenborg holder Ting i Ringsted. Anne Meinstrup myrdes paa Tinget.
- Ca. 1550: „Den største Del af Byen“ brænder.
- 1570: Ringsted Latinskole oprettes.
- 1578: Sognegudstjenesten flyttes fra St. Hans til St. Bendts Kirke.
- 1584: Landstinget flyttes til de nordre Sidekapeller i St. Bendts Kirke.
- ⁶/₇ 1584: Den sidste Kongehylding paa Ringsted Landsting (Christian den Fjerdes).
- 1590: „Den bedste Del“ af Byen brænder.
- 1597: Paalæg til Lensmanden paa Ringsted Kloster at paase, at Ringsted Borgere „holder Vaaben og Værger“.
- 1618: Stor Brand.
- Februar 1658: Carl Gustav af Sverig tager Hovedkvarter i Ringsted.
- Sommeren 1658: Byen besættes og brandskattes af Svenskerne.
- ¹⁰/₈ 1658: Møde i Ringsted mellem Svenskekongen og Danskekongens Udsendinge.
- Ca. 1670: Laurids Olufsen Kok hylder Ringsted.
- ²⁰/₆ 1693: „Den største Del“ af Ringsted brænder.
- 1717: En mindre Brand.
- 1731: Ringsted Fattiggaard oprettes.
- 1739: Latinskolen nedlægges.
- ¹⁰/₈ 1747: 74 Ejendomme i Ringsted brænder.
- ¹⁰/₃ 1794: 14 Ejendomme brænder.
- ²⁰/₈ 1806: Kirken og Klostret samt 34 Ejendomme i Byen brænder.
- August 1807: Ringsted besættes af engelske Tropper (3000 Hannoveranere).
- Marts 1808: Franske Hjælpetropper (Spanicre) indkvarteres i Ringsted.
- August 1808: Hjælpetropperne afvæbnes af dansk Militær.
- 1810: Ringsted faar sin Bymark tilbage.
- 1814: C. C. Harhoff bliver Borgmester.
- ²⁰/₁₀ (?) 1817: St. Bendts Kirke genindvies efter Branden 1806.
- 1832: Ringsted Sparekasse oprettes.
- ¹⁹/₂ 1838: Det første kommunale Valg i Ringsted.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Forord	0
Den ældgamle By, der nævnes baade hos Saxo og Snorre i Old- kvadene	11
Bygden	12
Stenene	12
Vildbassen.	13
Kæmpens Kranium	13
Blodofret	14
Navnet	15
Ringsted derude	17
I de historiske Tidens Dæmring	18
Møntslagning	20
Ved Hedenolds Slutning	21
Vejlinier	23
Den første Kirke i Ringsted	25
Klostrets Oprettelse	26
Det mægtige Monument i den midtsjællandske Folkehistorie	29
Saxo og Ringsted	29
Bonden paa Saxos Tid	30
Hvem var denne Samler og Fortæller?	32
Vejen og Korset	33
Et politisk Møde i Storm og Staal	34
Munken fra Ely	35
Hvor laa Tinghøjene	36
Da Ringsted mistede sin Bymark	39
Den store Konjunktur i Midtsjællands Historie	41
Falstringerne	42
Da Sjællænderne kom hjem til Høet	42
Storpolitik	43
By og Mark	44
Teglværkerne flammer	45
Helgenfest	46

	Side
Kongemagt, Købstads Frihed og Kongedød i Ringsted-Historien .	48
Bys Borger træder frem i Samfundslivet	51
Dødens Tog og Folkevisens Tone	57
Ringsted Bys Segl	62
Middelalderbyen	64
Da Bispen af Winchester genindviiede Kirken i Ringsted	64
Klostrets Brand Aar 1300	65
Da Grev Geert vilde sætte Sjællænderne i Skat paa Ringsted Landsting	60
Valdemar Atterdag og Ringsted	67
Dronning Margrethe hyldes paa Ringsted Ting	69
Den storpolitiske Afgørelse i Ringsted 1421	71
Byens indre Liv lovfæstet	72
By og Opland — Det første „Læbælte“ ca. 1400	73
Kong Christoffers Privilegier	73
Ringsteds „elskelige Borgere“ 1447	74
Et Minde fra Landsbytiden	75
Renæssancen	77
Det store Ting i Ringsted 1408	77
Det blodige Ting	79
Peder Palladius revser det unge Ringsted	81
Tre store Brande i Ringsted i 1500-Aarene	83
Adelsdamen, Kongen og St. Bendts Kirke	83
Stormanden fra Gisselfeld for Ringsted Ting	87
Den dødsdømte Lensmand, Kirkeblyet og Borgernes Kamp	90
Hauflebergs Fælle og Kornbroen	95
Den sidste Hylding i Ringsted	96
Borgere og Konge	97
En herreløs Arv	97
Et 350 Aars Jubilæum	98
Kong Frederik rider —	100
Atter Storpolitik paa Ringsted Landsting	103
Embedsmænd i Restance	104
Da Byens Stalde skulde forbedres	104
En kongelig Røffel	105
Da Svinenrideren var i Hofdragt	105
De Gamle, der æder Kongens Mad	106
Gæsteri	107
To Borgernavne	108
Lave Beck	109

	Side
Det ulykkelige Aarhundrede	110
„Den Stads lystige Belejlighed“	113
Jørgen Seefeldt	114
Og saa kom Svenskekrigene	116
En By paa Krigens Alfarvej	118
Pnafluglen og Stillidsen	123
St. Jørgens Hospital og Kapel — St. Jørgensgaard	127
Ringsted Latinskole	130
Hvem der dyrkede Byens Jord for 250 Aar siden	131
1700-Aarene	133
Atter en stor Brand	135
En Strid mellem Jorddroten paa Ringsted Kloster og Byens Borgere ...	141
Merkantilismen i Ringsted — Da man dyrkede Tobak	143
De store Fremskridts Aarhundrede	146
Branden 1806	146
Englænderne i Ringsted 1807	148
Da Spaniolerne kom i 1808	151
Da Klokkerno ringede for Napoleon	153
Indre Forhold — Da Byen fik sin Bymark tilbage	153
To Mænd	158
Et Ringsted-Hjem for 100 Aar siden	161
Det første borgerlige Valg	168
Christian Molt Wengel	170
Tidstavle	179
Indholdsfortegnelse	181
J. V. Christensens litterære Arbejder	184

J. V. CHRISTENSENS LITTERÆRE ARBEJDER

(HERUNDER I SÆRTRYK FORELIGGENDE AVISARTIKLER)

- Den falske Karoline Mathilde. Af Vigand (= J. V. C.).
Niels Fynbo og hans Bande. Af Volmer (= J. V. C.). 1899.
Tider og Skikkelser i Midtsjællands Historie I. (2. Udgave 1930 efter at være trykt i Tidsskriftet „Bygd“). 1907.
Ringsted og Omegn (Ill. Vejleder), (5. Udgave 1926). 1909.
Tider og Skikkelser II. (Af Ringstedes Saga). 1910.
Tider og Skikkelser III. (2. Udgave 1930 sammen med 1. Bind). 1912.
Ringsted Kloster i skiftende Tider. 1913.
Ringsted Handelsstandsforening 1889—1914. 1914.
En Bondc (Peder Jensen Estrup) (2. Udgave 1917). 1915.
Ringsted Kloster og det Bøgelse Fideikommis 1815—1915. 1916.
Tider og Skikkelser IV. 1917.
Ringsted Industriforening 1868—1918. 1918.
Tider og Skikkelser V. 1921.
Ringsted Andels-Svineslagteri 1896—1921. 1921.
Venstres Historie i korteste Træk (2. Udg. 1924). 1922.
De første Dage (Rigsforsamlingen for 75 Aar siden). 1923.
Tider og Skikkelser VI. 1924.
Ringstedegnens Landboforening 1875—1925. 1925.
Den danske Provinspresses Historie (i Provinsjournalistforeningens Festskrift 1900—1925). 1925.
Holberg i Tersløse Bylav. 1926.
Tider og Skikkelser VII. 1927.
Den store Folkelytning mellem Tyrkiet og Grækenland (Udv. for Folkeoplysningens Fremme). 1927.
Valdemarernes Kirke — St. Bendt i Ringsted. 1928.
Den første Bondc i Kongens Raad (Olc Hansen, Bringstrup). 1929.
Østifternes Brandforsikring 1889—1929. 1929.
Set fra Redaktørstolen. 1929.
Banken for Ringsted og Omegn 1890—1930. 1930.
Liberalismen i Danmark. 1930.
De politiske Idéer (sammen med K. K. Steincke m. fl.). 1930.
Den sjællandske Bondestands Sparekasse 1856—1931 (sammen med Otto Christensen). 1931.
Tider og Skikkelser VIII. 1931.
Sommerrejse i Danelagen. 1931.
Demokrati og Diktatur (sammen med P. Schou m. fl. — Nyt socialt Bibliotek). 1934.
Tingstenene paa Ringsted Torv og Sjællands Landsting (sammen med Th. Gravlund og Arne Hoff). 1934.
Medarbejder ved Daniel Bruun: „Danmark, Land og Folk“ og „Dansk Biografisk Lexikon“ (Bricka).
Oversættelse af: L. de Rougemont: Eventyr paa den øde Ø. 1888.
Rider Haggard: En ny Judith. 1899.